

Hrvatski

glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina XVIII Broj 177

2020. ISSN 1800-5179

*Prčanj - vječita
inspiracija*

Sadržaj:

- 3** Parlamentarni izbori u Crnoj Gori održani 30. kolovoza
- 7** Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske o parlamentarnim izborima u Crnoj Gori
- 8** Temelj suvremene Crne Gore u epohi knjaza Danila
- 13** Promoviran Kotorski pontifikal i lekcionar
- 16** KotorArt – umjetnost koja traje i obasjava
- 24** Monografija „Naših 40“ - Hikovci su uvijek znali da sanjaju
- 29** Priče sa Prčanja
- 34** Nematerijalna kulturna baština Boke kotorske: stanje, izazovi, potencijali
- 37** U Dubrovniku obilježen događaj iz hrvatske kulturne povijesti
- 41** Drvene barke iz Vitove radionice plove u budućnost
- 44** Crkva Pomoćnice kršćana na Mulu
- 47** Aktualnosti
- 56** Kronika Društva
- 57** Antiki fagot: Svadbena grana i solijere
- 60** Jadranski otoci – Vis
- 64** Žena u iseljeništvu
- 70** Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj: Gripsholm
- 72** Grbovi kotorske vlastele XIV vijeka
- 74** IN MEMORIAM: Ljubica Štambuk
- 76** IN MEMORIAM: Tonko Maroević

Poštovani čitatelji!

Ljeto nam je došlo i prošlo u znaku koronavirusa, u znaku zatvorenosti i izoliranosti, bez bogatih kulturnih sadržaja, bez boje i radosti, bez druženja i veselog smijeha. Isto je bilo s proljećem, a i jesen u takvom tonu protječe... Nakon što smo pripremili i tiskali prijašnji broj Glasnika, mislila sam da ćemo teško prikupiti teme za novi broj. Zbog vrlo loše epidemiološke situacije u čitavoj državi, pa i u našem gradu, moji suradnici i ja nismo se uspjeli susresti, porazgovarati, dogovoriti o pripremi novog broja. Ipak, bili smo u stalnoj komunikaciji i svatko od nas je vrijedno radio kako bismo na ovim stranicama zapisali i zapamtili ono što je obilježilo razdoblje za nama.

U Crnoj Gori održani su 30. kolovoza parlamentarni izbori na kojima su većinu glasova osvojile tri opozicijske koalicije, koje su tijekom kampanje najavljivale suradnju.

Hrvatska nacionalna manjina u Crnoj Gori ostala je bez zastupnika u parlamentu nakon što su je prvi put na parlamentarnim izborima zastupale dvije političke grupacije. Za zastupničko mjesto u parlamentu borile su se dvije stranke hrvatskog predznaka: Hrvatska građanska inicijativa i novoosnovana Hrvatska reformaska stranka Crne Gore.

U izvanrednim uvjetima, uz otkazivanje većine zakazanih predstava, nemogućnosti dolaska pojedinih umjetnika, uz smanjen broj gledatelja... KotorArt je uspio održati kontinuitet i visoku kvalitetu svojih programa.

Iznimnom monografijom „Naših 40“ svoju je obljetnicu na osobit način proslavila prva generacija učenika humanističko-kulturološkog smjera kotorske Gimnazije.

Nedavno je objavljena knjiga Željka Brguljana *Priče sa Prčanja*, koja još uvijek nije imala svoju promociju, ali je i bez toga izazvala veliko zanimanje. Predgovor za knjigu napisao je akademik Tonko Maroević, koji nas je iznenada zauvijek napustio, pa je jedan od njegovih posljednjih tekstova najbolja preporuka za ovu nadahnutu knjigu.

U Kotoru je, uz prisutnost visokih uzvanika, promoviran KotorArt i lekcionar iz dvanaestog stoljeća koji svedoči da je ovaj grad još tada „bio jedan od kulturnih centara ovog dijela Europe“. Upriličena je tribina posvećena 160. godišnjici smrti crnogorskog knjaza Danila I. Petrovića Njegoša. U Dubrovniku je obilježen događaj iz hrvatske kulturne povijesti...

Mnogo toga smo ovdje zapisali i prenijeli. Neke serijale smo završili, druge započeli, a neke i dalje s radošću čitamo...

Do sljedećeg broja, srdačno vas pozdravljam i želim svima dobro zdravlje!

Vaša urednica,
Tijana Petrović

Naslovnica: Prčanj, Zoran Nikolić

“Hrvatski glasnik”, Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Adresa: **Pjaca od muzeja 361, Stari grad, 85330 Kotor**
Telefon: +382 (0)32 304 232 · Faks: +382 (0)32 304 233
E-mail: hgd-kotor@t-com.me · WEB: www.hrvaticg.com
Žiro-računi: **520-361700-17** • **510-4741-76**
Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

Urednica: **Tijana Petrović**
Uređivački odbor: **Marija Mihaliček, Tripo Schubert, Joško Katelan, Marina Dulović, Danijela Vulović i Jasmina Bajo**
Lektorica: **Sandra Čudina** · Fotografije: **Foto Parteli, KotorArt, Centar za kulturu Kotor, Matica, Radio Dux, Boka News, TO Kotor, Radio Kotor, Zvonko Perušina, Ranko Maraš, Zoran Nikolić, arhiva HGD CG**
Grafička priprema i tisak: **Biro Konto, Igalo**
Naklada: 450 primjeraka

Parlamentarni izbori u Crnoj Gori održani 30. kolovoza

Piše:

Miro Marušić

Rezultati

Parlamentarni izbori u Crnoj Gori održani 30. kolovoza 2020. godine bili su jedanaesti od uvođenja višestranačkog sustava u Crnoj Gori, a peti nakon obnove nezavisnosti 2006. godine.

Na izborima je sudjelovalo šest koalicija i pet političkih partija, za 81 poslaničko mjesto.

Glasačko pravo u Crnoj Gori imalo je 540.026 građana. Pet koalicija i partija zastupalo je manjinske narode. Mladi su činili 20% birača. Na izbornim listama je bilo oko 35% žena. Parlamentarne izbore nadgledalo je 2.089 promatrača, od kojih je 265 stranih.

Osim izbora za državni parlament, održani su i lokalni izbori za lokalnu vlast u Budvi, Kotoru, Tivtu, Andrijevici i Gusinju.

U Kotoru biračko pravo imalo je 18.478 birača, u Tivtu 11.797, Budvi 18.962, Gusinju 4.607, u Andrijevici 4.106.

Visoka izlaznost – glasovalo 76,65 posto građana

Prema službenim podacima Državne izborne komisije (DIK) na izborima je glasovalo 76,65 posto upisanih birača, odnosno njih 413.954, od čega je bilo 409.451 važeći glasački listić.

Demokratska partija socijalista osvojila je 35,06 posto, odnosno 143.548 glasova, a koalicija Za budućnost Crne Gore 32,55 posto (133.267), koalici-

ja Mir je naša nacija osvojila je 12,53 posto (51.297), Crno na bijelo 5,53 (22.649).

„Socijaldemokrate su osvojile 4,10 posto (16.769), Bošnjačka stranka 3,98 posto (16.286), SDP – Jaka Crna Gora 3,14 posto (12.839), Albanska lista 1,58 posto (6.488), a Albanska koalicija Jednoglasno 1,14 posto (4.675)”, objavljeno je na portalu DIK-a.

Cenzus nisu prešle Hrvatska građanska inicijativa (HGI) koja je osvojila 0,27 (1.115), a Hrvatska reformska stranka (HRS) 0,13 posto, odnosno 532 glasa.

Inače, za mandat hrvatske nacionalne manjine vrijedi poseban, smanjeni izborni prag od 0,35 posto glasova od broja birača izašlih na izbore, kako bi osvojili jedno zastupničko mjesto.

Mandati

Prema službenim rezultatima DIK-a, kada se brojke pretvore u mandate po D'Hondtovoj metodi, koalicija „Odlučno za Crnu Goru! DPS - Milo Đukanović“ osvojila je 30 mandata, koalicija „Za budućnost Crne Gore“ 27, koalicija „Mir je naša nacija“ 10, a platforma „Crno na bijelo“ 4 mandata.

Socijaldemokrate i Bošnjачka stranka imat će po 3 poslanika, a SDP 2.

Po jednog predstavnika imat će Albanska lista „Genci Nimanbegu - Nik Đeljošaj“ i koalicija „Jednoglasno“.

Prvi put nakon trideset godina i 11 parlamentarnih izbora u Crnoj Gori, Demokratska partija socijalista i njezini tradicionalni partneri neće imati potrebnu većinu za konstituiranje vlasti. To će najvjerojatnije

učiniti tri opozicijske koalicije koje su tijekom kampanje najavljivale suradnju, a zajedno imaju potrebna 41 poslanika u parlamentu.

Koalicije koje predvode Zdravko Krivokapić (Za budućnost Crne Gore – 27 poslaničkih mandata), Aleksa Bečić (Mir je naša nacija – 10 mandata) i Dritan Abazović (Crno na bijelo – četiri mandata) još su u izbornoj noći najavili brzu formalizaciju suradnje i formiranje nove vlasti.

Lokalni izbori u Kotoru

Od 18.400 Kotorana s pravom glasa, na lokalne izbore u tom gradu izašlo je njih 14.018 ili 78,18%, koji su birali 33 kandidata za lokalni parlament.

DPS Kotor osvojio je 4.437 i 11 mandata. Demokrate su

imale 3.313 glasova, što im je donijelo 9 mandata, koalicija „Za budućnost Kotora“ okupljena oko DF-a dobila je 2.937 glasova, čime je osvojila sedam mandata, dok su Socijalisti dobili 450 glasova i osvojili jedan mandat. URA je u Kotoru imala 692 glasa i jedan mandat.

SD je na lokalnim izborima osvojio 568 glasova i jedan mandat, LP također s jednim mandatom ostvarenim od 566 glasova Kotorana. SDP je osvojila jedan mandat sa 603 glasa. HGI s 239 glasova nije ni prešla izborni cenzus i nakon petnaestak godina izgubila je parlamentarni status u tom gradu.

Lokalni izbori u Tivtu

U Tivtu je 11.745 građana upisano u birački popis, na lokalne izbore izašlo je njih 9.193, odnosno 78,3% je onih koji su

birali 32 odbornika za lokalni parlament.

Najviše glasova dobila je lista „Narod pobjeđuje“ s osvojenih 3.519 glasova ili 38,25% na osnovi kojih su osvojili 13 mandata.

DPS je osvojio 3.014 glasova ili 32,76% glasova i 11 mandata.

Bokeški forum 612 glasova ili 6,65% glasova i dva mandata, HGI 520 glasova ili 5,65% birača i dva mandata, SD 201 glas ili 7,52% i dva mandata i SDP 379 glasova ili 4,12% i jedan mandat.

Lista „Goran Božović - časno i odgovorno za bolji Tivat“ 311 glasova, odnosno 3,38% i jedan mandat.

Hrvatska zajednica u Crnoj Gori ostala bez parlamentarnog zastupnika

Hrvatska nacionalna manjina u Crnoj Gori ostala je bez zastupnika u parlamentu nakon što su prvi put na parlamentarnim izborima nastupili u dvije političke grupacije.

Za zastupničko mjesto u Parlamentu borile su se dvije stranke hrvatskog predznaka: Hrvatska građanska inicijativa (HGI) i novoformirana Hrvatska reformska stranka Crne Gore (HRS).

Nakon što je u lipnju osnovana još jedna politička stranka s hrvatskim predznakom – Hrvatska reformska stranka – na čelu s ministricom Marijom Vučinović, koja je još prije godinu i pol smijenjena s mjesta predsjednice Hrvatske građanske inicijative, stvari su se zakomplicirale.

Nijedna od dvije stranke nije prošla izborni prag.

Inače, za taj mandat vrijedi poseban, smanjeni prag od 0,35 posto od broja birača izašlih na izbore.

HGI je osvojila 0,27 posto ili 1.115 glasova dok je HRS osvojila 0,13 posto ili 532 glasova, prema službenim podacima Državnoga izbornog povjerenstva.

Hrvatska nacionalna manjina u Crnoj Gori od 2006. do 2009. bila je zastupljena u Parlamentu Crne Gore u mandatu vladajuće stranke DPS-a. Od 2009. do 2020. Hrvati su imali kontinuirani mandat koji su izborili samostalno na izborima nastupom HGI-ja, jedine u to vrijeme hrvatske političke stranke u Crnoj Gori.

Prema popisu stanovnika iz 2011. Hrvata u Crnoj Gori je bilo 6.021 ili 0,97%.

Uredništvo „Hrvatskoga glasnika“ zamolilo je nositelja liste Hrvatske građanske inicijative Adrijana Vuksanovića i nositelja liste Hrvatske reformske stranke Radovana Marića da prokomentiraju rezultate izbora i neuspjeh hrvatskih političkih stranaka na proteklim parlamentarnim izborima u Crnoj Gori.

**Adrijan Vuksanović,
predsjednik HGI-ja, nositelj liste**

Razlozi neuspjeha Hrvatske građanske inicijative i neulazak u Skupštinu Crne Gore poznati su domaćoj, ali i međunarodnoj javnosti i dio su projektirane i dobro osmišljene ideje. Nije bio samo cilj nanijeti štetu HGI-ju, već zadati i udarac samoj Crnoj Gori. U tu svrhu poslužila je HRS, stranka osnovana na brzinu, 20 dana prije izborne utakmice i to od nekolicine članova koji su bili teret samom HGI-ju dok su bili dio njega. O kolikoj političkoj „snazi” i kredibilitetu se radi kad je u pitanju ta sezonska stranka govori i činjenica da uz to što je njihova predsjednica u dva mandata ministrica bez portfelja, a nositelj liste je ravnatelj Zračne luke Tivat, zatim je među njima nekadašnja zastupnica u Parlamentu, kao i donedavna ravnateljica tivatske Osnovne škole, ipak je ta stranka uspjela osvojiti manje od 500 glasova. Malo, ali dovoljno da uspiju u svojem naumu, a to je da danas uz Rome jedino Hrvati nemaju predstavnika u Skupštini Crne Gore. No, oni su izvođači ideje

koja je zamišljena negdje drugdje, a za tako nešto poslužile su ranje sujete, zatim određena, a evidentirana ponašanja, kao i elementarno neznanje u onih od kojih se to najmanje očekuje. Jer, kako drukčije objasniti da netko tko je dva mandata sjedio u skupštinskim klupama u kampanji nastupa s tumačenjem prema kojem se svi hrvatski glasovi zbrajaju pa ako u zbroju imaju više od 0,35%, u Parlament ulazi ona stranka koja ima više glasova!? Tužno nepoznavanje Izbornog zakona za nekoga tko je toliko vremena proveo u Parlamentu, a degradirajuće za sve nas koje je predstavljala baš ta. Od koga dolaze optužbe da su HGI i HNV imali monopol na prezentaciji Hrvata u Crnoj Gori? Od nositelja liste HRS-a koji se u skoro četiri godine manadata tekućeg saziva HNV-a pojavio samo na jednoj sjednici. Također, dolaze i od predsjednice HRS-a koja je, zamislite, više od 15 godina bila na čelu jedine hrvatske stranke, HGI-ja, koju sada napada za monopol. HGI nastavlja svoj put na kojem će beskompromisno i s autoritetom zastupati prava Hrvata, olakšana upravo za one koji su svojom destrukcijom pridonijeli novoj političkoj situaciji u Crnoj Gori, a prethodno provodili inferiornu politiku. Njima ostavljamo da se pravdaju pred građanima Crne Gore, a mi hrabro idemo dalje. U svemu tome raduje nas nepodijeljena potpora države Hrvatske.

**Radovan Marić,
zamjenik predsjednika HRS-a,
nositelj liste**

O rezultatima nedavno održanih parlamentarnih izbora odlučili su građani slobodnom voljom te je svako drugo tumačenje proizvoljno. Kada je riječ o rezultatima stranaka Hrvata u Crnoj Gori, oni su također proizvod slobodne volje građana.

No, razlozi neulaska niti jedne stranke u crnogorski parlament zaslužuju dublju analizu.

Ponajprije, razlozi sežu u prošlost i vrijeme kada je stranka HGI imala višedesetljetni monopol u predstavljanju Hrvata u crnogorskom parlamentu. Upravo je u političkom smislu autistični pristup vođenju stranke i njezino svođenje na osobni interes, a kasnije, očigledno, i na osobni animozitet određenih funkcionara pridonio rastakanju hrvatskoga nacionalnog korpusa, kome i svjedočimo.

Činjenicu da od 4.500 Hrvata koji s pravom glasa u Crnoj Gori u golemom postotku glasuju za druge političke subjekte, mnogi namjerno ili nenamjerno zaobilaze.

Hrvatska reformska stranka Crne Gore osnovana je upravo zbog tih razloga i takvog stanja te potrebe da se ako ne na ovim, onda već na sljedećim izborima osigura široka potpora hrvatske nacionalne zajednice za dobrobit i interes svakog Hrvata u Crnoj Gori.

I na kraju, neistine o presudnome mandatu Hrvata u parlamentu Crne Gore uglavnom dolaze od onih koji svoj vlastiti neuspjeh žele prikriti i abolirati svoju političku (ne)odgovornost. Svatko tko imalo razumije D'Hondtovu metodu dobro zna da bi dobivenim mandatom neke od hrvatskih stranaka bio oduzet mandat najjačoj partiji, u konkretnom slučaju DPS-u, te ta stranka ne bi uspjela dobiti 30 mandata, nego 29.

Nacionalna Zajednica Crnogoraca Hrvatske o parlamentarnim izborima u Crnoj Gori

1. Od samih početaka našeg djelovanja, prije skoro tri desetak godina, javno smo se dosljedno, jasno i nedvosmisleno zalagali za pravo Crne Gore da kao suverena evropska država zauzme svoje mjesto u svjetskoj zajednici slobodnih naroda. O takvom našem principijelnom i demokratskom patriotskom opredjeljenju svjedoči mnoštvo naših aktivnosti s kraja dvadesetog i početka 21. vijeka, pred domaćom, crnogorskom i međunarodnom javnošću, kao prilog internacionalizaciji crnogorskog pitanja kroz organizaciju različitih međunarodnih konferencija i skupova, s nizom političkih analiza, priopćenja i izjava. Te aktivnosti kulminiraju uoči historijskoga državotvornog referenduma 2006., a nastavljaju se i nakon toga. Pritom izdvajamo naš angažman u javnoj raspravi za donošenje novog Ustava Crne Gore u koju smo se uključili konstruktivnim ustavnim rješenjima i prijedlozima (na žalost, neprihvaćenim) kako primjereno izraziti temeljni karakter najzad samostalne države, kao SUVERENE, GRAĐANSKE, MULTIETNIČKE, PLURIKONFESIONALNE, DEMOKRATSKE, PRAVNE i SEKULARNE.
2. Rezultati parlamentarnih izbora u Crnoj Gori od 30. 8. 2020. izrazili su volju građana Crne Gore da se na dnevni red postavi urgentno pitanje demokratskih i pravnih, krupnih deficita dosadašnje vlasti i kome dati povjerenje za vršenje vlasti u narednom periodu. Rezultati pokazuju da su i nakon gotovo deceniju i po od referendumu podjele u društvu veoma oštre i duboke, ali da suverenističko i evropsko opredjeljenje nesumnjivo uživa i dalje većinsku (najmanje 55% do 65%) podršku građana Crne Gore. Takva podrška iskazuje se ovog puta na nov način, u drugačijem rasporedu glasova po strankama, što omogućuje i stranački drugačiju organizaciju zakonodavne i izvršne vlasti.
3. Iskazujemo puno uvažavanje crnogorskih građana koji misle da su smjenom vlasti postigli nepovratan demokratski iskorak. Dijelimo i njihovu svijest da su time izborne nužne, ali ni izdaleka još i dovoljne pretpostavke za istinske demokratske promjene i napredak u društvu. Dijelimo i njihovu dilemu hoće li pobjednička tročlana koalicija (s mnoštvom političkih subjekata) pokazati političku
4. Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske ni u ovoj važnoj prilici ne želi na sebe preuzeti pravo da izvana sudi o stranačkim opredjeljenjima građana naše matične države. Dosadašnje iskustvo naučilo nas je da imamo povjerenje u razboritost građana Crne Gore, u njihov borbeni demokratski potencijal da se uspješno suprotstave opakim tendencijama da se u ime demokratije razmašu retrogradne snage i regresivni asimilatorski, hegemonistički i kleronacionalistički procesi. Kao i vazda, našu podršku uživaju svi istinski borci za suverenost Crne Gore, svi koji je demokratski grade i pravno čuvaju, svi koji su ponosni na svoju baštinu i samosvjesno oblikuju svoju budućnost, svi koji znaju **da drugoga čuvaju od sebe, ali da nikada i nikome ne daju svoje, da sačuvaju svoju državu.**

*U Zagrebu 24. 9. 2020.
Za NZCH, predsjednik
Danilo Ivezić, dipl. politolog*

*U KOTORU ODRŽANA TRIBINA POSVEĆENA 160. GODIŠNJICI
SMRTI KNJAZA DANILA*

Temelj suvremene Crne Gore u epohi knjaza Danila

O atentatu na knjaza Danila i okolnostima koje su do njega dovele u široj javnosti malo se zna. Atentat je izvršen 12. kolovoza 1860. godine oko 19 sati na rivi ispred kotorskih gradskih vrata.

Piše:
Jasna Jeknić

Tribina posvećena 160. godišnjici smrti crnogorskog knjaza Danila I. Petrovića Njegoša održana je na Pjaci od kina u Kotoru, u organizaciji Matice crnogorske i Općine Kotor.

Na tribini su govorili predsjednik Matice crnogorske, prof. Dragan Radulović, historičar prof. Živko Andrijašević, publicist Momčilo Šaletić i potpredsjednik Općine Kotor Nenad Vukadinović. Medijatorica programa bila je Jasna

Jeknić Stijović, koja je otvarajući skup rekla da je poglavar Kneževine Crne Gore Danilo I. Petrović Njegoš rođen u Njegušima 6. travnja 1826. godine, a od posljedica atentata u Kotoru preminuo je 13. kolovoza 1860. godine i nastavila: „Kako je još davne 1931. godine napisao historičar Dušan Vuksan, učinjena je nepravda knjazu Danilu jer nije dobio mjesto koje mu pripada u historiji Crne Gore, a vidi se da je bilo ‘nešto veliko u ovome čovjeku koji je prvi pokušao uvesti Crnogorce u kolosijek građana zapadne Europe’. Nepravda je ispravljena u novijoj crnogorskoj historiografiji, najviše zahvaljujući akademiku Branku Pavićeviću i profesoru Živku Andrijaševiću.

Matica crnogorska smatra da ličnost i djelo knjaza Danila zaslužuju osobitu pažnju, što je i potvrdila objavljujući u posljednjih par godina tri studije o našem vladaru: **Knjaz Danilo Petrović Njegoš, Politički spisi**, koju je priredio prof. dr. Živko Andrijašević, zatim **Portreti knjaza Danila I Petrovića Njegoša** prof. dr. Saše Brajović te treće dopunjeno izdanje **Ubiše knjaza** publicista Momčila Šaletića, čime daju poseban doprinos obilježavanju 160 godina od njegove smrti, kao i poseban doprinos u rasvjetljavanju lika i djela ovoga istaknutoga crnogorskog vladara.”

Pozdravljajući prisutne, predsjednik Matice crnogorske Dragan Radulović rekao je da s dužnim pijetetom obilježavamo 160 godina od smrti knjaza Danila I. Petrovića Njegoša, crnogorskog državnika i reformatora: „Pogledamo li iz ove perspektive vrijeme vladavine knjaza Danila, a on je upravljao Crnom Gorom samo devet godina, moramo uočiti zgušnjost historijskog vremena u kojem se dogodilo mnogo toga historijski bitnog, što će

Knjaz Danilo I.

duboko obilježiti crnogorsku budućnost. Iako naša država ne pati od deficita historije, čini se da spomenuta ‘zgušnjost’ za vrijeme niti jednog drugog Petrovića nije bila tako snažna. Aktivnosti na diplomatskom polju, zakonodavne reforme na unutaršnjem, razgraničenje s Osmanskim carstvom, vojne pobjede... čini se da nije bilo društveno-političke sfere u kojoj nije ostavio značajan trag. Njegovih devet godina uvelike premašuju zadani vremenski okvir i svojim sadržajem postaju *epoha*

knjaza Danila“, naglasio je Radulović.

Njegujući kulturu sjećanja crnogorske nacije i društva, Matica crnogorska je s posebnom pažnjom osvjetljavala političku djelatnost knjaza Danila. U prvom redu svjesni njegove blistave iznimnosti, a ništa manje i zbog toga što se oko njegove političke djelatnosti s vremenom ispreplitalo mnogo malicioznih tumačenja i ocjena, koje se pletu još uvijek. Smatraju da se te zlonamjerne interpretacije mogu otkloniti samo znanstveno napisanom

Govornici na tribini

i na dokumentima utemeljenom knjigom. Zato su u Matici crnogorskoj vrlo ponosni što u svome izdavačkom pothvatu imaju upravo tri naslova koja su doživjela više izdanja i izazvala zanimanje stručne i laičke javnosti. To su knjige Momčila M. Šaletića „Ubiše knjaza“, zatim knjiga Živka M. Andrijaševića „Politički spisi knjaza Danila I Petrovića Njegoša“ i knjiga Saše Brajović „Portreti knjaza Danila I Petrovića Njegoša“.

Kako prof. Saša Brajović nije bila prisutna na tribini, predsjednik Matice crnogorske Dragan Radulović rekao je kao urednik izdanja o knjizi:

„Autorica u svojoj knjizi o knjazu Danilu osvjetljava prostor za postavljanje nekoliko značajnih pitanja: Kako se društva osjećaju? Kako društva sebe razumijevaju i održavaju živim uz vlastito sjećanje na prošlost? Kako se vladar uz samorazumijevanje onoga što radi predstavlja drugima?

Mora li vladajućim ljudima i dominantnim državama u njegovom svijetu i vremenu, a do čijeg mu je mišljenja stalo, prilagoditi način predstavljanja nacije koju zastupa da bi ga uopće razumjeli? I to da bi mu politički pomogli ako ga prihvate i priznaju ravnim sebi! Također, kako naša sadašnjost ocjenjuje takvo vladarevo prikazivanje sebe?

Pitanja je puno. Na neka od navedenih autorica odgovara izravno i bez oklijevanja, neka su samo naznačena i odgovor na njih treba se pažljivo tražiti između redova. Profesorica Brajović je temeljni poznavatelj struke koja vrlo vješto upravlja značenjima koja upisuje u svoj rukopis. Njezina knjiga nimalo nije dosadna, već zahtijeva obaviješteni čitalačku pažnju i vrlo aktivnu olovku u ruci“, zaključuje Radulović i nastavlja:

„Epoha knjaza Danila u ovoj knjizi nije prikazana samo u analizi njegovih portreta, već

je rezultat znanstvenog rasvjetljavanja iz nekoliko bitnih kutova. Autorica portrete koje tumači u prvom redu razumijeva kao politički i nacionalni konstrukt državne reprezentacije vladara. Knjaz Danilo uvijek se nastojao predstaviti kao zastupnik crnogorske nacionalne ideje, onaj koji se državno nastavlja na ideju obnove Ivanbegovine i koji svoj crnogorski narod nastoji uključiti u političku stvarnost tadašnje Europe.“

Svoje gledište historičara prikazao je rječito prof. dr. Živko Andrijašević:

„Mislim da ni o jednome crnogorskom vladaru danas u javnoj misli ne postoji toliko animoziteta, ne izriče se toliko optužbi, toliko neistina, toliko diskvalifikacija kao o knjazu Danilu. To već traje dugi niz godina. Već sada prepoznamo da je to animozitet s kontinuitetom koji ima svoj uzrok. Laici i neki historičari reći će vam – to je zato što je bio surov, što je

S tribine

njegova vladavina skup progona i ubojstava. Ali onda se moramo upitati postoji li još neki crnogorski vladar čija se uprava može gledati na taj način. Marko Miljanov je zapisao da je Njegoš ubio 83 ljudi zbog političkih razloga, one ljude koje je ocijenio svojim protivnicima. O Njegošu nema takvih negativnih mišljenja. To je gotovo isti tip vladavine, obračuna, ista su središta otpora i u Njegoševo i u Daniloovo doba. Mislim da je razlog tog animoziteta u otporu ne knjaz, nego njegovoj ideji za koju se zalagao. To nisu bili protivnici njegove vlasti, njegove vladarske ličnosti, nego su to bili protivnici njegove vladarske ideje. On se nije sukobljavao s njima zbog toga što oni ugrožavaju njegovu apsolutnu i apsolutističku vlast, nego zbog toga što ugrožavaju ono što je njegova politička ideja – snažna, uređena i nezavisna Crna Gora. Kada krenete protiv knjaza, vi niste protivnici knjaza, vi ste protivnici Crne Gore”, istaknuo je Andrijašević.

On ističe da knjaza Danila mnogi optužuju da je njegova ideja apsolutna vlast.

„On je apsolutnu vlast imao. Njegova ideja jest uređena i nezavisna država. Knjaz Danilo je bio vladar koji je prepoznao da mu je historija dala šansu koja se daje jednom u 100 godina i koja se daje jednom čovjeku u 100 godina, da napravi uređenu Crnu Goru, da je udalji od plemenske anarhije”, objašnjava Andrijašević.

On je govorio i o tome što je sve knjaz Danilo učinio za Crnu Goru.

„Knjaz Danilo je vladar koji je iza sebe ostavio velike učinke i velika djela. On je proširio Crnu Goru skoro pa za polovinu, uveo je u krug međunarodnih odnosa, prisilio velike sile da izvrše međunarodno priznanje crnogorske granice, što je prvi korak ka stjecanju međunarodnoga službenog priznanja. On je čovjek koji je gradio institucije, koji je iza sebe ostavio uređen sistem institucija, uveo je ono što je najteže u Crnoj Gori - redovito plaćanje poreza. Ali taj porez nije služio da on kupuje beč-

ki namještaj, već da se uzdržavaju škole, vojska, sudstvo i sve ono što za jednu državu treba”, nastavlja Andrijašević.

Knjaz Danilo je, objašnjava historičar, učinio nekoliko značajnih državnčkih iskoračka.

„On je odvojio crkvu od države, izbacio crkvu iz politike, iz javnih poslova i dao crkvi da se bavi onime čime se ona treba baviti - vjerom i kultovima, a država je dobila neki drugi zadatak. On je Crnoj Gori dao Zakonik, on je iskorijenio naše sklonosti prema tuđoj imovini. On je uredio Crnu Goru i doveo je do jednog nivoa uređene zemlje. To je bio njegov cilj. On je išao ka onom osloncu u vanjskoj politici koji mu može pomoći u ostvarenju njegovoga velikoga političkog cilja. Sukob s moćnom ruskom politikom ga je i koštao glave ovdje u Kotoru”, zaključuje Andrijašević.

Autor knjige „Ubiše knjaza”, publicist Momčilo Šaletić, kaže da je skoro 150 godina knjaz Danilo prekrivan tamom zaborava, pod teretom kletve „uvezene“ i domaće iznimno prljave političke propagande i

izmišljotina o njemu kao vladaru i čovjeku.

„On je bio jedan iznimno energičan i dalekovidan crnogorski vladar u čijim državnim dometima ima utemeljenja i suvremena Crna Gora. On je bio državnik koji je dobro razumio svoje vrijeme i procese u njemu, realno je shvatio crnogorsku zbilju, težeći da državu vodi putevima napretka i prilagođavanja društvima koja su ekonomski i kulturno bila daleko ispred njegove. Uvođeci mnogobrojne reforme u čitavoj civilnoj i vojnoj strukturi, snažno je prodrmao Crnu Goru i nailazio na strašne otpore i unutarinja trvenja. Danilovi obračuni s pojedincima i grupama koje su davale otpor njegovim vladarskim potezima bili su beskompromisni, javni, precizno locirani i jasno obrazloženi...

Surovo je kažnjavao pobune, pobunjenike, izdaje i izdajnike, progonio iz Crne Gore urotnike, beskompromisno branio državotvornu ideju za koju se borio, ali umio je i praštati i zaboravljati grijeha onima koji su prihvatili da časno služe Crnoj Gori“, kaže Šaletić.

Poznato je da su u historiji svi reformatori, u znanosti, politici, kulturi, odnosno državnici uvijek bili izloženi osporavanju, kritici, mržnji, a nerijetko i stradanju. Na svaki njihov korak koji znači prosperitet i novu kvalitetu, niču neprijatelji kao otrovne gljive poslije kiše.

Šaletić dalje objašnjava da je Danilova vladavina od prvog dana obilježena unutaršnjim sukobima s moćnom opozicijom koju je predvodio Pero Perović i Đorđe Petrović. „Čitavo vrijeme su nastojali mladoga knjaza ukloniti s vlasti. Za ovakvo njihovo ponašanje postojao je realan povod, naime Danilo im je uskratio mogućnost da se preko monopola koji su stekli u Njegoševo vri-

Uskoro postavljanje spomen-ploče

Matica crnogorska - ogranak Kotor prošle godine uputila je inicijativu Ministarstvu kulture Crne Gore da se postavi spomen-ploča na kući u kojoj je knjaz Danilo preminuo. Inicijativa je prihvaćena i poslove oko njezine realizacije preuzeli su Ministarstvo kulture i Općina.

„Općina Kotor provela je kompletnu zakonsku proceduru za dobivanje suglasnosti za postavljanje spomen-ploče knjazu Danilu I. i u sljedećim mjesecima sigurni smo da će se na adekvatan način obilježiti mjesto smrti crnogorskoga gospodara. Spomen-ploča bit će postavljena na kući porodice Bjeladinović u kojoj je 12. kolovoza 1860. godine od posljedica ranjavanja u atentatu, izvršenom u kotorskom pristaništu, preminuo crnogorski knjaz Danilo I. Petrović Njegoš. Koristim ovu priliku da zahvalim Ogranku Matice crnogorske u Kotoru, prof. Živku Andrijaševiću, za prijedlog teksta na spomen-ploči i kompletnom obrazloženju za njezino podizanje, kao i našem sugrađaninu Igoru Bjeladinoviću na pomoći i angažmanu u realizaciji ove ideje. Vladavina knjaza Danila je personifikacija Crne Gore kakvu danas živimo – slobodne, nezavisne i međunarodno priznate države“, poručuje potpredsjednik Općine Kotor Nenad Vukadinović.

Zbog već poznatih okolnosti došlo je do odgađanja. Vjerujemo da će se spomen-ploča postaviti kada se za to steknu uvjeti jer knjaz Danilo, Kotor i Crna Gora u svakom slučaju to zaslužuju.

jeme prekomjerno bogate na štetu države i crnogorskog naroda. Kao jeka ondašnjih podjela Šaletić kaže da i danas u Crnoj Gori odzvanja: ‘Ko je za Zeka, a ko protiv njega?!’“

Nakon uspješnog razgraničenja a Turcima, Danilo slikovito piše Napoleonu III.: „Postojanje Crne Gore priznato je inozemnim državama koje čine današnji europski sustav, nezavisnost njezina je faktički utemeljena i osigurana.“

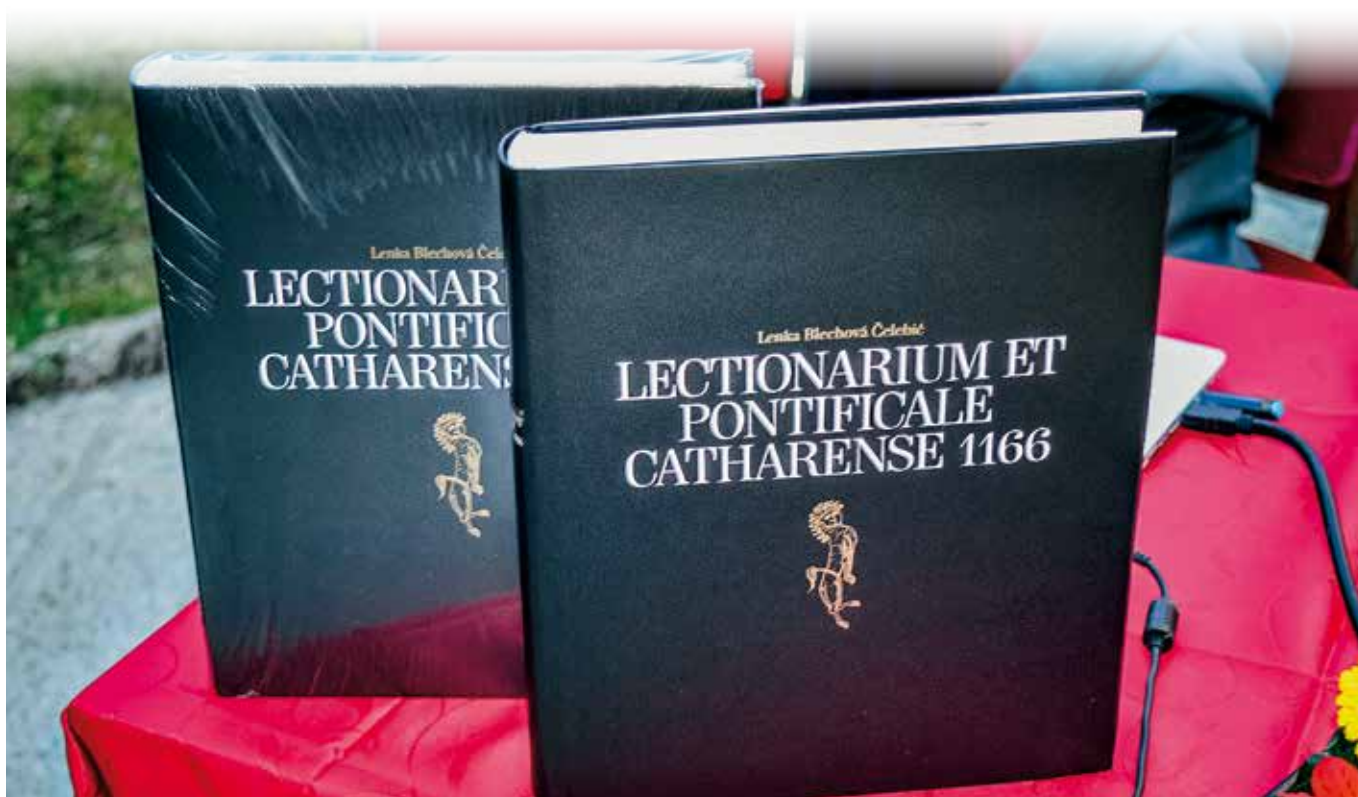
„Ovako hrabar borac i veliki državnik kakav je Danilo bio nije odgovarao ni jednoj političkoj grupaciji u okruženju. Rusija i Austrija nisu imale povjerenja u njegovu naklonost, Turska mu nikad nije bila naklonjena, a u Srbiji su se plašili njegovog ugleda među južnoslavenskim narodima i zakulisno radili protiv njega svim sredstvima koja su im bila na raspolaganju.

O atentatu na knjaza Danila i okolnostima koje su do njega dovele sve do naših dana u široj javnosti se malo zna.

Kao što je većini poznato, atentat je izvršen 12. kolovoza 1860. godine oko 19 sati na rivi ispred kotorskih gradskih vrata. Knjaz je sutradan preminuo od teške rane koju je zadobio u kući Bjeladinovića, gdje je odmah bio prenesen i gdje su liječnici pokušavali izvaditi zrno iz smrtonosne rane. Atentator je brzo uhvaćen. Bio je to Todor Kadić iz Bjelopavlića, jedan od sudionika pobune protiv knjaza 1854. koji je nekoliko godina kao izgnanik živio izvan Crne Gore.

Crna Gora je puno toga izgubila smrću jednoga progresivnoga i hrabroga gospodara na svome čelu, iako je u mladom knjazu Nikoli dobila dostojnog nastavljača njegovog djela“, zaključio je Šaletić.

Promoviran Kotorški pontifikal i lekcionar

Tekst i fotografije:
Radio Dux

Promocija Kotorškoga pontifikala i lekcionara održana je 21. kolovoza ispred crkve blažene Ozane u Kotoru, u organizaciji Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore, a uz potporu Općine Kotor. Projekt je podržao Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore.

U uvodnom dijelu nastupila je klapa „Jadran“ iz Tivta.

Promociji je, uz ostalo, prisustvovao i predsjednik Crne Gore Milo Đukanović koji je

„Kulturni značaj izdanja Pontifikala iz dvanaestog stoljeća nije samo vezan uz Katoličku crkvu i Hrvate, već se odnosi na sve ljude iz svijeta znanosti i kulture, sve građane Crne Gore koji prepoznaju višenacionalnu i viševjersku slojevitost ovoga kraja, u kojem smo Božjom providnošću postavljeni i pozvani graditi mostove prijateljstva, poštovanja i međusobnog obogaćivanja“

izrazio zadovoljstvo time što je prisutan na ovom događaju: „Učinili ste mi čast pozivom da govorim na jednom od najvećih kulturnih događaja u novijoj historiji Crne Gore. Hvala Hrvatskome nacionalnom vijeću Crne Gore, koje je priredilo monografiju Leksionar i pontifikal Kotorske biskupije iz 1166. godine, koju danas promoviramo ispred crkve svete Ozane. Ova knjiga, koja je među najstarijim na prostoru Crne Gore, svjedoči da je Kotor još u dvanaestom vijeku

bio jedan od kulturnih centara ovog dijela Europe. Imao je sve što i veliki europski centri: Biskupski ordinarijat, Sud i sudstvo, knjižare i snažnu kulturnu razmjenu s razvijenim svijetom.“

Đukanović je pohvalio rad i predanost gospođe Lenke Blehove Čelebić, rekavši da je visoko podignula znanstvene standarde i dala poticaj za buduće istraživače naše srednjovjekovne prošlosti.

Nazočne je, u ime organizatora, pozdravio predsjednik

Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore Zvonimir Deković.

„Prvi spomen, nakon nestanka Pontifikala iz Kotora, dogodio se prije više od 150 godina, a prvi zapisi dolaze iz biblioteke Akademije znanosti iz ondašnjega Lenjingrada u SSSR-u, koje je objavila Ljudmila Kiseljeva i njezin kolega 1970. godine. Nakon toga, o Pontifikalu je ukratko pisao akademik Dušan Sindik, podrijetlom iz Tivta“, rekao je Deković izrazivši zadovoljstvo što je upravo njima pripala čast da vrate Pontifikal u mjesto njegova nastanka.

Monsinjur Ilija Janjić, biskup u miru, pozdravio je posjetitelje u ime sadašnjeg apostolskog upravitelja Rroka Gjonlleshaja i u svoje osobno ime. „Pontifikal je postojao 326 godina prije nego što je otkrivena Amerika. Raduje me što smo nakon fototipskog izdanja Kotorskog misala svetoga Jakova od Lođe dočekali još jedno monografsko izdanje liturgijskoga i književnoga blaga ove biskupije“, rekao je biskup u miru, istaknuvši da mjesto održavanja ove promocije ima svoju simboliku.

„Kulturni značaj izdanja Pontifikala iz dvanaestog stoljeća nije samo vezan uz Katoličku crkvu i Hrvate, već se odnosi na sve ljude iz svijeta znanosti i kulture, sve građane Crne Gore koji prepoznaju višenacionalnu i viševjersku slojevitost ovoga kraja, u kojem smo Božjom providnošću postavljeni i pozvani graditi mostove prijateljstva, poštovanja i međusobnog obogaćivanja“, istaknuo je biskup u miru Janjić.

O Pontifikalu i leksionaru govorio je dr. znanosti fra Domagoj Volarević: „Pontifikalje pridjevsko je imenica, nešto što pripada pontifexu, a pontifex je biskup. To je uobičajeni naziv za biskupa, naziv preuzet od starih Rimljana. Pojam

lekcionar nastao je od lego, legere, lekcio-čitanje, knjiga čitanja. To je knjiga čitanja i jedan dio knjige koji se odnosi na biskupa, na ono što biskup čini.“ On se osvrnuo na liturgijske knjige koje su, kako kaže, jedan od najvažnijih spomenika i izvora za proučavanje ne samo povijesti liturgije, nego i povijesti određenoga kraja. Govorio je također o nastanku pontifikala i lekcionara, kada su svećenici i biskupi počeli zapisivati tekstove koje su prije govorili napamet. Također je rekao da postoji mogućnost da je napisan u Kotoru, ali to nije potvrđeno.

Dr. znanosti Lenka Blehova Čelebić također je predstavila Pontifikal i lekcionar. „Pontifikal je bila knjiga koju je koristio biskup. Ako bi on bio odsutan, koristio bi ga njegov zamjenik vikar. Lekcionar je knjiga čitanja. U našem lekcionaru ne nalaze se samo čitanja, poput odlomaka iz Biblije, nego i Saborni zaključci. Sabori su bili zakonodavna tijela, koja dijelimo u dvije grupe; ekumenski koje priznaje kako Zapadna tako i Istočna crkva; i zagori, koje priznaje samo Zapadna crkva. Saborni zaključci su bili jako važni u obrazovanju svećenstva zato što je Katolička crkva nastojala da svećenstvo bude obrazovano i načitano“, istaknula je dr. Blehova Čelebić. Također se osvrnula na rukopis ovih knjiga, koje su tijekom stoljeća dorađivane.

„Ova knjiga posvećena je don Antonu Belanu, koji je bio moj suradnik u vrijeme kada sam pisala knjigu o kršćanstvu u Boki. On mi je u životu dao puno dobrih savjeta, ali i primjedbi. Vjerujem da svima nama nedostaje. Bez don Tončija Kotor više nije isti“, istaknula je dr. Lenka Blehova Čelebić.

Na kraju promocije primjerak „Pontifikala i lekcionara“

uručen je predsjedniku Crne Gore Milu Đukanoviću, kao i predstavnicima kulturnih institucija u Kotoru, Kotorskoj biskupiji i predstavnicima hrvatskih udruga.

Projekt je podržao Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, Ministarstva kulture Crne Gore i Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

KOTORART
2020

**DON BRANKOVI
DANI MUZIKE**
DON BRANKO'S
MUSIC DAYS

*U IZVANREDNIM UVJETIMA KOTORART JE USPIO ODRŽATI
KONTINUITET I VISOKU KVALITETU SVOJIH PROGRAMA*

KotorArt

– umjetnost koja traje i obasjava

Priredila:

Tijana Petrović

Izvor:

**KotorArt,
Montenegrina, Boka News**

Fotografije: **KotorArt**

**Kultura je nježna biljka koju treba
stalno zaljevati i brižno njegovati;
korov sam raste posvuda i teško ga je
iskorijeniti.**

Festival od posebnog značaja za kulturu Crne Gore, jedan od najuglednijih festivala u zemlji i regiji koji okuplja mnogobrojne umjetnike i publiku tijekom dva mjeseca trajanja u Kotoru

i Boki, već nekoliko godina dobiva potvrde i priznanja koja dolaze s prestižnih međunarodnih adresa. Vodeći programi KotorArta - Don Brankovi

dani muzike i Koterski festival pozorišta za djecu - nositelji su europske kvalitete festivala EFFE label, a zajedno s Međunarodnim festivalom klapa

Perast nagrađeni su Wild Beauty nagradama, Nacionalne turističke organizacije.

Uz iznimno visoku kvalitetu i posebni imidž po kojem je prepoznat, kao i uz svjetski afirmirane umjetnike koji su Kotor i Crnu Goru stavili na europsku mapu festivala, mala ekipa, ali stručna i visoko profesionalna, stoji iza njegove realizacije te je glavna karakteristika festivala autonomija njegovih programskih cjelina, decentralizirana uprava, kao i neobično visok postotak samostalno ostvarenih sredstava, što je za crnogorske i posebice kotorske prilike neuobičajeno. Čak i u ovim iznimno teškim vremenima, pojedine segmente KotorArta, uz pokrovitelje, UNESCO-a, Ministarstva kulture i Općine Kotor, podržavaju mnogobrojni sponzori i partneri.

Ovogodišnje izdanje Međunarodnog festivala KotorArt održano je u uvjetima epidemije bolesti COVID-19, koja je paralizirala čitav svijet, te je prilično smanjen broj programa zbog mjera koje je propisalo nacionalno koordinacijsko tijelo za sprječavanje širenja epidemije. U razdoblju od 2. srpnja do 13. rujna smjenjivali su se različiti programski segmenti: KotorArt Koterski festival pozorišta za djecu, KotorArt Don Brankovi dani muzike (15. srpnja – 26. kolovoza), KotorArt Pjaca od filozofa (11. kolovoza), KotorArt Međunarodni festival klapa Perast (11. - 12. rujna).

XXVIII. Festival pozorišta za djecu

28. Koterski festival pozorišta za djecu, koji je bio planiran od 2. do 10. srpnja, privremeno je odgođen zbog loše epidemiološke situacije u zemlji. Ipak, pod motom: *Svje je stalo, samo djeca rastu*, tijekom ljeta su održani pojedini

Festival pozorišta

segmenti pratećeg programa kao što su radionice, književni, filmski i likovni programi... Nakon višemjesečne pauze, u atriju Kulturnog centra „Nikola Đurković” 6. rujna odigrana je predstava „Kako rastu veliki ljudi - Njegoš za djecu” u režiji Petra Pejakovića.

Pjaca od filozofa

Na kotorskoj Pjaci od Kina, uz veliko zanimanje publike, 11. kolovoza održana je konferencija *Festivali u doba krize* na kojoj su govorili direktorice i direktori nekoliko festivala iz različitih gradova Crne Gore i regije: Ksenija Popović (Barski ljetopis, Bar), Ana Vukotić (Fiat, Podgorica), Ivan Radojčić (Festival uličnih svirača, Nikšić), Zoran Rakočević (Korifej, Kolašin), kao i Dora Ruždjak Podolski, umjetnička direktorica Dubrovačkih ljetnjih igara. Domaćin i moderator ove konferencije bio je direktor KotorArt Don Brankovih dana muzike, pijanist prof. Ratimir Martinović.

Sudionici konferencije izložili su svoja gledišta o temi i ovogodišnjim planovima s ob-

zirom na okolnosti epidemije, nakon čega je uslijedila debata na temu pozicije, utjecaja, značaja, mjesta i smisla festivala u kriznim vremenima. Mnoge teme su dotaknute, između ostalih i digitalizacija umjetnosti, broj festivala u Crnoj Gori u odnosu na broj stanovništva i proračun kojim država raspolaže, mjere Nacionalnoga koordinacionog tijela koje se odnose na broj prisutnih gledalaca...

Ratimir Martinović istaknuo je mišljenje da i sami umjetnici i kulturni zaposlenici moraju biti aktivniji, promišljati i nuditi rješenja za novonastalu situaciju kao stručni ljudi iz tog područja te da jednaka odgovornost pada na kulturne zaposlenike kao i na institucije jer kultura postoji uz ostalo da politiku učini kulturnijom, a ne da politika politizira kulturu.

U životu se negdje izgubi, a negdje se dobije. Volim izvući pozitivnu stranu ove situacije i zaista želim vjerovati da je COVID-19 nova šansa za sve nas da se na kreativan način odnosimo prema ovim okolnostima i da na kreativan način dođemo

Festivali u doba krize

do publike koja sada ne može biti prisutna na sadržajima koje nudimo. Umjetnici nisu snalazljivi i dosjetljivi, nego su kreativni i puni ideja koje se u razvijenim zemljama zapada i te kako cijene. Između ovih termina je ambis i moramo promišljati o ovome.

XIX. Don Brankovi dani muzike

Međunarodni festival KotorArt - Don Brankovi dani muzike ove godine započeli su 15. srpnja u kinu Boka prikazivanjem filmskog ostvarenja njemačke medijske kuće Deutsche Welle. Dokumentarni film pod nazivom „Simfonija svijeta“ jedinstveno je dokumentarno ostvarenje koje govori o snazi i univerzalnosti jezika muzike i njegovih jakih poruka razumljivih na svim meridijanima svijeta, bez obzira na kulturološke, vjerske, nacionalne, ideološke, geografske i bilo koje druge različitosti. U konkretnom slučaju, riječ je o slavnoj Betovenovoj Devetoj simfoniji i njezinim višestrukim značenjima.

Planirano sudjelovanje svjetski poznatih umjetničkih imena na ove godine je izostalo, ali su organizatori u nepredviđenim i teškim okolnostima epidemije pokazali iznimnu kreativnost, potvrdili svojim radom i predanošću zalaganje za što kvalitetniju kulturnu scenu u Crnoj Gori, kao i opravdali status festivala od posebnog značaja za Crnu Goru. Održavši 19 glavnih i više od 50 pratećih programa, a sve uz najstrože pridržavanje mjera koje propisuje Nacionalno ko-

ordinacijsko tijelo Crne Gore, Festival je dokazao da promišlja kulturu i kulturni imidž Kotora i Crne Gore, njeguje suvremeno umjetničko stvaralaštvo i pridonosi sveukupno boljem stanju u društvu u vremenu pandemije.

Publici u Boki ove su se godine predstavili mladi crnogorski talenti, profesori s Muzičke akademije, kotorski muzičari, muzički sastavi i klape te malobrojni gosti iz regije poput Matije Dedića.

U sklopu Don Brankovih dana muzike održan je i koncert pod nazivom *Omaž profesoru*, u čast iznimnom pedagogu, neumornom, svestranom kulturnom radniku, prof. Nikoli Gregoviću. Na koncertu su nastupili Gradski zbor Kulturnog centra „Nikola Đurković“, Mandolinski orkestar *Nocturno*, zatim i gosti koncerta Mandolinski orkestar *Tripotomas*, kao i Klapa *Karampana*.

Svečano zatvaranje XIX. Don Brankovih dana muzike upriličeno je 26. kolovoza na Trgu sv. Tripuna. Na koncertu je nastupio Crnogorski orkestar mladih, pod dirigentskom palicom Tomislava Fačinija, muzičkog urednika Dubrovačkih ljetnih igara i profesora Muzičke akademije u Zagrebu.

Koncertom je obilježeno 250 godina od rođenja jednog od najvećih kompozitora, Ludwiga van Beethovena, izvode njem njegovih poznatih djela u obradama za komorni orkestar. Orkestar je izveo Sonatu za klavir u c-molu br. 8 op. 13 u aranžmanu za gudački orkestar Jakuba Kowalewskog, kao i Veliku fugu, op. 113, čiju je obradu za gudački orkestar radio Engelbert Röntgen. Također, orkestar je premijerno izveo novo djelo BEETHOVEN 2020, ostvarenje ovog Festivala, čiji je autor crnogorski kompozitor Aleksandar Perunović, a koje je inspirirano slavnom Odom radosti, himnom EU-a, simbolom jedinstva i solidarnosti. Upravo zbog univerzalno važnih Beethovenovih poruka, koncert je poslužio i kao proslava predsjedavanja Njemačke Savjetom Europske unije, priopćili su iz KotorArta.

Koncert je upriličen uz pomoć važnih prijatelja i partnera Festivala kao što su: Veleposlanstvo Savezne Republike Njemačke, Veleposlanstvo Republike Hrvatske, tvrtka Ledo, Idea, Vinarija Kutjevo te Dalmacijavino.

Svečanom koncertu su prisustvovali predstavnici pokrovitelja Festivala, partnera i

Profesor Nikola Gregović

prijatelja, a publici su se obratili Kristofer Brojnig, zamjenik

veleposlanika Savezne Republike Njemačke; Veselko Grubišić, veleposlanik Republike Hrvatske u Crnoj Gori; Marina Dulović, tajnica za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor; Milica Nikolić, tajnica crnogorske komisije za UNESCO; kao i dr. Antun Sbutega, predsjednik Savjeta Fondacije Don Branko Sbutega.

Zamjenik veleposlanika Savezne Republike Njemačke, Kristofer Brojnig, istaknuo je simboliku koja se krije u himni Europske unije, Odi radosti, rekavši da u univerzalnom jeziku muzike ova himna izražava europske ideale slobodne, mira i solidarnosti.

Omaž profesoru Gregoviću, mandolinski sastav Nocturno i zbor Nikola Đurković

Zbor Nikola Đurković

„Čvrsto vjerujemo da umjetnost koju prezentira KotorArt govori istim jezikom. Zamisao za ovaj događaj je bila više nego dobra jer simbolizira zajedničku europsku ideju: da crnogorski orkestar koji predvodi hrvatski dirigent izvede europsku himnu koju je komponirao njemački kompozitor. Njemačka, kao i Hrvatska, podržava napore Crne Gore na putu k učlanjenju u europsku

porodicu - Europsku uniju”, dodao je Brojnig.

Riječi potpore nisu izostale ni od veleposlanika Republike Hrvatske, Veselka Grubišića:

„Velika je sreća što je moćna Njemačka došla na čelo Vijeća Europske unije u ovoj teškoj ekonomskoj krizi. Znam da neće izostati pomoć našoj susjednoj Crnoj Gori. Hrvatska će jamačno nastaviti podržavati Crnu Goru na njezi-

nom europskom putu. Morate postati prva sljedeća članica Europske unije!”, istaknuo je Grubišić podijelivši s prisutnima svoje oduševljenje Kotorom, gradom koji ga je „oduševio i okrijepio”.

Marina Dulović, sekretarka Sekretarijata za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor, izrazila je potporu i vjeru da će se u budućnosti raditi na unapređenju i pronalaženju boljih organizacijskih modela, drugih izvora financiranja i realizacije, isključivo vodeći računa o kvaliteti sadržaja, očuvanju vlastitog identiteta i selekciji programa u skladu s dvadesetljetnim izrazom ovog festivala.

Ona je uputila čestitke Festivalu naglasivši pritom da nijedna teškoća nije nesavladiva ako postoje pozitivna energija, znanje i volja za kreativnim stvaranjem i produktivnim težnjama.

Milica Nikolić, tajnica crnogorske komisije za UNESCO, istaknula je da potpora ove institucije u globalno specifičnim okolnostima predstavlja svojevrsno priznanje KotorArtu i poticaj je za daljnji rad i nastojanja te intenzivnu suradnju s lokalnim i nacionalnim institucijama. „Kada u vremenu tako strašne i sveprožimajuće krize, koja preispituje sve vrijednosti i svaki izazov čini dramatično većim, nađete način da na krilima prepoznatljive kreativnosti tu krizu iskoristite kao inspiraciju za promjenu, za prilagođavanje, za nemirenje s vanjskim ograničenjima, tada znate da je vaš rad ne samo značajan, već i plemenit, neobičan i istinski dragocjen”, naglasila je Nikolić.

Dr. Antun Sbutega, predsjednik Savjeta Fondacije Don Branko Sbutega, admiral Bodeljske mornarice, diplomat, osvrnuo se na historijske činjenice kada su krizna razdo-

Klapa Karampana

blja bila produktivna na kulturnom planu. Upravo tada se traži kreativnost, oslobađaju se nove energije, preispituju se postojeći modeli i rađaju nove ideje koje daju impuls razvoju.

Uspoređujući univerzalnost značenja stihova Šilerove „Ode radosti“ i teksta himne Bokeljske mornarice istaknuo je da to naslijeđe, uključujući i muzičku kulturu te postojanje Bokeljske mornarice, svjedoči da smo od početka historije bili dio europske civilizacija... Entuzijazam, ljubav i talent ne bi bili dovoljni da nije bilo financijske i ostale potpore Općine Kotor, kao i Ministarstva kulture, unatoč ekonomskim ograničenjima.

No, kultura je nježna biljka koju treba stalno zalijevati i brižno njegovati; korov sam raste posvuda i teško ga je iskorijeniti. Uvjereni smo, na temelju obećanja koje smo dobili, da će nakon krize biti dugoročno riješeno pitanje statusa i financiranja Festivala.

KotorArt Don Brankovi dani muzike, uz pomoć partnera Luštica Baya, nastavljani su i nakon službenog zatvaranja nizom koncerata džez glazbenika.

XIX. Međunarodni festival klapa Perast

19. Međunarodni festival klapa Perast održan je 11. i 12. rujna na Pjaci svetog Nikole. Svečano je otvoren programom „Klupska baština MFK Perast - omaž zaslužnima“, u čast stvaralaštva skladatelja iz Boke kotorske - Borislava Tamindžića, Vicka Nikolića i Nikole Gregovića.

U ime Festivala prisutne je pozdravila predsjednica MFK Perast Tina Braić Ugrinić, koja je istaknula da je mnogobrojne aktivnosti ovog Festivala spriječila pandemija korona-

Nocturno

bogate prošlosti, daje svoj doprinos i u ovom vremenu te posebno nastoji očuvati kulturnu baštinu svojih predaka.

pridonosi njegovanju i afirmacije izvorne klapske pjesme”, rekla je Dulović.

Izvršni direktor Festivala Milan Kovačević istaknuo je da su zbog složene epidemiološke situacije mnoge klape iz inozemstva bile prisiljene u posljednjem trenutku odustati od dolaska. On je najavio da će, ako okolnosti to dopuste, sljedeće godine u povodu 20. obljetnice prirediti zaista bogat i zanimljiv program.

Druga večer bila je natjecateljskog karaktera. U kategoriji muških klapa prema ocjeni žirija pobjednik je klapa „Krijanca” iz Raba, druga nagrada pripala je klapi „Pokornik” iz Dugog Rata, treća klapi „Štiglići” iz Podgorice.

Prvu nagradu u kategoriji ženskih klapa osvojile su „Cavtajke” iz Cavtata, a drugu klapa „Alata” iz Podgorice.

Pokornik

virusa. Stoga je zahvalila svima koji su unatoč otežanim uvjetima došli kako bi podržali klapsku pjesmu.

Festival je otvorila sekretarka Sekretarijata za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor Marina Dulović.

„Unatoč ograničenjima zbog poznatih okolnosti, uspjeli smo nastaviti tradiciju te organizirati ovaj 19. po redu Međunarodni festival klapa. Zahvaljujući bogatom kulturnom naslijeđu, kao i mnogobrojnim umjetničkim programima, Kotor ima posebno mjesto na crnogorskoj kulturnoj mapi. Perast, biser u srcu Boke, grad

Međunarodni festival klapa, koji u ovom čarobnom ambijentu slavi 19. ljetu, značajno

U kategoriji Nova klapska pjesma natjevale su se klape „Castel Nuovo” iz Herceg Novog s pjesmama „Skalu po skalu” i „Daljina” te klapa „Štiglići” iz Podgorice s pjesmama „Boka” i „Ova moja tanka jedra”.

Nagradu za najbolju kompoziciju nove klapske pjesme osvojili su: prvo mjesto pjesma „Daljina” Mije Vidović koju je izvela klapa „Castel Nuovo”, drugo mjesto za pjesmu „Ova moja tanka jedra” Marija Petanija koju je izvela klapa „Štiglići” i treće mjesto pjesma „Boka” Marija Katavića koju je izvela također klapa „Štiglići”.

Klapa „Castel Nuovo” proglašena je za najbolju klapu iz Crne Gore.

Krijanca

Castel Nuovo

govoru i procjeni upravnog odbora Festivala tijekom godine.

Na festivalu je revijalno nastupila i dječja klapa „Marinieri” iz Kotora.

Zbog pandemije koronavirusa veliki broj klapa iz Crne Gore, Hrvatske, BiH i Slovenije odustao je od nastupa na 19. Međunarodnom festivalu klapa Perast. Prema ocjeni umjetničkog direktora Jasminka Šetke, organizacija festivala u ovim uvjetima je pothvat kako za organizatore, tako i za sudionike koji su smogli snage i hrabrosti doći i sudjelovati na MFK Perast 2020.

Nagradu za najbolju debitantsku klapu dobila je klapa „Krijanca” iz Raba koja je prvi put sudjelovala na Festivalu klapa u Perastu.

Nagrada publike ove godine nije dodijeljena s obzirom na to da se Festival održao u specifičnim uvjetima i prema mjerama NKT-a.

Novčani dio Nagrade „Julije Balović” za najbolji tekst nove klapske pjesme žiri je odlučio dati u svrhu potpore dječjim festivalskim klapama „Marinieri” i „Ponta”, ovisno o njihovom radu i potrebama, a prema do-

Cavtajke

MONOGRAFIJOM „NAŠIH 40“ SVOJU JE OBLJETNICU NA OSOBIT NAČIN PROSLAVILA PRVA GENERACIJA UČENIKA HUMANISTIČKO-KULTUROLOŠKOG SMJERA KOTORSKE GIMNAZIJE

Hikovci su uvijek znali da sanjaju

**„Kad govorim o prošlosti
ja govorim o Slavici,
roditeljima, fudbalu i HIKu.
Kakav je to razred bio!“
(D. Popadić)**

Priredila:
Snježana Akrap Sušac

Ne okreći se, Princezo!

„Trči, Princezo, trči!“ – odjekivao je glas mog „školskog“, dok je šaleći se, poticao našu prijateljicu da još brže hoda polupraznim ulicama Staroga grada. Znao je da ona žuri obaviti ono što joj je „šef“ Bećo zadao – smijući se pričala mi je Lela.

Sve je počelo jedne rujanske večeri na promociji moje knjige kratkih priča. Berislav Latković i ja smo nakon završene promocije došli na ideju da ostavimo pisani trag o našem HIK razredu. Sve se odvijalo u Galeriji Buća u Tivtu. Bilo je tu pola razreda pa smo ih upoznali s namjerama i svi su to prihvatili, ali ne znam je li itko vjerovao da će se ideja i

ostvariti. Tek kad je knjiga bila dovršena bilo nam je jasno da je iza nas devet mjeseci rada, suradnje, razgovora, a što je najvažnije mnoga su se prijateljstva obnovila, neka učvrstila... Tih je devet mjeseci bilo vrijeme koje je u nama oživjelo divne dane provedene u školi, sjećanja na naše profesore, koji su nam bili najveći uzori i zbog kojih smo postali takvi kakvi jesmo: sjajni ljudi.

Mi slavimo mladost

O nama i monografiji najbolje će govoriti naši tekstovi. Jedan od zadataka koji sam ja dobila bio je napisati pogovor. Upravo on sadrži sva moja razmišljanja kako o prošlosti, tako i o sadašnjosti te razlozima sklada i sreće i danas kad se susretnemo:

Ovo je trebalo da bude veseli pogovor! Sve je u znaku proslave 40 godišnjice mature, što je, priznat ćete, zavidna brojka. Po čemu, pitam se i ja i mnoge moje drugarice i drugovi.

Možda po tome što svi koji smo kao maturanti zakoračili u učionicu na 1. katu zgrade OŠ, još uvijek koračamo ovim svijetom. Htjeli mi to priznati ili ne, na pragu smo treće dobi. Ali, starost sigurno nije ono što proslavljamo. „Nema ničeg lijepog u starosti”, rekla je sportska novinarka Milka Babović, potkrijepivši to nizom primjera. Mi zapravo slavimo mladost, grčevito se držimo sjećanja, da ga vrijeme ne pokrade, na dvije najljepše godine školovanja (mislim da bi većina ovo potpisala), na „nepodnošljivu lakodu postojanja”, ali u doslovnom smislu, na prve ljubavi i prva razočaranja i, prije svega, na to što je sve bilo ispred nas: studiranje, brakovi, djeca, poslovi...

Nismo tada o tome svjesno ni razmišljali, ni razgovarali, ali danas znam da je taj život koji je baš nama „obećan” kao ne-

što prekrasno, činilo naša lica vedrim. Otada su prošla četiri desetljeća, ako tako manje strašno zvuči, i štošta se promijenilo. Život kao život, nekome majka, a nekome maćeha... Neki su doživjeli prave tragedije, a neki su se provukli s malo udaraca, tek za opomenu. Ali kad se sretnemo, sve se to zaboravlja i jedni druge gledamo onim veselim pogledom kao prije četrdeset godina. I tada se dešava čudo! Bore i sijede vlasi nestaju, kilogrami se tope i mi smo opet vesela družina koja se raduje susretu svakog dana u našoj, HIK-ovoj učionici.

Na tren zaboravimo sve životne nedaće, zaboravimo da će uskoro „nestati sve te čarolije” (Cesarić), da ćemo se, poput Pepeljuge, probuditi u staroj odjeći, to jest, koži.

Mislim, ipak, da se s time znamo nositi. Još uvijek žedno ispijamo sa zdenca života, još uvijek se znamo radovati, još uvijek želimo učiti i stvarati... Ta emocionalna i intelektualna živost je ono što nas je povezivalo i onda i sada. Valjda ćemo takvi biti dok dišemo. A

ako budemo disali i za 50. godišnjicu, napraviti ćemo još bolji godišnjak - PEDESETOGODIŠNJAK, mi na pragu sedamdeset godina! Što je za nas 70 godina? Tek dvije brojke - 7 i 0!

I humani i kulturni

Kako nas vidi Berislav Latković, napisao je u uvodu... A u septembru iste godine, jedna će izuzetna generacija maturanata ušetati u svoj razred, kao i desetine prije nje, koje su stupile na tu značajnu platformu života i zrelosti. Svjež, energičan i posebna po svemu. Drska, na divan i pozitivan način. Samouvjerena i sposobna, prva generacija HIK odjeljenja kotorske Gimnazije, tzv. humanističko-kulturološkog smjera, Zajedničkih osnova srednjeg usmjerenog obrazovanja, kako se tada nazivalo naše srednjoškolsko obrazovanje. Toliko posebna, da su je odmah proglasili, a mnogi je i danas smatraju, najboljom. Nije se samo izdvajala po uspjehu; bila je tu gomila odlikaša i onih vrlodobrih, primjernih i

pametnih, već i po nadarenosti za umjetnost, slikarstvo, poeziju, prozu, sport. Debatovala je i argumentovano branila svoje stavove. Proučavala jezike i teoretisala. Filozofirala. Ali, više od svega, družila se i voljela. U vremenu izgubljenih iluzija, palih ideala i pogrešnih i nakaradnih ideja, moja je generacija baštinila i branila ono najvrednije i najređe. I nije to humano imala samo u imenu; bili smo mi dovoljno i humani i kulturni. Bili smo srećni u vremenu koje je već tada bilo bremenito problemima i protkano hladnoćom. Toplina koju ćemo osjećati u tim srednjoškolskim danima ostaće u nama zauvijek očuvana kao nešto najvrednije i najčistije. Bila je to esencija mladosti, sreće i ljubavi, koja, evo, ni poslije četrdeset godina neće izgubiti na intezitetu.

I ponovo je tu, zajedno smo u „Naših 40“, jaki i čvrsti, povezani. Stoga je naš projekat najmanje monografija ili knjiga. Ovih dvije stotine stranica, mnogo više omaž su jednoj mladosti, lepršavosti (sada se profesorica Dragana sigurno smije), svestranosti, ljepoti, raspjevanosti, smjelosti, toplini, ljubavi. Da ostane, slikom i riječju, i dušom u srcu onoga ko ih prelista. Da se nasmiješi. I da se ne zaboravi.

Naši profesori, naši uzori

Odmah nakon naših biografija, u monografiji je uslijedio tekst Ljiljane Odže: „Naši profesori, naši uzori.“ Tako ona o našoj razrednici, između ostalog kaže: „Harizmatična, šarmantna, sa jednom posebnom energijom koja stvara takvu duhovnu atmosferu da i najpospaniji rado preskaču planirani san.“

Za HIKovce književnosti i jezika nikad dosta kaže Ljiljana. Pored razrednice taj svijet nam je otkrila i ona koja je brzo po-

stala „naša Dragana“... od prvog susreta do danas ostala je naša profesorica, naš prijatelj i ona koja je uvijek prisutna kad generacija slavi.

Profesorica Breda Bijelić predavala nam je ono najljepše što čovjek sebi daruje- umjetnost. Učila nas je svom materinjem jeziku – slovenačkom „in nismo već bili tujici ki se učio slovensko, pač smo znanci ki se razumeo in spoštujejo.“

Profesorica Gracijela Đurašković predavala nam je latinski jezik i puno smo prije primijetili njenu ljepotu od one sadržane u knjizi Lingua latina. Rođena Bokeljka koja je bila pravi izdanak kulture, učenosti i mentaliteta svoga kraja.

Profesorica Ljiljana Marković nije zaboravljena ni nakon mature. Mlada, skladna, „letjela je“ od razboja do visoke grede... s obzirom na to da smo svi tako jako željeli zdrav duh, morali smo se „žrtvovati“ da i tijelo bude zdravo.

Da nijedna reforma ne može da ugrozi kotorsku Gimnaziju, promijeni navike njenih profesora i potpunu posvećenost mladima, potvrdila je profesorica engleskog jezika Vinka Samardžić. Odmjerena u svemu, svakom od nas podjednako naklonjena, korektna. Znalo se tko govori engleski kao meterinji jezik, tko očekuje pomoć, tko se provlači.

Uz djelić navedenih sjećanja na profesore i predmete koji su obilježili našu matursku godinu, posebno mjesto imala je filozofija. Profesor Stevo Nikić i udžbenik autora čije smo ime upamtili kao svoje, Veljko Korać, učinili su da svim ostalim predmetima iz svoje mladosti dodamo neophodne „začine“. Nisu to bila puka predavanja... Sve je itekako imalo smisla, jer „isprazno je učiti, a ne razmišljati. Opasno je razmišljati, a ne učiti.“

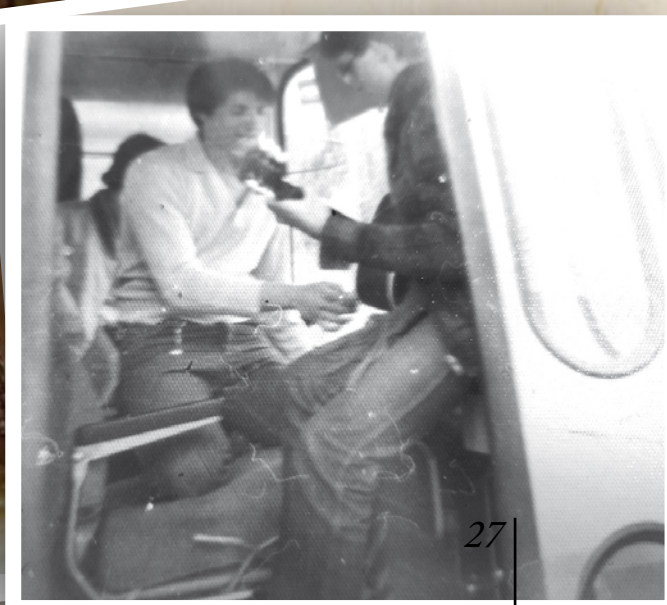
To smo mi - kaže Dragan

Ova monografija ima dva pogovora: moj sa sjevernoga Jadrana i pogovor sa južnoga Jadrana Dragana Popadića. Ovo kratko predstavljanje naše monografije završit ću kako sam i počela djelovima Dragana novog pogovora. U tom tekstu on nas opisuje ovako: najbolja – Veselinka, najšarmantniji – Bečo, najljepši – Zozo, najpoželjnija – Marita, najnježnije duše – Silvana i Ranko, najhrabriji – Mlađo, najbolje sastave pisala je – Ljilja, najljepše plave oči imala – kotorska Lidija, najozbiljnije – tivatska Lidija i Dragica Grivić, najstameniji – Budo, najzagonetniji – Boro Kustudić, Vlado – muzički najpismeniji, Vesna, bolje znala engleski no srpsko-hrvatski, Matko – prvi počeo da „cuga“, Boris Đurović – najpovučeniji, a svima mnogo simpatičan, Nada – nenametljiva, a uvijek tu, Branka Krivokapić i Snežana Samardžić – drage svima kao sestre, Miodrag – ozbiljan i fin, Jasminka – prava gospođa, dvije Popoviće, Ranka i Snješka – vesele i mile, Mirjana – prva osjetila čar majčinstva, Karolina – puna veselosti, najveselija – Ike, Lela – ljepotica iz Risna, najbolji slikar – moj brat Ljubo, najotmjerenija – Akrapica, lijepa i pametna – Ljilja Jovović.

U trećem razredu izgubismo MINU, koja je poginula u razornom zemljotresu i kojoj posvećujemo ovu knjigu. Tada smo upoznali život s one druge, tamne strane. IZGURASMO ZAJEDNO.

Dragan svoj tekst završava stihovima:

*„Ponekad bačim poneki stih,
Al mnogo češće mislim na njih.
Hikovci mili, Hikovci dragi,
Neka vas čuva naš Gospod
blagi.“*

Iza tih stihova slijedi:
„Kad nekom kažeš HIK njemu
to zvuči kao pijanstvo. Nama
isto. Samo ne od alkohola nego
od snova.“

HIKOVCI SU UVIJEK ZNALI
DA SANJAJU.

Umjesto zaključka

Dragi čitatelji!

Naša je monografija pre-
bogata raznovrsnim teksto-
vima. No, nisam vam htjela
prepričavati njen sadržaj.
Želja mi je bila upoznati vas
s jednom izuzetnom genera-
cijom, koja se i nakon četir-

**deset godina pamti. Nadam
se da sam uspjela!**

„... nu ako što
ne bude na vaš način,
Što se ima, to se dava,
Tko sve dava, vele dava.
A tko srce dava,
svega sebe dava.“

(M. Držić)

**KNJIGA PRIČE SA PRČANJA ŽELJKA BRGULJANA NOVO JE
IZDANJE OGRANKA MATICE HRVATSKE U BOKI KOTORSKOJ**

Priče sa Prčanja

Priredila:
Marija Mihaliček

Knjiga Željka Brguljana *PRIČE SA PRČANJA* nedavno je objavljena kao treći naslov u izdanju Ogranaka Matice hrvatske u Boki kotorskoj (i autora kao suizdavača). Prethodili su: knjiga putopisa *Prošlost živi život* Tomislava Grgurevića; *Bokeški ljetopis br 4.* / Zbornik radova s naučnog skupa „Isprepleteni identiteti: Kotor i Dubrovnik i njihovo zaleđe u višestoljetnoj perspektivi” / u suizdavaštvu s HGD CG Kotor.

Knjiga *Priče sa Prčanja* je džepnog formata, na 200 stranica, bogato ilustrirana starim vedutama Prčanja i fotografijama iz obiteljskih albuma. Izgled je osmislio grafički dizajner iz Zagreba Mario Aničić, a tiskao Gud-co Perast u nakladi od 300 primjeraka.

Željko Brguljan je do sada Boku, njezinu povijest, pomorstvo, kulturnu baštinu otkrivao nizom knjiga i priloga u stručnim časopisima, a likovno interpretirao originalnim kolažima. Ovaj put nam se

„... sve viđeno i izgovoreno nestane iz sjećanja, preostaje zapis kao jedini način da naše mjesne *oriđinale* i lokalne događaje otrgnemo zaboravu. No, tome nije jedina svrha da se čitatelja zabavi ili nasmije, nego je to i čin vraćanja duga za sva ona duhovna bogatstva koja sam primio u osobnim kontaktima, poznanstvima i druženju s protagonistima ovog *libra*.“

predstavlja kao pripovjedač s knjigom posvećenom rodnome mjestu i njegovim stanovnicima. To je knjiga sjećanja na Prčanj iz vremena autorovog djetinjstva, u posljednjem trenutku uhvaćena i zabilježena nestajuća autentičnost duha i atmosfera ovoga bokeljskog mjesta. Jer, po riječima autora, „... sve viđeno i izgovoreno nestane iz sjećanja, preostaje zapis kao jedini način da naše mjesne *oriđinale* i lokalne događaje otrgnemo zaboravu.

No, tome nije jedina svrha da se čitatelja zabavi ili nasmije, nego je to i čin vraćanja duga za sva ona duhovna bogatstva koja sam primio u osobnim kontaktima, poznanstvima i druženju s protagonistima ovog *libra*“.

Knjiga *Priče sa Prčanja* već je izazvala veliko zanimanje, a u nemogućnosti da je za sada predstavimo kulturnoj javnosti na uobičajenoj promociji te sa željom da čitateljima *Hrvatskoga glasnika* približimo

Naslovnica nove knjige Željka Brguljana. Dizajn Mario Aničić

Priče sa Prčanja, donosimo predgovor akademika Tonka Maroevića. Sigurna sam da je ovaj nadahnuti tekst najbolja preporuka za ovu originalnu knjigu.

Dok se ovo izdanje pripremalo za tisak, iznenada nas je zauvijek napustio akademik Maroević pa je predgovor ovoj knjizi jedan od njegovih posljednjih tekstova.

Zato neka i ovo bude prilika za zahvalnost i trajno sjećanje na Dalmatinca Tonka Maroevića, koji je volio Boku i razumio njezine ljude.

Tonko Maroević o knjizi *Priče sa Prčanja*

Zaljubljen u svoj zavičaj, neusporedivu Boku, Željko Brgu-

ljan nastoji na različite načine iskazati zahvalnost za primljene poticaje, dokazati svoju vjernost nezaboravnim doživljajima iz mladosti. Iz domaćih i inozemnih arhiva izvlači podatke što svjedoče uspjehe i domete ljudi iz njegova kraja, iz sakralnih i profanih ambijenata iznosi na vidjelo i na taj način spašava spomeničku baštinu, iz ateljea suvremenih umjetnika i ostavštine zanemarenih pisaca priređuje izložbe i izdanja, popraćući ih primjerenim tumačenjima. Konačno, u vlastitim likovnim radovima, kolažima, također često koristi upravo bokeške motive, pridružujući se tako čitavoj plejadi slikara koji nisu mogli odoljeti vizurama gradova i panorama planina što okružuju opjevani zaljev. Ali najintimniji dug zavičajnosti Željko je osjećao prema sredini i ljudima najprisnijega mu Prčanja. Pripovjednom zbirkom sjećanja ide dalje od stručnog i znanstvenog evidentiranja i valoriziranja, čime se dosad uglavnom bavio, a otvara emotivnu stranu svoje osobnosti i nudi nam uvid u razloge svojega lokalpatriotskog, no duboko proživljenog pristupa. Žanrovski bi to bili portretni medaljoni zapamćenih osobnosti iz najužega kruga obitelji i neposredne okoline. Pred nama se tako nižu likovi istaknutijih i poznatijih pojedinaca što ih je prčanjska sredina dala, ali isto i profil običnih, „malih“ ljudi, čak onih koji su se pažnji nametnuli neuklapanjem u norme, ispadanjem iz standarda ponašanja, postavši tako čudacima, osobenjacima, oriđinalima, koji kao da daju pečat iznimnosti, začim slikovitosti i samome mjestu iz kojega potječu. Pričanje Željka Brguljana nije zasnovano na izmišljanju, niti na epskom fabuliranju ili pak hiperboličnom pretjerivanju.

Prvi izlazak na pontu - dignite me da vidiš što se čini u Dobrotu

Tomovići - područje autorovog ranog interesa. Foto Vinko Đurović

Banjanje na Prčanju - ma što smo se lijepo rasfreškale

Nećemo ga stoga zvati ni realističkim ni objektivnim, no svakako vrlo subjektivnim i autentičnim. Stanoviti šarm mu daje upravo dječja vizura, to jest činjenica da su zbivanja i likovi pretežno izvađeni iz već davnih uspomena, a na taj su način i preneseni sa svježinom i naivnošću, začudnošću i zapitanošću mladoga očevidca. Patina vremena već je prekrila atmosferu koja je u Željkovim tekstovima evocirana, tako da pred sobom imamo „izgubljeni zavičaj“, to jest sliku Prčanja kakav je nekad bio i koji je u sebi tada još čuvao dah duboke starine i nosio tragove mediteranskoga „dugoga trajanja“. S obzirom na povlasticu da sam u Prčanju bio i prije više od pola stoljeća, te da sam stigao upoznati nekoliko karakterističnih figura kojima se Brguljan ovdje bavi, neka mi je dopušteno posvjedočiti kako je čitanje „Priča sa Prčanja“ dobar prinos razumijevanju genius loci, dobrodošao glas iz „maloga mjesta“ s izvornom malomišćanskom artikulacijom.

Dosta điravanja, valja se zaklavat. Foto autora Nenad Mandić

Nematerijalna kulturna baština Boke kotorske: stanje, izazovi, potencijali

Priredila:
Jasmina Bajo

Međunarodnu multidisciplinarnu znanstvenu konferenciju „Nematerijalna kulturna baština Boke Kotorske: stanje, izazovi, potencijali” organizirala je Općinska javna ustanova „Muzeji” Kotor, uz potporu Sekretarijata za zaštitu prirodne i kulturne baštine Općine Kotor i Uprave za zaštitu kulturnih dobara, od 5. do 7. prosinca 2019. godine u Kotoru. Na konferenciji, koja je organizirana prvi put, sudjelovali su domaći stručnjaci i oni s prostora bivše Jugoslavije koji imaju izlaganja o temama vezanim uz kulturno naslijeđe Boke kotorske.

Bojana Sekulić, koordinatorica za Crnu Goru i članica tima za turizam pri Interpretation for Heritage Interpretation, govorila je o interpretaciji naslijeđa. „Interpretacija naslijeđa je relativno novi termin

u Crnoj Gori. Interpretacija nas okuplja oko naslijeđa i nudi put do njegovoga dubljeg značenja. Pronalazi našu vezu s generacijama prije nas i osvjetljava put kojim stižemo do univerzalnih vrijednosti za kojima tragamo, individualno i kao zajednica. U Boki kotorskoj interpretacija naslijeđa će učiniti da nas niti Dobrotske čipke povežu s vezom vrijednih Bokeljki, umjetničkim pravcima koji su odlikovali

njihove bravure, s morem i životom moreplovaca. I nije samo čipka primjer interpretacije naslijeđa, nego će ta interpretacija u zaštiti i njegovanju ostalih drevnih vještina, priča, događaja i drugog naslijeđa Boke oplemeniti život lokalnog stanovništva i učiniti naslijeđe utkanim u njegov identitet. Interpretacija treba biti razvijena kao multidimenzionalni pristup naslijeđu koji prožima cijelu zajednicu i povezuje sve

njezine aktere, potičući ih da preuzmu aktivnu ulogu u interpretacijskim inicijativama.”

Siniša Jelušić, izvanredni član CANU-a, govorio je na temu „Obredi prelaza u tradicionalnoj kulturi Boke: komparativna interpretacija”. Polazeći od načela jedne varijante strukturalističkog pristupa (Lič, Levi Stros/Leach, Levi-Strauss), autor najprije utvđuje opća načela/paradigmatsku strukturu *obreda prelaza*. Pojam *obredi prelaza* izvodi se iz značenja koje mu pridaje njegov tvorac Arnold Genep, posebno imajući u vidu trodijelnu strukturu koju obred sadrži: rituali separacije, liminalni ritual i ritual agregacije. Metodološki se posebna pažnja pridaje sadržajima analitičke psihologije K. G. Junga s obzirom na to da autor rada povezuje pojmove arhetipa (kolektivnog, univerzalnog) i strukturalno paradimatskog. Ovaj nivo analize omogućio je interpretaciju distinktivnih osobina obreda prelaza, posebno na varijantne forme koje su karakteristične za obrede Paštrovića.

Kratak historijat narodnih instrumenata u Crnoj Gori predstavio je muzikolog **Slobodan Jerkov**. Pretpostavlja se da postoji nekoliko desetina primjeraka narodnih instrumenata koji se na ovim prostorima koriste od davnina. Kako do sada nisu proučavani, o njima se ne zna mnogo. Jedini lokalitet sa sistematski obrađenim ostacima materijalne kulture koji pripada dugom vremenskom razdoblju, od starijeg preko srednjeg i mlađeg kamenog doba do prijelaza iz brončanog u željezno jest Crvena stijena, okapina blizu Nikšića u kojoj je pronađeno sviralo od kosti divokoze staro oko 40.000 godina. Tek od kraja drugog tisućljeća antičkog doba, kada su veći dio Balkana naseljava-

la ilirska plemena, saznajemo o njihovom bavljenju muzikom i upotrebi narodnih instrumenata. Tijekom vjekova narodni i umjetnički instrumenti su se mijenjali da bi se ustalili na današnjem prostoru Crne Gore tek u srednjem vijeku. U „Muzičkoj enciklopediji“ od crnogorskih narodnih muzičkih instrumenata spominju se samo „gusle, bubnjevi, svirale, talambasi, zile, borije, duduk, piskovi i diple”.

Etnologinja i antropologinja **Snežana Vukotić** dala je pregled nematerijalne kulturne baštine nacionalnih parkova Crne Gore i podsjetila na bogatstvo koje posjeduju, a koje je markirano kao naš zajednički resurs. U sklopu svojih

specijalističkih opredjeljenja i afiniteta, proučavanjem naroda, narodne kulture i života (u prošlosti i sadašnjosti), kao i značajnog dijela bogatog materijalnog i nematerijalnog naslijeđa parkova (Skadarsko jezero, Lovćen, Durmitor, Biogradska gora i Prokletije), možemo reći da ih odlikuju raznolikost i bogatstvo na malom prostoru.

Etnologinja **Nada Genevska Bračić** predstavila je nematerijalnu baštinu Makedonije s osvrtom na narodni vez. Ista knula je da je do sada na listi registriranih nematerijalnih dobara u Makedoniji uvedeno 80 prijedloga. Na listi UNESCO-a kao nematerijalno kulturno naslijeđe iz Makedonije

nalazi se pet dobara. Do danas među registriranim dobrima nalazi se vez, a u izradi su i drugi elaborati. Iako narodni vez u muzejskim zbirkama jest predmet obrade kao materijalno naslijeđe, njegovo primarno značenje je nematerijalno. Stvaran u dugotrajnom vjekovnom razdoblju, narodni vez kao nematerijalno naslijeđe karakteriziraju tehnike veza, boje, ornamentalna kompozicija i bogatstvo sa simboličko-semantičke strane.

O romskoj proslavi Bibije u Srbiji govorila je etnologinja **Snežana Šaponjić Ašanin**. Romi u Srbiji posebnu pažnju

posvećuju blagdanu Bibiji. Riječ je o još uvijek nekano-niziranoj svetici koju proslavljaju Romi pravoslavne vjere. Vjeruju da je tetkica Bibija u vrijeme velikih bolesti i epidemija iscjeljivala romsku djecu. Praznik nema ustaljen datum, već se u različitim mjestima proslavlja Bibija u različito vrijeme. Ova praksa je potkrijepljena pričom da je tetkica Bibija stalno putovala i u različite dane stizala u pojedina mjesta. Uspomenu na iscjeljenje čuvaju Romi kao svoj najsvetiji dan, tako da je danas prisutna praksa da se Bibija

po gradovima Srbije slavi u različito vrijeme.

Etnologinja i muzejska savjetnica **Suzana Antić** predstavila je elemente nematerijalnog naslijeđa istočne Srbije. Na osnovi odluka Nacionalnog komiteta za nematerijalno kulturno naslijeđe, Registar nematerijalnog kulturnog naslijeđa Republike Srbije sadrži 46 elemenata upisanih na Listu elemenata nematerijalnog kulturnog naslijeđa, od kojih je sedam iz istočne Srbije: Molitva, Đurđevdanski običaj, Belmuž, Izrada pirotskog kačkavalja, Pirotsko ćilimarstvo, Pirotsko pripovijedanje, Kuvanje žmara („žumijar“) i Dvopredno pletenje vunjenih čarapa.

O pogrebnim običajima kao dijelu kulturnog naslijeđa, na primjeru terenskog rada i poslijeterenske obrade antičkih grobova u Zadru govorila je arheologinja i viša kustosica **Timka Alihodžić**. Usporedbom antičkih pogrebnih običaja s današnjim putem materijalne i nematerijalne ostavštine moguće je pratiti njihov razvoj i modifikaciju uvjetovanu društvenim i religijskim okolnostima. Izdvajanje pokojnika iz zajednice i obavljanje određenih ritualnih radnji naslijeđa su potvrđena od vremena prahistorijskih zajednica do danas. S namjerom da se pokojniku osvjetli put u zagrobni život, u grob je stavljena keramička svjetiljka, a danas se da bi duša našla mir koristi voštana svijeća. U svakom slučaju, pogrebni običaji su dio neprekinutog kulturnog naslijeđa, koje se potvrđuje kako materijalnom tako i nematerijalnom baštinom.

Sudionici konferencije na kraju su istaknuli zadovoljstvo zbog održavanja stručne konferencije koja će, zajedničko je mišljenje, pridonijeti podizanju svijesti o značaju očuvanja bogatoga nematerijalnoga kulturnog naslijeđa.

U Dubrovniku obilježen događaj iz hrvatske kulturne povijesti

Smatra se da je Gundulić pisao najbogatijim pjesničkim jezikom barokne književnosti, što potvrđuje i tekst predgovora i posvete *Pjesni pokornijeh kralja Davida* napisan prije točno četiri stoljeća.

Piše:
Marija Mihaliček

Medavno je u organizaciji Ogranka Matice hrvatske u Dubrovniku i Dubrovačkih knjižnica obilježena obljetnica jednog važnog događaja iz hrvatske kulturne povijesti, a vezana uz književni opus Ivana Gundulića. Naime, dana 1. listopada navršilo se četiri stoljeća od nastanka predgovora i posvete nakon prvog završetka Gundulićevog djela - pjesničke

zbirke *Pjesni pokornijeh kralja Davida*. Za tu priliku, u Znanstvenoj knjižnici Dubrovnik, snimljen je video u kojemu prof. dr. sc. Slavica Stojan, predsjednica Ogranka Matice hrvatske u Dubrovniku, čita Gundulićev predgovor i posvetu, komentira pjesničku zbirku i osvrće se na dva najpoznatija Gundulićeva djela: *Dubravku* i *Osmana*.

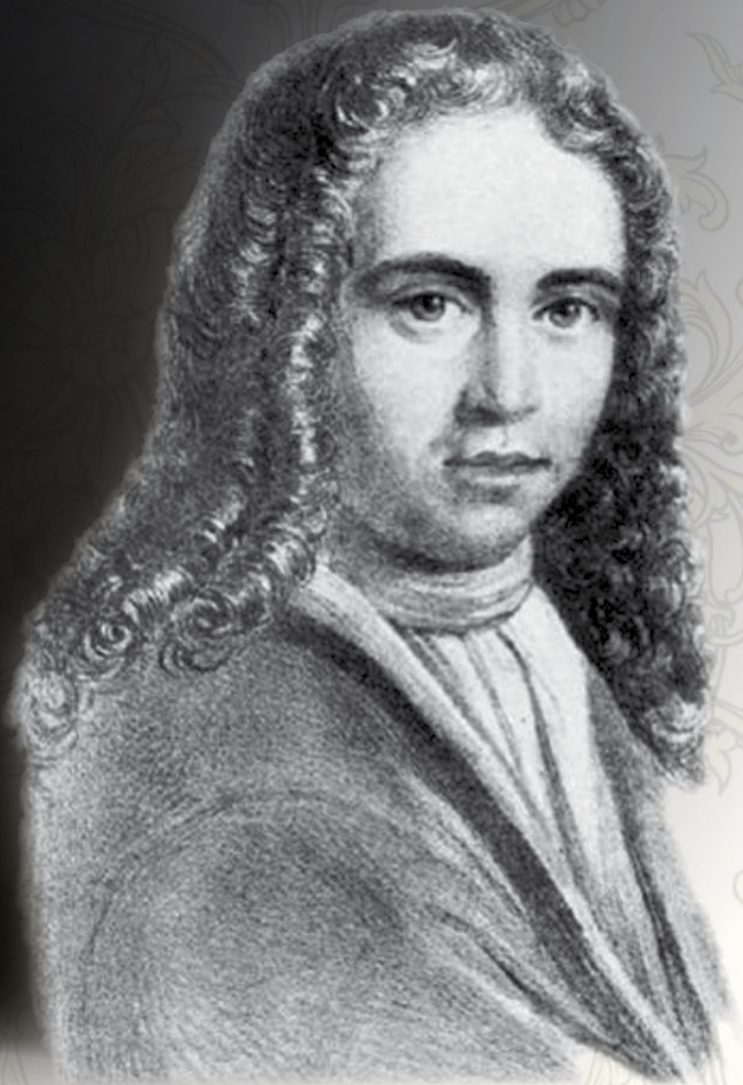
U središtu pozornosti je predgovor sa dedikacijom Gundulićevom suvremeniku i prijatelju. Radi se o vrlo kratkom, ali sadržajno bogatom tekstu iz koga se iščitavaju detalji Gundulićevog života i njegovih shvaćanja.

U vrijeme kada je nastala pjesnička zbirka *Pjesni pokornijeh* Gundulić je imao 32 godine i za sobom mladenačku književnost koju je želio zaboraviti. Naime, Gundulić u predgovoru navodi naslove deset melodrama (*Galatea*, *Dijana*, *Armida*, *Posvetilište ljuveno*, *Prozerpina ugrabljena od Plutona*, *Čerera*, *Kleopatra*, *Arijadna*, *Adon*, *Koraljka od Šira*). Pisao ih je koristeći u to vrijeme popularne talijan-

Gundulićev portret iz vremena kad je objavljena njegova prva tiskana knjiga u Rimu 1621.

ske predloške za pjesme koje su prigodne na svadbenim veseljima, a često su u sebi sadržavale elemente erotike i lascivnosti. Do danas su se sačuvale samo četiri: *Arijadna*, *Prozerpina ugrabljena*, *Dijana* i *Armida*, ostale je sam

Ivan Gundulić (Dubrovnik, 1589. – 1638.)

uništio, a saznajemo i zašto. U predgovoru *Pjesnima pokornijeh kralja Davida* on ih se odriče i naziva ih „porod od tmine“. Ova prekretnica dogodila se spoznajom svog talenta i sviješću o svojim mogućnostima, ali isto tako i potporom prijatelja među kojima je dubrovački patricij Marin Bona Bunić, koga je Gundulić počastio posvetom kojom započinje predgovor.

Marin Marinov Bona Bunić (1570. – 1621.) bio je 18 godina stariji od Gundulića, sigurno obrazovan i zaslužan za pjesnikov daljnji put na kome su nastala književna djela: religiozna poema *Suze sina razmetnoga*, pastorala *Dubravka* i viteško-junački ep *Osman*.

Malo je podataka o vlastelinu Marinu Marinovu Boni Buniću osim što se zna da je bio poklisar harača* 1607. godine i vlasnik ljetnikovca Bunić-Kobaga u Rijeci Dubrovačkoj.

Pjesnička zbirka *Pjesni pokornijeh kralja Davida* autentično je pjesničko djelo, sadrži

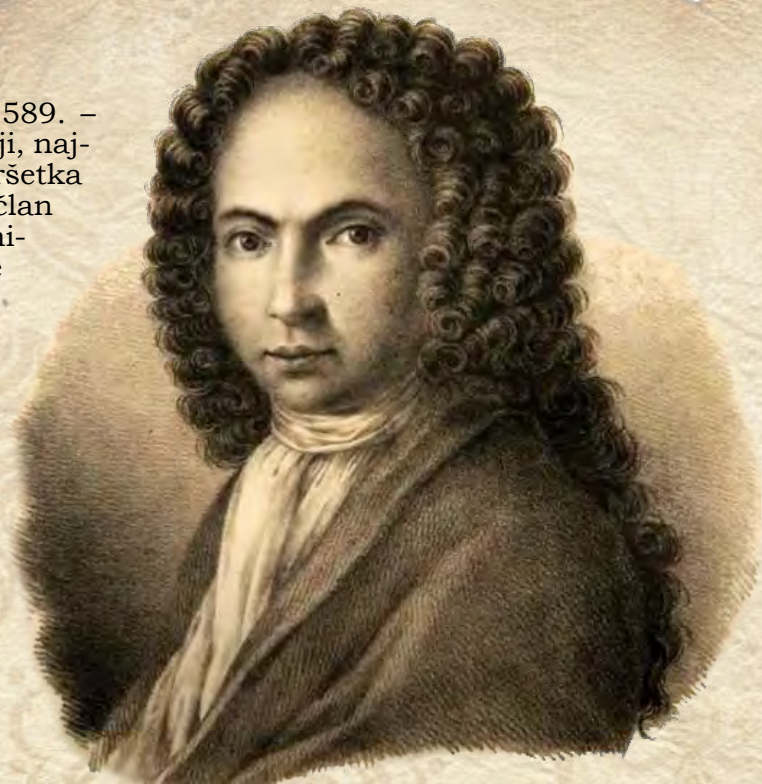
* Poklisari harača bili su od sred. XV. st. do 1804. izabrani patriciji koji su svake godine (od kraja XVII. st. svake treće godine) nosili tribut (harač) što ga je Dubrovnik plaćao Osmanskomu Carstvu te obavljali najvažnije diplomatske poslove na Porti i na sultanovu dvoru. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.

prepjeve sedam pokajničkih psalama Davidovih i originalnu religioznu pjesan *Od veličanstva Božjijeh*. Prema riječima Slavice Stojan: „U prepjevima je ekstatičnu intonaciju pjesni pokornih i biblijski verset Gundulić prenio u hrvatski jezik u osmeračkim katrenima i daje ga tiskati u Rimu 1621. kod braće Zanetti. U pitanju je besprijekorna objava bez greške, a sačuvana je u Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku.“ Slavica Stojan, ističući značaj prvoga tiskanoga Gundulićevog djela, navodi razloge koji su potaknuli pjesnika da rukopis pretoči u knjigu. Tadašnja praksa umnožavanja teksta rukopisima i prijepisima činila je često da književna djela gube na autentičnosti. Gundulić zato odlučuje da *Pjesni pokornijeh* objavi u tiskari Zanetti u Rimu, 1621. Tako je djelo velikog pjesnika sačuvano u izvornom obliku, a već u XVII., XVIII. i XIX. stoljeću prepoznato kao važno pa je doživjelo nekoliko izdanja - u Veneciji 1630. i 1703. godine, zatim u vrijeme ilirskog pokreta u Dubrovniku 1828. Znanstvena knjižnica Dubrovnik čuva izdanja koja se mogu vidjeti u prigodnom videu, koji su snimile Dubrovačke knjižnice.

Smatra se da je Gundulić pisao najbogatijim pjesničkim jezikom barokne književnosti, što potvrđuje i tekst predgovora i posvete *Pjesni pokornijeh kralja Davida* napisan prije točno četiri stoljeća. Njegujući kulturu sećanja, Dubrovačke knjižnice i Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, na način primjeren okolnostima pandemije koronavirusa, skrenuli su pozornost javnosti na još jedan od važnih vrela Gundulićeve pjesničke veličine čiji je, prema riječima Slavice Stojan, „barokni izričaj najljepše što je hrvatska književnost iznjedrila“.

Ivan Franov Gundulić (Dubrovnik, 1589. – 1638.) ptiče iz dubrovačke plemićke obitelji, najznačajniji je barokni pjesnik. Nakon završetka školovanja (1608.) u Dubrovniku postaje član Velikoga vijeća te obavlja državno-administrativne poslove. Godine 1638. postao je član Maloga vijeća, ali knez Dubrovačke Republike nije postao jer je bio mlađi od 50 godina. Umro je u 49-oj godini i sahranjen ispred velikoga oltara u Franjevačkoj crkvi.

U XIX stoljeću, u doba preporodnih ideja Gundulić i njegova književnost postali su simboli hrvatskoga nacionalnog identiteta, pa je dubrovački pjesnik naslikan na svečanom zastoru HNK koji prikazuje hrvatski narodni preporod, autora Vlaha Bukovca U Dubrovniku je 1898. na Gundulićevoj poljani podignut pjesnikov spomenik, rad kipara Ivana Rendića.

Ivan Gundulić (Dubrovnik, 1589.-1638.)

MNOGO SVITLOMU GOSPODINU
MARU MARA BUNIĆA
VLASTELINU DUBROVAČKOMU
DŽIVO FRANA GUNDULIĆA
P. I. P.

Pjesni pokorne Davida kralja minutijeh ljeta od mene u jezik naški prinesene, u začetju tvomu gospostvu narečene, u rođenju od prijateljâ izdvorene, od neznanaca poharane, s nepomstva izopačene, s pripisâ priobražene: eto opeta u vlastitoj napravi, s naravnijem uresom, u prvom svjetlilu svijetu se kažu, prijatelje sretaju, gospostvu se tvomu dobrovoljno darivaju. Ja za objavit, da sva ostala spjevanja moja u manjoj scijeni držim, sve ino, kao porod od tmine, u tminah ostavljam; njih samo, kako zrak od svjetlosti na svjetlost izvodim. I ako su druzi razlika složenja moja: Galateu, Dijanu, Armidu, Posvetilište ljuveno, Prozerpinu ugrabljenu, Če-

reru, Kleopatru, Arijadnu, Adona, Koraljku od Šira s mnozijem i bezbrojenijem pjesnima taštijem i ispraznijem na očitijeh mjestijeh s velicijem slavam prikazivali, ja sve stvari tašte za tašte držeći, vjerujući, da je početak od pravoga znanja strah božji, Pjesni pokorne svijetu prikazujem; i to ne bez razborita spoznanja: da ako Virdžilio, poganin čovjek, zasve da izvrstan spjevalac, ovu istinu potvrđi:

***“ab Iove principium Musae;
I ovis omnia plena, ille colit terras,
illi mea carmina curae” –***

Naslovna stranica Gundulićeve prve štampane knjige iz 1621.

ja krstjanin spjevalac, ki pravoga Boga poznam, vjerujem i izpovijedam, od koga, po komu i u komu sva dobra izlaze, sve milosti rastu, bitje se prima, život uzdrži, zdravje umnaža, spasenje stječe i dobiva, vele dostojnije imam početi s pjesni svetijeh i božanstvenijeh, kakve su ove Pokorne, koje skušena grešnika priko valovita mora od smućena i smetena svijeta mogu susim i krepcim stupajom od vjere, topeći ohologa Farana, od grijeha privesti i dovesti u zemlju od obećanja od slave vječne, gdi vrh duša pravednijeh daždi obilno slatka mana od milosti božanstvene. Ove dake pod zaštićenjem tvoga Gospostva, kako od moga draga prijatelja i vlastelina; plemenita, bogoljubna i razumna šljem na svjetlos, dokli s nebeskom pomoći Jerusalem sloboden,

Mnogo Svitolomu Gospodinu ⁵
MARV MARA BVNICHIA
 Vlastelinu Dubrovackomu.
GIVO FRANA GVNDVLICHIA.
 P. I. P.

PIESNI pokorne Davida Kraglia minutieh lietà odmene ù iejik nafck prinefene; ù face-tiu, tvomu Gospostuu nare-cene; ù roghieniu od priate-glia i/dvorene; od ne/nanaza poharane; s' neponstva i/sopacene, s' pripijsa priobrašce-ne; Etto opeta, ù vlastitoi napravi snarav-njem urelom ù parvom svietlilu svietu-fe-kasciu, priateglie, fretaiu Gospostvufe tvomu dobrovoljno dari vaiu: là šà obia-vit dà svà ostala spievania moia; ù ma-gnioi fzienni daršcim, svè ino; kaò porod od tmine, ù tminah ostarvgliam; gnih sa-mo kako šràk od svietlosti nà svietlos i/svodim; Iakofu drùšij raslika slošcena moia;

A 3 Gala-

Prva stranica Posvete i predgovora napisanog 1. listopada 1620.

spjevanje čestitijem imenom privedre krune kra-lja poljačkoga narešeno, svemu našem slovinskomu narodu ukažem. Primi tvoje Gospostvo za biljeg od mnoge scjene, koju ja činim od kriposti njegove, ovi dar njemu podoban, njemu narečen i njemu prikazan, ukoliko ja sve, što umijem, znam i mogu, objetujem na zapovijed vašu. Stoj zdravo!

Iz Dubrovnika na prvi Oktumbra MDCXX.

**Gundulićev predgovor i posveta
 za pjesničku zbirku Pjesni pokorne,
 Rim, 1621.**

Drvene barke iz Vitove radionice plove u budućnost

Razgovor vodio:
Miro Marušić

Radionica Vitomira Vujovića na Prčanju u kojoj se „rađaju“ drvene barke, skrivena iza stare kamene kuće na pjeni od mora, djeluje nestvarno, kao neki suvremeni inkubator. Tu nesvakidašnje ideje postaju stvarnost, svjedočeci o vještini, originalnosti, znanju. Kada se struka i nauka udruže s iskustvom starih meštara koje Boka kotorska još uvijek pamti, postajemo svjesni da vrijeme nije pregazilo tradiciju, već se ona nastavlja na nov, suvremen način.

Mlad po godinama, a vremenšan po znanju koje posjeduje, meštar Vito nas je dočekaio raspoložen i s osmijehom na licu. S ljubavlju je započeo priču o drvenim barkama i uveo nas u svijet posvećenog rada kojemu se bez zadržske predaje, ne krijući koliko ga on hrabri i raduje... S puno žara, ponosa i emotivnog naboja predstavio nam je dvije drvene ljepotice na kojima radi već mjesecima.

Ali, krenimo redom. Vito Vujović je dipl. ing. brodogradnje. Fakultet je završio u Beogradu, gdje je jedno vrijeme živio i radio nakon studiranja. Projek-

Kada se struka i nauka udruže s iskustvom starih meštara koje Boka kotorska još uvijek pamti, postajemo svjesni da vrijeme nije pregazilo tradiciju, već se ona nastavlja na nov, suvremen način.

Vitomir Vujović

tirao je brodove, a povremeno i barke, onako za svoju dušu, iz ljubavi. Unatoč dobrim uvjetima i izazovima milijunskoga grada, jednoga dana je spakirao kofere i vratio se u rodni Prčanj. Ljubav prema moru, slike drvenih barki vezanih u prčanjskim mandračima i zov zavičaja učinili su ga modernim Odisejem i vratili u Boku kotorsku.

„Svuda pođi – doma dođi. Jednostavno, ovaj prostor volim. Presudila je dvostruka ljubav: prema projektiranju i prema stvaranju. Kada vidite kako barka nastaje, rađa se, dobiva svoj oblik, osjetite ushićenje. U početku imate samo papir, projekt... Uvijek me iznova fascinira sam postupak gradnje barke, ono vrijeme za koje ona polako postaje

stvarni objekt, kada sam tu kreativnost projektiranja pretvorio u djelo“, priča nam Vito.

O novim, suvremenim uvjetima projektiranja uz pomoć kompjutera kaže:

„Kompjutor ne radi ništa sam. Netko kaže, lako je to kada ti kompjutor nacrtá barku ili brod. Nije kompjutor nacrtáo ništa, već čovjek. Drvene barke imaju kompliciranu priču. Nekada nije lako sve uraditi na kompjutoru, lakše je napraviti u prirodi nego li nacrtati. Često su krivine u krmama i provama nagle pa određeni softverski paketi to jako teško crtaju, ne prepoznaju ih. Lakše je kada se letvica savije preko rebara ili mala drvena letvica – maestra, po šablonu iskrivi i savije. To bude jednostavnije nego što je nacrtati na kompjutoru.“

U suvremeno opremljenoj radionici, punoj raznog alata, zatekli smo dvije barke na kojima Vito trenutno radi. Jedna je porodična i nju mladi meštar gradi pomalo, bez preše i od gušta. Druga je u završnoj fazi restauracije.

Miro Marušić u razgovoru sa Vitom

„Imali smo porodičnu barku napravljenu 1957. godine. Nakon dva remonta, jednog 1996., kada je meštar Anto Pilastro napravio veći remont, a ja drugi 2009., odlučio sam da je više ne remontujem. Izvadio sam šablone rebara da to malo ‘popeglam’ na kompjutoru i po njoj danas, ovdje u radionici, pravim novu drvenu barku. Izgledat će isto, ali ne s tim klasičnim madijerima. Već sam primijenio tzv. novu tehnologiju za naše uvjete, iako svijet za nju već odavno zna i primjenjuje je.“

Kod druge barke koju vidite u pitanju je restauracija epoksid smolama. To je totalno drugačiji način od onoga kako se nekada radilo uljanim bojama. Barka će imati sve maritivne sposobnosti, a bit će je puno jednostavnije i lakše održavati. Možete je svaki dan vaditi, neće se rasušiti“, kaže Vito.

Posao gradnje i restauracije barke vrlo je zahtjevan i težak. Vito uglavnom radi sam, ali kaže da kada je potrebno, pomaže mu brat Bojan ili neko iz porodice.

Opremanje radionice iziskivalo je i ulaganje značajnih materijalnih sredstava. Ipak, Vito nikada nije računao koliko je sredstava uložio u alat i radionicu. Povremeno zarađuje radeći i neke druge poslove u drvetu, ali prihvaća samo one koji su mu izazovni.

O mogućnostima zarade i ekonomskom tržišnom razvoju izgradnje drvenih barki prenio nam je svoje mišljenje:

„Sve što radim, prvo radim iz ljubavi. Ali, ne možete se fokusirati samo na jedno polje i kazati ja ću samo ovo raditi. Onda nema ekonomskog rezona. Kada se zatvori krug, kao kod nas u porodici (moj brat Bojan je arhitekt), imate kompletnu priču od projektiranja do izrade. To je prava stvar.“

Bojan Nikolić

Jedini je problem što ne mogu svaki dan biti u radionici.“

Vito je, u međuvremenu, počeo raditi kao profesor u Srednjoj pomorskoj školi u Kotoru gdje predaje više stručnih predmeta. O zanimanju učenika za njegov posao u slobodno vrijeme kaže da je primijetio da na Instagramu lajkaju fotografije radova koje postavlja.

„Njih danas najviše zanimaju telefoni i igrice. Možda su još premladi za ovo, a možda i otkriju ovu ljepotu stvaranja...“, skromno komentira Vito.

Prošle godine Vitov brat Bojan je bez njegovog znanja prijavio projekt „Plaforma“ u okviru kojeg Vujovići u svojoj radionici izrađuju drvene barke, koje su i dio nematerijalne kulturne baštine Crne Gore. Natječaj „Kreativna Crna Gora“ u sklopu kreativnih radionica i industrija raspisalo je Ministarstvo kulture Crne Gore.

„Bio sam iznenađen kada nam je u oktobru prošle godine stigao e-mail da projekt predstavimo u Sloveniji. Nismo ni znali da smo nominirani. Bojan je prvo poslao aplikaciju za kreativnu industriju u Crnoj Gori, a oni su nas prepoznali i stavili u uži izbor.“

Projekt su kasnije kandidirali u Sloveniji i jednog dana je stigao e-mail da smo dobitnici BigSEE awards nagrade. Otputovali smo na taj sajam gdje smo izložili i predstavili svoj projekt. Mogu kazati da je to bilo vrlo lijepo iskustvo. Stekli smo neka nova saznanja, upoznali nove ljude, ideje, materijale, tehnologije...“

Za kraj razgovora, na pitanje „zaiskri“ li s bratom oko nekih tehničkih rješenja tijekom gradnje barke, Vito sa osmijehom kaže:

„Ne postoje dva ista čovjeka... pa tako nismo ni brat i ja. On je arhitekt, ja sam inženjer, pa najčešće potegnemo raspravu kada je u pitanju neki konstrukcijski problem. On to promatra s vizualno-estetske strane, a ja nekada pođem na štetu estetike da bude čvršće, jače. Onda moramo tražiti kompromise...“

Vujovići su nam obećali da će nas pozvati prilikom porinuća nove barke u more da zabilježimo taj važan trenutak od kojeg počinje život svake barke. Na pitanje kada bi to moglo biti, Vito odgovara onako po bokeški: „Ha... kad bude, ima još dosta rabote! Bit će...“

*U MALOME MJESTU MUO POKRAJ KOTORA OBILJEŽENO 156
GODINA CRKVE POMOĆNICE KRŠĆANA, U NARODU POZNATIJE
KAO CRKVA BLAŽENOG GRACIJE*

Crkva *Pomoćnice kršćana* na Mulu

(18. rujna 1864. godine - 18. rujna 2020. godine)

Piše: Ilko Marović

Muo, staro ribarsko mjesto u neposrednoj blizini grada Kotora, spominje se već u IX. stoljeću. Ime potječe od riječi mol, prirodni rt, pristanište za brodove. Od najranijih vremena stanovnici mjesta bave se ribolovom.

Prvu župnu crkvu Muljani su podigli u središtu svoga starog

mjesta, na obroncima brda Vrmac, oko dvije stotine metara daleko od obale. Na crkvenom feudu 13. veljače 1261. godine bila je posvećena crkva sv. Kuzme i Damjana i sv. Elizabete.

S vremenom, u XVIII. i XIX. stoljeću, stanovništvo se iz brda seli bliže moru i tu počinju graditi kuće pa se pokazala i potreba za izgradnjom nove crkve koja će im biti bliže.

Crkva Pomoćnice kršćana izgrađena je u središtu mjesta, samo dvadesetak metara od pristaništa i mandrača za barke. Rađena je po nacrtu splitskoga klesarskog majstora, ovlaštenoga graditelja i projektanta Andrije Perišića, koji je u to vrijeme bio vrlo ugledan arhitekt. Njegova djela su i vijećnica u Dubrovniku, zvonik sv. Duje u Splitu, zatim pravoslavna crkva u Dubrovniku...

Župna crkva u Mulu sagrađena je sredstvima koja su osigurana ostavštinom muljanskog župnika don Šimuna Lukovića i priložima mještana koji su se prikupljali na vrlo neobičan način u ovom kraju: višegodišnjim izdvajanjem dva posto od ulovljene i prodane ribe (što predstavlja prvi slučaj neke vrste samodoprinosu).

Tlocrt crkve je grčki križ, a visoki gotski lukovi podržavaju ortogonalnu kupolu na čijem vrhu je kameni križ. Građena je od korčulanskoga bijelog kamena u bizantsko-romanskom stilu, jedina ove vrste podignuta posljednjih stoljeća u Biskupiji Kotor. Susrećete je starog i novog, istoka i zapada. Smještena je na preglednome mjestu odakle se pružaju prekrasni vidici na Kotor i mjesta na suprotnoj strani zaljeva. Po četrdeset stepenica koje idu iz dva pravca, u dva luka od pola navise, sastaju se u polukrugu pred crkvom, podsjećajući na sklopljene ruke u molitvi.

Crkvu je 18. rujna 1864. godine posvetio kotorski biskup Marko Kalodera. Nakon posvećenja i otvaranja za vjerni puk, crkvena unutrašnjost i dalje je bila prazna i nenamještena. Ponovno je pokrenuta akcija prikupljanja sredstava za njezino uređenje, u čemu je ulogu imao don Anton Kosović, koji je pribavio sredstva za gradnju tamborija i malog zvonika ispred crkve. Značajan trenutak za muljanske vjernike, iznimno muzički obrazovane, bila je kupovina polovnih orgulja, izgrađenih 1784. godine u Zadru, koje je izgradio poznati talijanski graditelj Domeniko Moskateli. Orgulje ove godine „proslavljaju“ 236 godina postojanja.

Glavni oltar zidan je u boji mramora, oslikan i postavljen u središnjoj apsidi crkve. Na njemu su postavljene, s lijeve i desne strane baroknoga

mramornog tabernakula, drvene skulpture svetih Kuzme i Damjana, prenesene iz stare crkve.

Mramorni oltar bl. Gracije je u romanskom stilu, nabavljen 1876. godine, a nekad je pripadao crkvi Gospe od Anđela. Ovdje je prenesen kada je ova kotorska crkva stavljena izvan funkcije. Na oltaru je izloženo, vjernicima na klanjanje, tijelo blaženoga Gracije, koji se rodio na Mulu 1438. godine, a

Crkvu je posvetio 18. rujna 1864. godine kotorski biskup Marko Kalodera.

umro u Veneciji „na glasu svetosti“ 1508. godine.

Drugi mramorni oltar Pomoćnice kršćana, u baroknom stilu, nabavljen je u Dubrovniku kod dominikanaca i

Gracija Gašo Marović
Fešta Muljanske crkve

Prije 156 godina u sred Mula, Uz odricanje, od ribarskih para, Muljani novu sazidaše crkvu Sa tri veličanstvena oltara.	Crkvo slavna, crkvo sveta, Svoje ruke širiš prema moru, Zagrlj i svoj vjerni narod, Odvedi nas k Božjem dvoru.
Jedinom velikom Bogu na čast, U obliku križa postavljena, Muljanskim rukama građena, Uvijek nova i danas sačuvana.	Stopedesetšesti rođendan, Slavimo pobožno i srećno, Molimo Boga da naša crkva Nastavi nas okupljati vječno.
Oltar s Kuzmom i Damjanom, Namijeniše starim zaštitnicima, I svetici Elizabeti Ugarskoj, Koja Boga moli skupa s njima.	Blagoslovi našu novu Gospu, Da sija nebeskom svjetlošću, Da nam podari vječni život I ispuni nas Božjom milošću
Oltar u cvjetnom mramoru Sa likom Pomoćnice kršćana, Koja nam pomaže svo vrijeme, Od rođenja do današnjih dana.	A mi ćemo se Bogu pomoliti, Pokazati i dokazati svima, Malo smo društvo, malo nas je Ali smo jaki i još uvijek nas ima.
Od mramora oltar za Graciju, Našeg sveca, ovdje rođenoga, Koji u tuđini nije želio ostati, Pa se vratio svojim Muljanima.	Neka sada sva zvona zazvone Duh Sveti nek nas osvjetljava, Puk muljanski da je Bogu vjeran Kao nekada u vremena stara.

Muo, 18. 9. 2020.

postavljen 1883. godine. Biskup Kalodžera tada je već premješten na službu u Splitu, ali s radošću se sjećao Boke i crkve Pomoćnice kršćana te poklanja sliku, obojenu litografiju Gospe s Kristom. Ova slika, iako nije umjetničko djelo, vrlo je omiljena u narodu. Doprinosom mještana slika je ukrašena srebrnom košuljicom 1889. godine. Gospa i mali Isus okrunjeni su zlatnim krunama s raznobojnim draguljima.

Crkva je svakom godinom bivala bogatija za koju relikviju ili zavjetnu pločicu. Pomorci i ribari donose srebro da bi ukrasili svoju crkvu, a njihove žene čekajući da se vrate s mora najčešće vezu dobrotsku čipku i rade pokrove za oltare.

Godine 1892. godine crkva je proširena dvjema sakristijama. Sljedeće godine podignut je zvonik na preslicu s tri zvona, a iste godine Carevinsko vijeće iz Beča osigurava sredstva da se izradi obala pred crkvom. Austrijski slikar Fridman Hebrin 1931. godine oslikao je crkvu, a 1938. potpuno je završena riva i veliki mandrač.

Crkva Pomoćnice kršćana teško je stradala u katastrofalnom potresu 1979. godine. Međutim, ubrzo nakon što je načinjen sanacijski elaborat, ona je popravljena zahvaljujući sredstvima Kotorske bisku-

pije, Republičkog fonda za obnovu i uz doprinos mještana.

Blagoslovom je crkvu ponovno stavio u funkciju don Srećko Majić, 8. rujna 1994. godine.

Slaveći datum kada je Crkva blagoslovljena i stavljena u

funkciju prije 156 godina, 18. rujna 2020. godine u 18.00 sati održano je misno slavlje uz pridržavanje epidemioloških uputa NKT službe zbog epidemije koronavirusa.

Festival „Glas Boke“

Festival zabavne muzike „Glas Boke“ održan je 13. rujna ispred kafane „Dojmi“, u organizaciji Sekretarijata za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor, u suradnji s Hrvatskom kulturnom udrugom „Staduni od kulture“.

Ispred Općine Kotor obratila se Ivana Mirošević koja je rekla da je „Glas Boke“ primjer kako se s puno ljubavi može oteti od zaborava i ujedno njegovati manifestacija čija je svrha očuvanje muzike našega grada.

„Ciljna grupa su ujedno i korisnici festivala, prateći muzičari, neafirmirani pjevači, klape, članovi žirija i gosti programa. Svi su u direktnom kreiranju kulturnog života ovoga grada. Općina Kotor će uvijek podržavati događaje poput ovog, posebice jer smatramo da mediteranska pjesma živi i da je nerazdvojni dio svakidašnjice života našega kraja, a to daje poseban pečat“, poručila je Mirošević.

U natjecateljskom dijelu programa nastupili su: Luka Lalošević, Irina Bulajić, Kristina Valentina Radić, Milica Travar, Vjera Radulović, Danka Dragović, Dušan Duje Tadić, Doris Deković i Jovana Živković, uz muzičku pratnju grupe „Parapet“.

Prvo mjesto osvojila je Jovana Živković, drugo Danka Dragović, a treće Doris Deković.

Nagradu za najbolju interpretaciju dobila je Vjera Radulović, dok je nagrada „Bokeški kantanti“ dodijeljena Dušanu Tadiću.

Stručni žiri činili su: Dubravka Jovanović, Tatjana Miljenović, Vladimir Begović, Zoran Proročić i Željko Marković.

Gosti programa bili su dječja klapa „Marineri“, Andrea i Kristina Lompar te Lucija Saulačić, Dragan Buzdovan, pjesnikinja Dubravka Jovanović i klapa „Maris“.

Voditeljica programa bila je Dolores Fabian.

Radio Kotor

Održan zabavni program FINESTRIN

U sklopu programa „Otvoreni kotorski trgovi”, a u organizaciji Sekretarijata za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor i Mjesne zajednice Stari grad, održan je 15. rujna na Parilu, pokraj crkve blažene Ozane, kulturno-zabavni program pod nazivom FINESTRIN.

Predsjednica MZ Stari grad Dragana Knežević tom prilikom je rekla da je ova mala fešta posvećena svima onima koji su proteklih osam godina prolazili pokraj njezinog ureda.

„Posvećena je svima onima koji su mi se javljali preko fineštrina. Tom prilikom u proteklom razdo-

blju smo zabilježili oko 600 fotografija, ali na žalost izložili smo samo 150 jer nismo bili u financijskoj mogućnosti da ih sve izložimo. Tko sebe pronađe na fotografiji, može tu fotografiju ponijeti za uspomenu”, poručila je Knežević.

Posjetitelji su imali priliku uživati u slatkim i slanim delicijama, a poslužen je i brodet te kotorska pašta-krempita.

U muzičkom dijelu programa sudjelovali su Gradska muzika Kotor i grupa „Parapet”.

Radio Kotor

Izložba „Dikine kolane i borše“

Izložba unikatnog nakita i ukrasnih torbi Dijane Dike Saveljić „Dikine kolane i borše“, koju je Općinska javna ustanova „Muzeji“ Kotor organizirala u suradnji s lokalnom zajednicom, otvorena je u petak, 18. rujna, u kotorskoj Galeriji solidarnosti.

Ovo je treća samostalna izložba Dijane Saveljić, koja radi pod brendom „Aspida“, a njezin ručno rađeni nakit uglavnom je načinjen od staklenih perli, poludragog kamena, cirkona, kože i drugih materijala.

Direktorica „OJU Muzeji“ Kotor mr. Slađana Mijanović istaknula je kako je potrebno podržati ljude koji nam u suptilnom umjetničkom stvaranju nesebično daju sebe te „svojim djelom svijet čine i boljim i ljepšim i dražim“.

„Među takvim ljudima je Dijana Dika Saveljić, ne-nametljiva, ali svoja, autorica čije vješte i vrijedne ruke mjere nove dimenzije i stvaraju novi svijet nakita i ukrasa. Drago mi je što Općinska javna ustanova ‘Muzeji’ Kotor uspijeva da u lokalnoj zajednici javno prepozna i podrži one čije znanje i umijeće ovakvim izložbama postaje vrijednost svih nas“, rekla je Mijanović.

Aleksandra Simeunović, historičarka umjetnosti i muzejska savjetnica u Muzeju grada Perasta, otvarajući izložbu govorila je o nakitu kao ljudskoj potrebi za određenim isticanjem.

„Nema točnih podataka otkada datira umjetnost izrade nakita, ali stručnjaci koji se time bave kažu da je potreba ljudi za ukrašavanjem nastala kada i ljudska vrsta - da se na neki način istaknu, možda zbog religioznih razloga ili pokazivanja društvenog statusa ili pak umijeća i kreativnosti pri izradi nakita. Kratka i jasna definicija nakita jest da su to

svi dodaci koji se dodaju na odjeću ili stavljaju na tijelo u religiozne ili ukrasne svrhe“, objasnila je Simeunović.

Dijana Saveljić zahvalila je svima koji su sudjelovali u organizaciji izložbe, a moderatorica programa u ime Galerije solidarnosti bila je Mileva Mršić.

Boka News

EVROPSKA NEDJELJA SPORTA - REKREATIVNA TURA

U sklopu obilježavanja „Evropske nedjelje sporta“, koju je pokrenulo Ministarstvo sporta i mladih Crne Gore, a na inicijativu Evropske komisije, u Kotoru su realizirana dva dijela programa sportsko-rekreativnih aktivnosti.

Prvi dio programa realiziran je krajem rujna na otvorenome kotorskom bazenu, gdje je upriličena prezentacija vaterpola, u kojem su sudjelovala dva gradska kluba: VPK „Primorac“ i VA „Cattaro“. Uz prisutnost selekcije 2005. godišta, uz trenera i predstavnike klubova, uručeni su poklon-paketi koje je osiguralo Ministarstvo sporta i mladih Crne Gore.

Mladi naraštaji ovom prigodom bili su upoznati s idejom i motom manifestacije, a kojoj je cilj popularizacija sporta i uključivanje što većeg broja mladih u sportske aktivnosti. Ova manifestacija od posebnog je značaja jer pokazuje opredijeljenost lokalne uprave da u suradnji sa sportskim klubovima radi na popularizaciji vaterpola i ostalih sportskih disciplina.

Drugi dio ovog programa održan je 30. rujna.

Zaposleni u Sekretarijatu za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor osmislili su fizičku aktivnost na radnome mjestu, odnosno organizirali su pješačku turu do tvrđave Sv. Ivan. Nakon nekoliko kišnih dana lijepo vrijeme inspiriralo je zaposlene da realiziraju ovu rekreaciju i na taj način se pridruže obilježavanju „Evropske nedjelje sporta“.

Radio Kotor

Joksimović: „Buduća ribarska luka bit će i turistička atrakcija“

Crnoj Gori je hitno potrebna suvremena ribarska luka, ocijenio je za Radio Kotor direktor Instituta za biologiju mora Aleksandar Joksimović.

„Trenutna situacija u Crnoj Gori je takva da naši ribari na žalost nemaju mjesta u ribarskim lukama koje su ciljano rađene za njih, nego koriste vezove koje im daju ostale luke u Crnoj Gori ili marine. To je malo, administrativno i finansijski komplicirano za njih tako da ovaj projekt o kojem već dugo pričamo u Crnoj Gori svakim danom dobiva na značaju“, rekao je Joksimović za Radio Kotor, dodavši da će ribarska luka biti i prava turistička atrakcija.

Javna rasprava o izgradnji luke na Rtu Đeran, pokraj Ulcinja, kapaciteta 50 ribarskih brodova, vrijednu više desetina milijuna eura, koju će finan-

cirati Svjetska banka u sklopu MIDAS 2 projekta, završena je 23. rujna.

Cilj je poboljšanje konkurentnosti ribarstva u Crnoj Gori uz povećanje pružanja državne potpore u usuglašavanju sa zahtjevima za pristupanje EU.

Vrijednost projekta je 30 milijuna eura i predviđeno je da će izgradnja trajati do lipnja 2023. godine.

Prije osam godina gradnja ribarske luke bila je predviđena u Njivicama, ali se od toga odustalo.

Radio Kotor

Vlada dala suglasnost na odluke o zastavi, notnom zapisu himne i utvrđivanju Dana nacionalnog praznika pripadnika albanskog, hrvatskog i romskog naroda u Crnoj Gori

Vlada Crne Gore je u četvrtak, 24. rujna 2020. godine, bez održavanja sjednice, a na osnovi pribavljene suglasnosti većine članova Vlade, dala suglasnost na **odluke o zastavi, notnom zapisu himne i utvrđivanja Dana nacionalnog praznika pripadnika albanskog, hrvatskog i romskog naroda u Crnoj Gori.**

Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori odlučio je upotrebljavati albansku nacionalnu zastavu – crnog dvoglavog orla na crvenoj podlozi; kao grb – crnog dvoglavog orla iznad kojeg je Skenderbegov šljem, na crvenom štitu sa žutim obrubom; za himnu pjesmu „Rreth flamurit të përbashkuar“ („Oko objedinjene zastave“). Za Dan nacionalnog praznika pripadnika albanskog naroda u Crnoj Gori određen je 28. studenoga – Dan nacionalne zastave.

Hrvatsko nacionalno vijeće u Crnoj Gori odlučilo je upotrebljavati zastavu i grb Republike Hrvatske te hrvatsku himnu („Lijepa naša domovino“). Za Dan nacionalnog praznika pripadnika hrvatskog naroda u Crnoj Gori utvrđen je 13. siječnja – dan prijenosa mošti svetog Tripuna u Kotor (Karike).

Romski savjet u Crnoj Gori odlučio je upotrebljavati plavo-zelenu romsku zastavu s romskim točkom, a kao himnu pjesmu „Ďelem, Ďelem“ (Išao sam, išao). Svjetski kongres Roma 1971. godine prihvatio je da se kao grb koristi crveni točak koji predstavlja migraciju Roma. Za Dan nacionalnog praznika Roma u Crnoj Gori utvrđen je 8. travnja – Svjetski dan Roma, također proglašen na Svjetskom kongresu Roma 1971. godine.

Autor: gov.me

Crna topola, zaštitni znak Pjace od kina u Kotoru, u prijedlogu za zaštićeno prirodno dobro

Na kotorskoj Pjaci od kina najljepši ukras i ugodnu hladovinu čini stoljetna crna topola.

Ovo jedino veliko stablo u srcu drevnoga grada uraslo je u njegov pločnik. Stoljetna crna topola - *Populus nigra* - zaštitni je znak ove pjace. Njezina raskošna krošnja, pod kojom se gušta u vrućim ljetnim danima kotorske fjake, ušla je u objektivne mnogobrojnih posjetilaca i turista kao još jedan živi suvenir grada Kotora. Posađena je 1667. godine, nakon snažnog potresa, u dvorištu nekadašnjega franjevačkog samostana Gospe od Anđela.

Topola, koja potječe još iz mletačkog doba, bila je i ostala omiljeno mjesto izletnika i putnika namjernika, a za mnoge stanovnike ovoga grada simbol je sretnog djetinjstva.

Pod njezinom krošnjom održavali su se i danas se održavaju mnogobrojni kulturno-umjetnički programi, piše na informativnoj tabli pod topolom, koja je u prijedlogu Općine Kotor za stavljanje pod zaštitu i u pri-

jedlogu Akta o proglašenju zaštićenoga prirodnog dobra.

Crna topola predstavlja viševjekovno svjedočanstvo o ljudskom stvaralaštvu u Kotoru, o čovjekovoj prisutnosti u prostoru i vremenu te ju je, kao naslijeđe koje pripada svima nama, potrebno zaštititi i prenijeti budućim generacijama, navodi se u obrazloženju prijedloga za njezinu zaštitu.

Inače, opseg debla crne topole je 510 cm, a njezin prečnik 162 cm, a raspon krošnje u najširem dijelu iznosi 14,2 m. Visina stabla je 17 metara.

Od 8. do 28. listopada 2020. godine može se obaviti uvid u Nacrtr Studije zaštite, kao i na općinskom portalu i u prostorijama Sekretarijata za zaštitu prirodne i kulturne baštine, priopćavaju iz ovoga općinskog Sekretarijata.

Javna rasprava planirana je za 21. listopad u Kulturnom centru „Nikola Đurković“ - Kotor u 10 sati.

Skala Radio
Fotografije:
Foto Parteli i Skala Radio

Svečano otvorena Riznica splitske katedrale

U obnovljenoj palači Skočibušić-Lukaris tik uz katedralu sv. Dujma u srijedu 30. rujna je otvorena Riznica splitske katedrale u sklopu obilježavanja 1600. obljetnice smrti zaštitnika Dalmacije sv. Jeronima, čiji se prijevod Svetog pisma na latinski - Vulgata čuva u toj riznici.

Ministrica kulture i medija Nina Obuljen Koržinek, koja je kao izaslanica premijera Andreja Plenkovića nazočila otvaranju Riznice, istaknula je veliku važnost ovoga događaja za hrvatsku kulturnu baštinu.

“Prezentacijom ove zbirke i Riznice splitske katedrale hrvatska kulturna baština na uvid dobiva jednu od svojih najvrjednijih zbirki”, poručila je ministrica.

U trezorima ima još dosta toga za istražiti i restaurirati

Napomenula je kako su planovi za otvorenje ovog muzeja trajali dugo, kao i restauracija i konzervacija, naglasivši kako u trezorima Riznice ima još dosta toga što treba istražiti i restaurirati. Navela je kako će otvaranje ove riznice mreži hrvatskih mu-

zeja, posebno dijecezanskih, odnosno crkvenih dati velik i važan doprinos, te uz zadarsku Stalnu izložbu crkvenih umjetnosti predstavlja vrhunac crkvene umjetnosti u RH i svjedoči višestoljetnoj povijesti i bogatstvu koje je stvarano na ovim prostorima.

Obuljen Koržinek je naglasila kako muzealizacija najvažnijih predmeta koje stoljećima čuva splitska crkva nije samo prezentacija bogatstva jedne od najvećih i najstarijih biskupija kršćanskog svijeta, nego ujedno i znatno podizanje razine čuvanja crkvenog blaga. Riječ je o kulturnom dobru čija vrijednost, kako je rekla, “nadilazi puku turističku ponudu Splita”.

Riznica je trezor kolektivne memorije hrvatskog naroda

“Ona je trezor kolektivne memorije hrvatskog naroda”, kazala je ministrica i najavila da će njeno ministarstvo u suradnji sa Splitsko-makarskom nadbiskupijom dovršiti i vanjštinu katedrale sv. Dujma, čime bi “njezino očuvanje i prezentacija bili nakon 160 godina napokon završeni”.

Splitsko-makarski nadbiskup Marin Barišić istaknuo je kako se kroz povijest uz kult splitske katedrale skladno isprepliću kult i kultura, te nam daju identitet i stvaraju našu baštinu.

“Upravo su kršćanski identitet, pripadnost hrvatskom narodu te stoljećima stvarana, čuvana i prenošena baština najveće blago koje možemo imati. A blago se čuva u najsigurnijim odajama - u riznicama”, poručio je nadbiskup Barišić.

Napomenuo je da je sv. Jeronim začetnik prevođenja Svetog pisma na narodne jezike, a time je omogućio “evangeliziranje tadašnjeg poznatog svijeta”.

Zahvalio je Vladi Andreja Plenkovića jer je temeljem Ugovora sa Svetom Stolicom ovu zgradu preputila u vlasništvo Splitsko-makarske nadbiskupije, kao dio povrata imovine oduzete nakon Drugog svjetskog rata.

Svečano otvaranje Riznice splitske katedrale nazočio je arhivar i knjižničar Svete Rimske crkve kardinal José Tolentino Card de Mendonca, a njegov te nedavni posjet državnog tajnika Svete Stolice Pietra Parolina splitski gradonačelnik Andro Krstulović Opara naveo je kao pokazatelj važnosti Splita i Dalmacije.

Tekst: Hina

Foto: dalmatinskiportal.hr

ŠIBENSKI SANREMO

Ovogodišnji Festival dalmatinske šansone donio niz odličnih skladbi i interpretacija, pobjednici 4 tenora i Neno Belan & Klapa Cambi

Pod strogim epidemiološkim mjerama zbog kojih je u publici, umjesto nekađasnjih preko 1000 bilo svega 268 mjesta održana je 22. kolovoza, na trgu između katedrale i Gradske vijećnice Večer novih skladbi, jedina večer ovogodišnje 23. festivala dalmatinske šansone u Šibeniku.

Šteta, što se morao održati u tako reduciranom izdanju bez uobičajenog šušura jer mnogi su se složili da je to bio, glazbeno gledano, jedna od najuspješnijih festivala. Bilo je predvidivo da će najveći broj glasova publike dobiti 4 tenora, ljubitelji šibenske publike s pjesmom “Moja Dalmacija” koju je napisao Goran Karan jer su izazvali jake emocije, a oko odluke Žirija da prva nagrada pripadne Neni Belanu i klapi Cambi za pjesmu “Ne volim jugo” bilo je različitih komentara u publici.

S tim se složila i hrvatska glazbena diva, šibenska nevista Gabi Novak koja je bila u publici i sve pomno odslušala. “Zaista su organizatori bili u pravu kada su kazali da bi i Arsen odobrio pjesme koje su odabrane za ovu večer. Bilo je zaista odličnih izvedbi, pogotovu su me se dojmile neke mlade pjevačice sa svojim glasom i interpretacijom”, kazala nam je Gabi Novak. Na sinočnjoj Večeri novih skladbi bilo je i puno kantautora, a posebno je bio za-

pažen nastup mlade Kristine Boban koja je dobila nagradu za najbolju interpretaciju svoje pjesme “Zemlja i zrak”. Bio je to svojevrsni performans za koji ju je inspirirala popularna Khaleesi iz serijala ‘Igra prijestolja’.

Zbog pandemije otkazana je prva festivalska večer koju su organizatori namjeravali posvetiti Arsenu Dediću koji je umro 17. kolovoza 2015.

Organizatorima, Šibenik koncertu treba odati priznanje za to što su unatoč tim izvanrednim okolnostima, desetkovani prihoda uspjeli publici prirediti glazbene užitke u kojima su uživali i gledatelji i slušatelji HRT -a jer je bio izravni televizijski i radijski prijenos te večeri. A zahvaljujući nekim pjesmama i odličnim izvedbama zaista je zaslužio epitet šibenski Sanremo.

Šibenik News

U Tivtu otvorena izložba „Odluke lokalnog ribarstva“

„Odluke lokalnog ribarstva“ naziv je multimedijalne izložbe autora etnologa Igora Lazarevića, koja je 23. rujna otvorena u Muzeju i galeriji Tivat. Uz muzejske predmete ribolovnog alata, prikazan je kratki dokumentarni film Krsta Kika Tomičića „Pagraši“, a izložbu su pratile i fotografije Tanje Nikolić.

U ime domaćina posjetitelj je pozdravila direktorica Muzeja i galerije Tivat Jelena Bošković.

„Cilj Muzeja i galerije je da što više radi na promociji muzejske djelatnosti tako da je naš etnolog Igor Lazarević osmislio i koncipirao izložbu načinjenu od eksponata koji se nalaze u fundusu muzeja i galerije te je par eksponata pozajmljeno od naših sugrađana“, rekla je Bošković.

Autor izložbe Igor Lazarević izrazio je zahvalnost mještanima Graciji Aboviću i Zoranu Nikoliću, koji su mu pozajmili predmete, ribarske alate za izložbu.

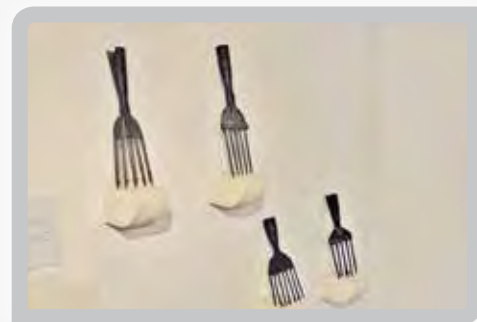
„Posebno zadovoljstvo imamo što izložbu prati film Krsta Kika Tomičića ‘Pagraši’, koji nam je ustu-

pio Foto kino kluba ‘Mladost’ iz Donje Lastve“, istaknuo je Lazarević.

„Uz upoznavanje s lokalnom ribarskom tradicijom saznajemo i o životnim navikama stanovnika ovoga područja u prošlosti, administrativnom i privrednom kontekstu. U dijelu materijalne i nematerijalne baštine tradicionalno ribarstvo ima veliki značaj za stanovnike primorskih krajeva. Ono je oduvijek bilo sastavni dio prilagođavanja zadanim prirodnim i ekonomskim uvjetima“, rekao je autor izložbe etnolog i kustos Igor Lazarević.

Boka News

13. 8. 2020.

Mandolinski orkestar u projektu „Otvoreni kotorski trgovi“

Sekretarijat za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor za ljetnu sezonu pripremilo je bogat program u sklopu manifestacije „Otvoreni kotorskih trgovi“, koja se realizira u razdoblju od 7. kolovoza do 26. rujna.

Program „Otvoreni kotorski trgovi“ predstavlja manifestaciju od velikog značaja, a dio je ne samo turističke, već i kulturne ponude tijekom ljetnih mjeseci. Ovaj projekt nudi sudjelovanje lokalnih umjetnika, glazbenika, klapa, orkestrara, zborova, folklornih i pjevačkih društava, dramskih trupa, karnevalskih grupa, likovnih, strip i drugih sličnih udruženja u namjeri da promovira tradiciju i kulturu našega grada.

Mandolinski orkestar Tripo Tomas nastupio je 13. kolovoza i 9. rujna 2020. godine ispred crkve sv. Klare, tj. sv. Antona.

21. 8. 2020.

Izišao je iz tiska Hrvatski glasnik br. 176

Ovaj broj, čija je naslovnica posvećena tradiciji koja traje stoljećima - Peraškoj fašinadi, pripreman je u izvanrednim uvjetima i iznimno teškim danima i mjesecima koje nam je „upriličio“ koronavirus. Udarna tema u njemu je posjet predsjednika Republike Hrvat-

ske Zorana Milanovića Crnoj Gori, Kotoru i našem Društvu. Prikazani su i podaci o rezultatima izbora za Hrvatski sabor. Također je dan prilog o promociji četvrtog broja periodike Bokeškog ljetopisa, zatim nekoliko tema iz kulturnog ljeta u Kotoru, o prvome hrvatskom svecu, zanimljiva tema o hrvatskom iseljeništvu...

Na žalost, u ovom broju u „crnoj kronici“ pod naslovom „Kotorani nam tiho odlaze“ oprostili smo se od Antuna-Tonča Dendera, Bogoboja-Bora Cicovića, Darinke Matić Marović i Marije Jovović.

14. 9. 2020.

Mandolinski orkestar na omažu Nikoli Gregoviću

KotorArt Don Brankovi dani muzike organizirali su koncert pod nazivom „Omaž profesoru“, u čast iznimnom pedagogu i svestranom kulturnom djelatniku, profesoru Nikoli Gregoviću, u dvorani Centra za kulturu.

Nikola Gregović, kao svestrani kulturni djelatnik – pedagog, skladatelj, dirigent, organizator muzičkog života, obilježio je kulturni život druge polovine 20. stoljeća u Kotoru, Herceg Novom, Nikšiću, kao i izvan Crne Gore, u regiji.

Na koncertu je sudjelovao Gradski zbor Kulturnog centra „Nikola Đurković“, Mandolinski orkestar Nocturno i Mandolinski orkestar „Tripo Tomas“, koji je svirao tri skladbe: Boka moja mila, Peraški otoci i Bokeljski plesovi.

SVADBENA GRANA I SOLIJERE

Piše:

Mašo Miško Čekić

Druge neđelje u oktobru je svadba!

Toga ljeta ta se rečenica čula, po ko zna koliko puta dnevno. Udaja moje tetke bila je glavna tema razgovora među ukućanima, gostima, bližoj i daljoj rodbini, a niko ko je makar samo kročio u dvorište dedove kuće nije ostao uskraćen za babinu priču o broju stolova, stolica, piruna i ožica koje treba nabaviti. Evo će juli, ponavljala je svakodnevno od početka juna, a Stanica Radova još nije niti jedan sir donijela. Kad će se prosušiti, a treba i siru da kiša malo duže u salamuri – govorila je poluglasno,

a onda da svi čuju: sva sreća da sam sir u ulje stavila na vrijeme, a ne bih da sam slušala Stanicu koja je zborila da ima vremena, daleko je oktobar.

Spisak poslova bio je podugačak, pa ih je stalno glasno ponavljala svim članovima familije, da niko ne bi zaboravio svoj zadatak u tom velikom, predstojećem događaju. Moja uloga u pripremi svadbe bila je da dondu Matu ponesem sve kuhinjske noževe na oštrenje i donesem dva njegova noža za rezanje pršuta, a od donda Marinka cvijeće za dekoraciju stolova. -Tri dana prije svadbe nemoj se micati iz avlije, ko zna što će mi sve trebati, upozorila me baba.

Lastovska svadba

Ljeto je proteklo u brojanju, pranju i štirkanju tavalja i tavaljula, sačinjavanju spiskova (potrošena cijela sveska) gostiju za subotu i neđelju posebno, a početkom septembra baba je okupila sve domaćice iz familije i susjedstva kako bi pozajmicom obezbijedila dovoljno pošade, gvantijera, supijera, pijadela i ostalog posuđa neophodnog za doček svatova i go-

Lastovska svadba

stiju. Utvrđen je raspored i broj učesnica u paričavanju slatkoga i slanoga jela, a izabrane su i traverse koje će nositi žene poslužujući goste. Svaka učesnica ovog skupa donijela je svoju najljepšu, obavezno bijelu, traversu. Pobijedile su one rekamane Toledo bodom. I kad se trebalo počiniti uz kafu i čakule, teta Franica je pitala babu ima li dovoljno solijera. Babu zamalo nije strefio šlog!

- Franica, kućo moja, svaka ti se sreća veselila, da nije tebe ostala bih za priču i ruglo jer sam potpuno zaboravila na solijere, a kupila sam, tako mi svega, najfiniju so i mljeveni papar!

Da se još nešto ne bi zaboravilo, gospođe su se preslišale nekoliko puta i zadovoljno razišle. Baba je je bila kontena .

- Malo je falilo da Francicu ne zovem danas pošto ne zbori sa Ankom, pa nisam htjela da se gledaju ispod oka, a vidiš koliko mi je Frane valjala. Na kraju se pomirila sa Ankom, Bogu hvala.

Odluku o dvodnevnom jelovniku i načinu posluživanja baba je donijela sama. U subotu će se okupiti tetkine prijateljice, rodice i susjede. Biće to đevjačko veče uz dosta pjesme i

zabave, raznih likera i kolača, a poslužiće se i slana zakuska. Na pijatima, odredila je baba, biće pršut, po feta mladog sira i sira iz ulja, fete kuhanog i pečenog svinjskog košeta, masline i kiseli krastavci. Nakon zakuske, poslužiće se torta od oraha i kafa.

Za svadbeni objed pripremljen je poseban jelovnik, isti koji je poslužen trideset godina ranije, na dan udaje moje babe. Predjelo se sastojalo od pršuta, tri vrste sira, kuhanog svinj-

skog košeta, fileta slane ribe (da vino bolje prija), fete obarenog košeta kaštradine, jaja punjenih majonezom i kaparima, maslina i kiselih krastavaca. Nakon predjela, goveđa juha posuta gratanim slanim sirom, pa kuhana govedina sa dinstanim bijelim zeljem. Slijedi teleće i jagnjeće pečenje sa krtolom, a uz to i mlada zelena salata. Za svatove je određena dobrotka torta. Vino bijelo i crno, sa Hvara.

Kuhalo se u babinoj i još četiri kužine u susjedstvu, za pečenje mesa zadužen je dondo Milenko, inače pekar, a iz dvije kafane stigli su stolovi, stolice, pijati i čaše. Za svatove su bili posebni pijati i pošada – iz babine prćije. Dvije kamare su ispražnjene, stolnjaci i tavaljuli odvojeni za subotu i (ljepši) za nedjelju. Subota je protekla u veselju i dobrom raspoloženju, a do kasno u noć đevojke su razgledale pristigle poklone. U zoru je počela dekoracija svadbene trpeze postavljene u obliku velikog ćiriličnog slova P. Stolice su postavljene sa vanjske strane dok je unutrašnja strana stola bila slobodna, zbog ljepšeg izgleda trpeze i lakšeg

Svadbena trpeza

posluživanja. Ta unutrašnja strana ukrašena je malim buketićima sitnijeg cvijeća, pričvršćenih za tavalju. Baš kada su devojke postavile pitare sa cvijećem, u sobu je ušla baba i naredila da se pitari uklone. Svi su bili u čudu, negodujući. Baba je sišla u konobu i vratila se noseći poveliku granu masline okićene šarenim papirnatim i svilenim trakama i malim papirnatim cvjetovima. Iz kuhine je stigla velika pogača koju je baba postavila na sredinu trpeze, a zatim pažljivo u pogaču zabola maslinovu granu.

- Ovo je svadbena grana, rekla je. Drugih ukrasa za trpezu ne treba. Ako baš hoćete, po trpezi rasporedite sitnije cvjetove. Ovakva grana je krasila i moju svadbenu trpezu. To je starinski običaj i ja hoću da on traje u mojoj kući.

Većina nas je prvi put vidjela svadbenu granu koju je baba, u osami konobe, sama pripremala, blagosiljajući svaki ukras i list masline, moleći Boga da podari njenoj kćeri bračnu sreću i zdravu djecu. Nada da će novi život koji donosi čin vjenčanja, novi dom u koji mlada odlazi, njena nova porodica, bračna zajednica i djeca koju će izroditi biti pod zaštitom i okriljem božije svetošći utkana je u maslinovu granu i svaki šareni ukras na njoj. Maslina, majka hraniteljica i svjetionik u tami za primorce, nezaobilazni je pratilac svadbenih veselja u Boki Kotorskoj. Taj običaj se ukida organizovanjem svadbi u ugostiteljskim objektima i danas je skoro zaboravljen. A svadbena grana je imala značaj žrtvi koju su naši preci prinostili bogovima. Njeno porijeklo nije utvrđeno niti do kraja objašnjen značaj, mada je običaj bio rasprostranjen u mnogim krajevima Evrope. U nekim seoskim zajednicama Bugarske, Mađarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Srbije nalazi se i

danas, češće u folklornim prikazima običaja nego na svadbama. Ukrašava se šarenim trakama, voćem, cvijećem, kolačima, obojenom vunom pređomi i dugim ukrasima. Svako selo ima svoj način ukrašavanja, svoje drvo koje se koristi kao svadbena grana, a ima i drugih specifičnosti koje sve povezuju simboli blagoslova i plodnosti. Te simbole u Boki Kotorskoj povezuje maslina, a svadbena grana krasila je svadbene trpeze u mnogim bokeljskim mjestima. Tamo gdje se nije ukrašavala maslinova grana, maslina je bila prisutna na drugi način. U Grblju se trpeza svečano ukrašavala maslinovim grančicama i ruzmarinom, a trpezu su ukrašavale male pogače ukrašene grančicama ruzmarina. U Risnu se nekada, kako je zabilježeno i u narodnim pjesmama, ispred svatova nije nosio barjak nego grana masline, a veza pogače i maslinovih grančica prisutna

je u brojnim obrednim radnjama u Boki. Kićenje grana stabala vezuje se za još jedan stari običaj koji se do danas zadržao samo u Perastu. Riječ je o kićenju Mađa, svakog 1. Maja na peraškom trgu. Flašicama mlijeka, vina, raznobojnim trakama i kolačima mladi kite Mađ, u slavu proljeća, s nadom da će donijeti bolji i ljepši život. Simboli blagoslova i plodnosti, kao veza između šarene okićene svadbarske grane i mladenaca, prisutna je i kod kićenja Mađa, jer granu hrasta koji se kiti ubere posljednji mladoženja iz mjesta. Mađ kao žrtva koja se prinosi uz molbu za dobru i rodnu godinu i zdravo potomstvo mladog bračnog para.

A svadba moje tetke protekla je "prelijepo i kako Bog zapovjeda" rekla je baba. A ti porani jer mi trebaš, rekla mi je kasno u noć, uz poljubac. Rano ujutru sam zakucao na vrata kuće donda Mata noseći noževe za pršut i botilju vina.

Svadbena grana

Otok početka

Tekst:

Marin Knezović/Matica

Usvagdanjem preobilju priča neke se ipak ističu. To su one koje se bave začecima, iskonom ljudi, stvari i pojava. Tako postoji i priča o počecima povijesti današnjih hrvatskih prostora. Ona se pomalja kroz plavičast veo između neba i mora, okružena igrom tuna, gofova i pliskavica, skrivena među lozom i agrumima - ona počinje na otoku Visu.

Malo je osoba o kojima je toliko lošeg rečeno u antičko doba kao o Dioniziju Starijem, grčkom vladaru bogate Sirakuze na Siciliji. Unatoč svoj

njegovoj okrutnosti, sumnjičavosti i osvetoljubivosti, Dionizije je bio i neutaživo znatiželjan. Znatiželja, uz pohlepu za moći, dovela je njegove brodove početkom IV. st. pr. Kr. do Visa i on tu podiže grad Issu, kao Sirakuzu u malome. Grad, pak, znači red, sigurnost, gospodarski napredak, civilizaciju - dobra koja će zatim Issa širiti po otocima i priobalju srednje Dalmacije.

Bogati plodovi zemlje i mora

Spoj Grka i starosjedilaca ne stvara samo plodnu, samosvjetsnu zajednicu ljudi, uvjerenja i običaja, nego i materijalno

Europskim narodima povijest počinje onda kada ih dodirne antička civilizacija, svijet velikih epova, oslikanih vaza, dorskih stupova, razmišljanja o biti stvari i pojava te mjestu čovjeka u svemu tome... I, naravno, kada povijest o tome ostavi barem nekoliko zapisanih redaka. Bilješka o tome gotovo čarobnome dodiru koji je današnju Hrvatsku učinio "povijesnom" vezana je upravo za Vis i pogled koji je na njega bacio sirakuški tiranin Dionizije Stariji

bogatstvo. Vis postaje poput roga obilja Zeusove kože Amalteje - izvor mnoge, raznolike robe. Tu je keramika raznih formi, dražesne "tanagra" figure, plodovi zemlje i mora u mnogim oblicima, a sve to okrunjeno je novcem s isejskom sretnom zvijezdom i veseljem dupina na poledini. Proizvod svih proizvoda ipak je vino, koje grčki ljetopisac Agarthid, krajem IV. st. pr. Kr., smatra najboljim u antičkome svijetu. Isejski brodovi plove, trguju i ratuju po cijelome Jadranu i sve do obala Male Azije (današnje Turske). Gubitak nezavisnosti i potpadanje pod rimsku vlast ne znači i propast Isse. Pod krilom rimskog orla Vis i dalje napreduje, o čemu svjedoče najprostranije rimske terme, kupališni i rekreativni kompleks do sada pronađen na istočnoj obali Jadrana.

Grčka kolonizacija Visa ne treba nas iznenaditi. Ono što bi nas trebalo čuditi jest pitanje zašto se to nije dogodilo i puno ranije? Vis ima izniman strateški položaj. Jednim okom on promatra Apeninski poluotok i Monte Gargano, a drugim dinarske planine i otoke Dalmacije. Zato su ga Britanci smatrali "jadranskim Gibraltarom". Vis gospodari ulazom u sredozemni zaljev koji se najviše pružio prema Srednjoj Europi.

Nije u igri samo gospodarstvo nad morskim putovima. Vis je i otok duboke, plodne zemlje te izvora vode, a svega ima u izobilju i za suvremeni, nabujali turizam na otoku. Ne treba ni spominjati kako je gotovo do jučer more oko otoka kipjelo obiljem ribe karnevalskih boja i oblika.

Za otoke se govori kako su svjetovi za sebe. U slučaju Visa nije riječ samo o jednom svijetu. Taj otok, manji od 90 četvornih kilometara, iznjedrio je čak dva "svijeta". Jedan je onaj okrenut dalmatinskome

Vis je bogataš predodređen vladati Jadranom. Unatoč tome, poslije razdoblja antike, Vis nikada nije iskazao želju za kontrolom, nadmoći, gospodstvom. Manjak velikih ambicija ipak nije značio i odustajanje od razvoja, dobrog života.

kopnu, buri, vinogradima. Njime poput mrava migolje seljani "poljari" na svojim tovarima, samara opterećenih otočnim, zemaljskim obiljem koji će zatim put Hvara, Splita ili kao vino do krčmi Rijeke i Trsta.

Drugi je svijet onaj okrenut pučini, koji hrani i kojim vlada modrozelenkasta srdela, a granice mu nisu otočne obale, nego hridi i otoci u daljini koje kao da nije oblikovala priroda, nego nesputana mašta drevnih legendi. Tu sigurnost ne znači škrto, kamenito tlo, već pajole kakvoga skromnog plovila, lijepo vrijeme i jato riba na očekivanome mjestu. Kada moćni garbin upregne snagu mora, čini se kako je poraz kopna pred valovima neizbježan. Tu je tanka crta između mora kao nositelja obilja i uzročnika propasti.

More ili kopno, hiroviti valovi ili duboko korijenje sre-

dozemnih nasada, dilema su otočana od davnina. Hrvati, kada dolaze na otok, prvo odabiru more. Od antičkog teatra u Visu, kojim su nekoć odzvanjali stihovi Eshila i Plauta, oblikuju utvrdu iz koje su za sebe tražili dio bogatstva koje je prolazilo pomorskim putovima istočnog Jadrana. Svoj udio tražili su na način koji su koristili već njihovi prethodnici Iliri – gusarenjem. To je trajalo sve dok ovu tvrđavu nije uništio mletački dužd Petar II. Orseolo oko 1000. godine.

Tada Višani okreću leđa moru. Opstanak i napredak traže u svojim plodnim poljima. Vis postaje otok koji gleda prema unutrašnjosti, a ne prema okolnom plavetnilu. Osim Visa i Komiže, sva ostala veća naselja nalaze se u otočnim njedrima. Znači li to sigurnost? Godine 1483. tijekom sukoba Španjolaca, koji su

Najstariji svjetionik na Jadranu

Već stoljećima Komižani na dan svoga nebeskog zaštitnika sv. Nikole, 6. prosinca, pred drevnim samostanom na Musteru spaljuju stare, oronule brodove. Nije to izivljavanje nad plovilima koja su davno “dala svoje”. Spaljivanjem brodova samo im daju novi oblik. Stupom dima brod kreće u novu, beskrajnu plovidbu među oblacima i svemirskim tijelima. Njegov pepeo, pak, služi za blagoslov novih plovila pa tako stari brodovi nastavljaju živjeti i u novima.

tada vladali južnom Italijom, i Mlečana, katalonski plaćenici napali su mletački Vis. Tom prilikom napravili su pokolj u tada najvećem viškom naselju Velom Selu. To je trauma koja je ostala u pučkom sjećanju do danas, pa tako i u narodnoj pjesmi:

*“Kukuriku, Velo Selo
Do tri dana neveselo,
Doć’ će Turci Katalani
Ostat ćemo svi poklani.”*

Nebeski brodovi

Ako Vis želi opstati, ako se želi obraniti, mora se ponovno okrenuti moru. Duž viškog zaljeva grade se kule i utvrđene kuće čekajući, iza čvrsto zakra-

čunatih vrata, potencijalnog neprijatelja. Ipak, najvažnije obilježje povratka Visa moru je komiška gajeta – falkuša. Na prvi pogled ništa posebno, a pogotovo ne usporedivo s mletačkim galijama, dubrovačkim karakama ili bokeljskim šambecima, ali ipak... Taj brod, ne duži od devet metara, postao je osnova ribarstva južnog Jadrana. On nije bio izgrađen za zastrašivanje, prijevoz tovara žita i hektolitara vina.

Njezina prostrana jedra čine je sličnijom ptici nego brodu, bližem oblaku koji klizi morem nego skromnom plovilu.

“Renesansni gliser” služio je kao brod koji je činio razliku između obilja i gladi, života

i smrti. Brzo se moralo stići do srdelom bogatog mora Palagruže i isto tako izboriti se za sigurno mjesto na njezinu uskom žalu. Za dobrih godina falkuše su znale donositi prihode na kojima bi mogli zavidjeti i najveći trgovački brodovi koji su plovili u daleke krajeve svijeta.

Prema mletačkim svjedočanstvima falkuše su navodno znale uhvatiti dnevno i više od tri milijuna tona srdela! Komiški ribarski brod falkuša predstavljen je na svjetskoj izložbi EXPO 1998. u Lisabonu.

Tanka je crta razdvajanja neba i mora. Ponekad ju je i teško proniknuti. Toga su posebno svjesni stanovnici Komiže. Okrenuti debelome moru, čudljivoj površini koja se stalno mijenja, a uvijek je prisutna, nije čudna pojava ideje o slanju brodova nebu.

Ideja nebeskih brodova prisutna je od početka civilizacije. Još je starim Egipćanima brod bio sredstvo kojim se sunce kretalo nebom. Iz brončanoga doba poznati su prikazi “sunčevih lađa” iz sjeverne Njemačke i Skandinavije. Vikinzi su svoje mrtve slali na drugi svijet spaljujući ih u njihovim brodovima. Tako i Komižani, u doba godine kada je sunce najkraće prisutno na nebu, šalju mu pomoć, svojega vjernog druga koji ih je nosio desetljećima nemirnim morem. Ako je pomogao njima, pomoći će i zvijezdi koja je izvor naših života.

U običaju spaljivanja brodova Komižani nisu sami. Brodovi se na sv. Nikolu spaljuju i u Starome Gradu na Hvaru i na Silbi. Nekad se smatralo kako se tijelo mora spaliti kako bi se duša oslobodila. Komižani danas tako oslobađaju ono esencijalno, bitno u brodovima. Tako su i ovi pripravljeni za vječnost.

Najstariji svjetionik na Sredozemlju

Vis čuva ostatke jednoga od najstarijih svjetionika na Sredozemlju. Od mlađega kamenog doba do danas on je orijentacijska točka kako geografski, tako i civilizacijski. U jednom trenutku Vis je bio svjetionik i u smislu obrane i promicanja nekih temeljnih ljudskih vrijednosti. To se dogodilo tijekom Drugoga svjetskog rata. Od rujna 1943., od kapitulacije fašističke Italije, dok ostale dijelove Hrvatske gazi nacistička čizma, Vis je neki drugi svijet. To je središte

Povijest Visa poslije Drugoga svjetskog rata izgleda kao travestija, izrugivanje onoj ulozi koju je imao tijekom toga sudbonosnog sukoba. "Vojna" uloga Visa ne samo što ne opada, nego se broj vojnika i vojnih utvrda samo povećava. Tako je na ovome malom otoku čak 37 armijskih objekata.

bliži neizbježan, tragični kraj. Mnogi s posljednjim kapima goriva slijeću na piste nastale na mjestu najboljih vinograda, no neke ipak guta more nadomak cilja.

Otok je doslovno opleten bodljikavom žicom, zbog čega je podignuto 80.000 nosivih

betonskih stupova. Kao navodni prirodni "nosač aviona" Jugoslavenske narodne armije desetljećima je Vis bio zatvoren za posjete stranaca, a sve zbog stvaranja uporišta koje bi moglo odbiti napade kako NATO saveza, tako i Varšavskoga pakta.

Spaljivanje brodova

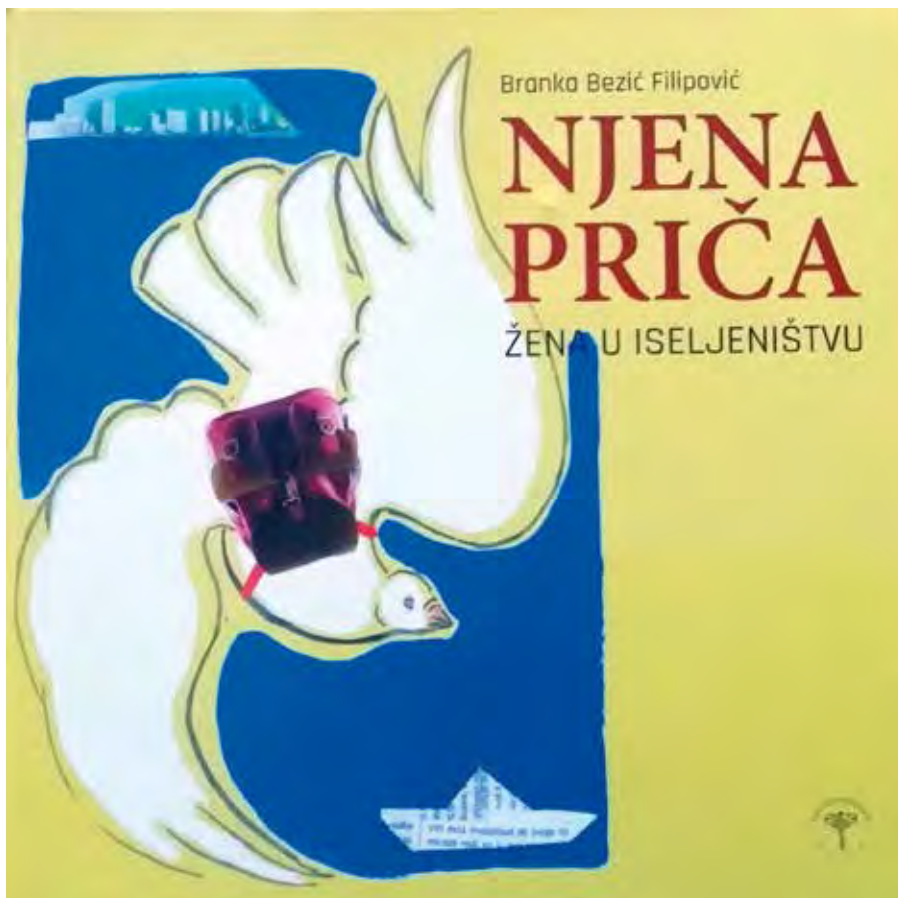
partzanskoga pokreta, baza savezničkih komandos, logistički centar antihitlerovske koalicije. Tu se donose odluke koje će određivati sudbinu Hrvatske i nekadašnje Jugoslavije za gotovo pola stoljeća. Vis je ipak ponajprije aerodrom i to aerodrom spasa za one mnogobrojne oštećene, izrešetane savezničke letjelice koje se vraćaju poslije izvršenih zadataka nad neprijateljskim teritorijem. On je otok nade usred beskrajnog mora kada se već čini kako se posadi i zrakoplovu

Viška bitka

ISTRAŽIVANJE O ŽENAMA U ISELJENIŠTVU, NJIHOVOJ HRABROSTI,
PRILAGODBI I ULOZI NA NOVIM MERIDIJANIMA

Žena u iseljeništvu

Piše:
Branka Bezić Filipović

Budući da je ženama u iseljeništvu do sada posvećeno malo prostora, odlučila sam se time pozabaviti u mojoj novoj knjizi: *Njena priča – žena u iseljeništvu*, koja je u izdanju Naklade

Bošković izašla u Splitu tijekom kolovoza.

Počela sam pisati o prvim iseljenicama s kraja 19. i početka 20. stoljeća, zatim sam skupila priče potomaka koji su pričali o bakama i majkama te onima koje žive u iseljeništvu 50 godina i više, a završila sam pričama o iskustvima novih generacija, moje kćeri Petre i njezine prijateljice Romane

U počecima iseljavanja, a migracije su započele sredinom 19. stoljeća, muškarci su krčili put. Odlazili su u nepoznato, često ostavljajući supruge koje su ih kući čekale. Godine su prolazile prekinute rijetkim pošiljkama sa skrivenim novcem. Čekalo se da se muškarac snađe i plati ženi put ili da se vrati sa zaradom koja bi omogućila pristojan život u domovini. Međutim, nade i planovi su jedno, a život je drugo. Dio nada i planova nikada se ne ostvari.

Račić, koje su se otisnule u Kanadu. Svako poglavlje vezano je uz određeno razdoblje, ali donosi priče žena s raznih strana svijeta. Unatoč tome što sam spomenula neke poznate žene, ovo istraživanje sam posvetila običnim ženama, njihovoj prilagodbi i ulozi na novim meridijanima, ali to je i posveća njihovoj hrabrosti kojoj sam se uvijek divila.

...bez njih povijest u bitnim stvarima ne bi bila ista..., Mateo Martinić Beroš, akademik, Punta Arenas, Čile

Gdje god se nađeš, treba otići na groblje. Tamo sve doznaš. Čitajući prezimena vidiš odakle su ljudi koji su tu pokopani, koliki je bio prosječan životni vijek i koliko je bilo muškaraca, a koliko žena.

U počecima iseljavanja, a migracije su započele sredinom 19. stoljeća, muškarci su krčili put. Odlazili su u nepoznato, često ostavljajući supruge koje su ih kući čekale. Godine su prolazile prekinute rijetkim pošiljkama sa skrivenim novcem jer se u pošti kralo. Čekalo se da se muškarac snađe i plati ženi put ili da se vrati sa zaradom koja bi omogućila pristojan život u domovini. Međutim, nade i planovi su jedno, a život je drugo. Dio nade i planova nikada se ne ostvari.

Na drugim stranama svijeta muškarci su imali svoje probleme. Jezik nisu poznavali, posla i zarade nije uvijek bilo dovoljno pa su žene koje su ih čekale u domovini često postale dodatni teret. Komunikacije su bile slabe i rijetke. Vidjevši da neće zaraditi da dovedu svoju zakonitu suprugu na drugi kontinent, mnogi se više nikad nisu javili. Jednostavno su prekinuli sve veze i započeli život ispočetka. Nikad nisu upoznali nerođenu djecu u domovini niti pratili one najmlađe koje su ostavili s njihovom majkom. Te, silom prilika ostavljene supruge, često su

Vjenčanje Ane Konsuo u Watsonvilleu u Kaliforniji 1896.

bile nepismene i siromašne te su ovisile o mogućnostima i dobroj volji rodbine. Život im je bio zapečaćen u malim sredinama i prošao u čekanju muža koji nikad neće doći. Neki su se vratili prekasno.

Odlaskom muževa i mladih muškaraca na sve strane svijeta, žene su se u domovini suočavale s problemom vlastite budućnosti i egzistencije. Bile su neobrazovane, odgajane da se jednog dana moraju udati i imati djecu i vlastito domaćinstvo, a muškaraca je bilo sve manje na raspolaganju. Sve je manje iseljenih mladića osjećalo potrebu tražiti su-

prugu u svom selu jer je žena bilo i tamo gdje su otišli. Tako je 1907. godine na Novom Zelandu urednik lista *Napredak* došao na ideju da organizira upoznavanje naših momaka s engleskim djevojkama koje su tamo živjele. Garantirao je diskreciju, a rezultat je bio porast brakova Dalmatinaca s djevojkama koje nisu bile hrvatskog podrijetla.

Osim tako namještenih brakova, bilo je i onih dogovorenih na daljinu, upoznavanjem preko slike. Bila je to praksa u cijelom svijetu, koja nije uvijek dobro završavala. Fotografije nisu bile garancija kvalitetne

Uskokovići iz Mokošice u Ekvadoru krajem 19. stoljeća

budućnosti. Nisu bile garancija niti pravog izgleda ženika jer su se fotografije retuširale. Fotografije su u svojim radnjama imali odijela za fotografiranje. Zbog toga su svi slično izgledali pa su se djevojke tek dolaskom na lice mjesta mogle uvjeriti u ono što su trebale dobiti. Bila su to prilično traumatična iskustva. Tim više što je zajednički život slijedio odmah nakon dolaska pa nije bilo vremena za prilagodbu i upoznavanje budućeg supruga.

Podgorani su htjeli ženiti samo djevojke iz svog mjesta, ispričao je Louis Dean iz Aucklanda. *Slali su slike u stari kraj, a ako je netko bio ružan poslali bi tuđu sliku, naročito nekog ljepšeg i mlađeg. Kad bi cure došle i vidjele da to nije momak sa slike, neke se nisu htjele udati. Ali, nastao bi problem jer je momak platio put pa bi rekao: 'Ja sam je kupija'.*

Kako je bilo sestrama **Jakić**, Mari (11 godina) i Matiji (17 godina), kada su se kao *letter brides*, udavače iz pisma, upu-

tile udati na Novi Zeland oko 1907. godine, to su samo one znale.¹⁰⁷

Nisu se sve žene mogle usprotiviti, ali ni pomiriti sa sudbinom. Vesna Mimica piše u svojoj knjizi *Labudovi crnog vrata* o djevojci koja je stigla u Porvenir na Ognjenu zemlju udati se. Kad je ugledala svog ženika s fotografije, bacila se sa stijene s namjerom da se ubije, ali su je ranjenu našli i spasili Indijanci. Lik iz knjige je stvarna žena prema pričanju njezine bake.

Dr. Maurice Matich, nositelj priznanja engleske kraljice, proučavao je probleme doseljenica, bilo onih koje su se pridružile muževima ili onih koje su došle na Novi Zeland na nalazište kauri gume udati se za nepoznatog mladića.

One su bile praktički uvezene i nespremne na tako traumatičnu promjenu života. Iza sebe su ostavile sigurnost svojih sela, širu obitelj, crkvu i tradiciju. Na

¹⁰⁷ Šunde, Angela, *The Dalmatian Diaspora in New Zealand*

Novom Zelandu ih je dočekala samoća, loš smještaj i problem s jezikom. Bilo je dosta depresije i psihoneuroze, ali i rijetkih slučajeva ozbiljnih mentalnih bolesti, zaključio je dr. Matich.¹⁰⁸

U nekim zemljama je došlo i do miješanja s drugim rasama, primjerice na Novom Zelandu. Naši mladići su u početku izbjegavali ženiti se Maorkama, ali s vremenom je to postalo normalno. Dalmatinci su, naime, sličniji Maorima nego Englezima. Obje nacije krasi otvorenost, smisao za humor i velikodušnost. Prvi zabilježeni brak Dalmatinca i Maorke sklopljen je 1892. godine između Andrije Kleškovića iz Mlina kraj Dubrovnika i Erine Kaka.

U Sjedinjenim Američkim Državama naši su se momci ženili Indijankama. Hvaranin Ivan Peratrovič (Hvar, 1851. – Klawock, Aljaska, 1915.), po kojemu se zove otok na Aljasci, oženio se Indijankom iz plemena Tlingit. Južnije u gradiću Gig Harbor u okolici Seattlea također su se, u nedostatku drugih žena, ženili Indijankama, a potomke su im zvali *crnim Slavenima*.¹⁰⁹

Uloga žene u obitelji

Prema izvješću Fonda UN-a za stanovništvo, predstavljenom u New Yorku 2007. godine, polovica svih iseljenika na svijetu su žene (gotovo 95 milijuna). U odnosu na velika gibanja osoba u prošlosti, svaki dan se povećava migracija ženskog svijeta.¹¹⁰

¹⁰⁸ Jelich, Stephen, *From Distant Villages*, Pharos Publications, 2008., Auckland, New Zealand

¹⁰⁹ Bezić Filipović, Branka, *Hvarski ribari i brodograditelji u Novome svijetu*, Muzej Staroga Grada, 2019.

¹¹⁰ Kukavica, Vesna, *Majka-roditeljica i hraniteljica*, časopis Matica, Zagreb, 2008., br. 5, str. 9

Za hrvatske zajednice dolazak žena bio je od velike važnosti. One su bile nositeljice tradicije, a poglavito jezika.

*U paketu preko oceana štošta se nosilo, zacijelo je uvijek tu bio neki grumen zemlje ili neka slična uspomena na stari kraj. Ali nosio si i svoj jezik kao trajni paket jer si se samim činom rođenja zatekao ne samo u određenom vremenu i prostoru, već i u određenom jeziku. Što je zemlja useljenja bila udaljenija, to je paket jezika bio teži. To je bilo ono najvrjednije što ti je od starog kraja ostalo. Sve si drugo morao upakirati, jezik nisi trebao – on je već bio upakiran u habitus onih koji su zavičaj zamijenili novom zemljom u potrazi za boljim životom, trbuhom za kruhom ili pravednijim poretkom.*¹¹¹

Žene su u iseljeničkim zajednicama održale hrvatski jezik jer su ostajale u kući. Obavljale su domaćinske poslove i brinule se o mnogobrojnom potomstvu, bilo kao majke ili bake. Veliki broj njih nikada nije naučio jezik zemlje doseljenja. Taj novi jezik im u stara vremena nije niti puno trebao. Iseljeničke su zajednice bile dosta zatvorene, a prema vani su se obraćali muškarcima.

Bez sumnje, životna snaga hrvatskih obitelji u iseljeništvu bila je žena. Osim što je bila čuvarica jezika, ona je bila i glavna kućna radna snaga. Domaćinstva su bila samostalne jedinice gdje je trebalo obrađivati vrt i držati životinje, što je mahom bio ženski zadatak.

Žene su rađale puno djece, kojima je smrtnost bila velika. Razlozi su, s današnjega gledišta, često bili banalni. Djeca u najmlađoj dobi lako dehidri-

raju, što je početkom prošlog stoljeća imalo smrtni ishod.

Mary Babare iz Tacome u SAD-u pričala je o situaciji koja je u to vrijeme zatekla hvarsku obitelj Berry (**Beretić**), kada im je svih šestoro djece oboljelo od difterije. Maryna majka je, poput ostalih susjeda, odlazila pomagati, ali svoju je djecu držala podalje. Kući se vraćala na večer i pojurila bi ravno u podrum, svukla sve sa sebe i dobro se oprala u vrućoj vodi. Tek tada bi se približila vlastitoj djeci. Odjeću je na kraju spalila. Beretići su tom prilikom izgubili jednu kćerku, koja je pokopana tijekom noći i nikome nije bilo dopušteno da bude nazočan. Mary Babare sjećala se da je ta tragedija potresla malu dalmatinsku zajednicu.

Promjene

Vremena su se promijenila i kod kuće i u iseljeništvu i na žene se drukčije gleda. Danas ne bi nikome palo na

pamet napisati članak poput onog koji je izašao u splitskom *Pučkom listu* 1902. godine.¹¹² Uredno ga je potpisao, vjerojatno ponosni, autor Antun Bijelić. Naslov je glasio *Poslovice o ženskim glavama*. Neke od njih su: *U žene je jedna glava i hiljade jezika. Sto vrag ne može sam, to mu zla žena pomogne. Od pljuvake potok, a od ženskoga govora rieka. U žene duga kosa, kratka pamet.*

Skoro dva desetljeća kasnije u splitskom *Novom dobu*¹¹³ objavljen je članak pod naslovom *Bilanca moderne žene*. Autor je *izvagao* što je žena u međuvremenu dobila, a što izgubila. *Dobitak je po njemu bio: izborno pravo, izjednačenje u zvanjima, neovisnost. Smatrao je da je pri tome izgubila: ljepotu, nježnost i dobro odijevanje.*

Bile su to promjene koje je moderna žena toga doba ionako dobila samo na papiru. O

¹¹² *Pučki list*, Split, 1902. godine, broj 22, str. 175.

¹¹³ *Novo doba*, Split, 28. 8. 1929., broj 211, str. 7.

¹¹¹ Fiamengo, Jakša, Dio govora u povodu predstavljanja knjige *Susret svjetova Austalija - Hrvatska* Branke Bezić Filipović, Split, Muzej grada Splita, 4. XI. 2004.

*Novi Zeland 1925.,
Katica Brljević s mužem i djecom*

zaradi u iseljeništvu i dalje je ovisila uža i šira obitelj u domovini. Pomoć nisu čekale samo supruge i djeca, već i braća i sestre, posebice one neudane. To je vidljivo iz pisama koja su stizala iz starog kraja. Tako je na iseljenicima u dobroj mjeri ležalo dalmatinsko gospodarstvo, što je ispočetka izgledalo korisno, ali prema riječima povjesničara dr. Ljubomira Antića - koristi su bile privremene, a štete dalekosežne.

O tome svjedoči pismo (prepisano u originalu) koje je poslano u Argentinu oko Drugog svjetskog rata iz obitelji Jagodić iz Bola na Braču. Zanimljivo je da u Bolu to prezime više ne postoji dok je u iseljeništvu prisutno.

Draga sestro!

Ja ne znam kako da započnem s ovim mojim pismom jer ne znam što se s vama svima dogodilo, ne znam jeste li živi ili mrtvi da ste me ovako zaboravili.

Prošli su evo dani božićni, svak se veseli, svoj svomu šalje za blagdane sve, tek i Nove godine, a ja s ovom žalosnom Katicom, kako tužne sirote, baš nikakve utjehe ni pomoći, dočekale sveto Isusovo rođenje. Mali Vinko u vojsku, a Mate mora još da uči do svoga kruha. On nas ne može pomoći, već bi njemu bilo potreba da ga kogod ugleda jer puno uči, a slabo se hrani te se plašim da ne ide u bolest.

Da vi koji ste tamo imate malo ljubavi i ufanja u Boga, vi biste se svi stali i skupili jedan kod drugog nešto novaca pa da nam pošaljete, već sam draga Kekina prisilna da te zapitam da me ugledaš jer mi je potreba, pođi do Momoline i Vjere i pokaži što ti pišem.

Ti si mi lani pisala da će mi Momolina i Vjera poslat nešto novaca pa sam se veselila da će mi što god poslat, a kad

Arrecifes 1957., Argentina, vjenčanje Marije Terese Cvitanić

tamo prošli Božić i Nova godina, a ovo već i druga godina došla ni glasa ni pozdrava, od njega odkad je pokojna mama umrla, kako ste se smenom narugali sirotom da se svak u Bolu ruga da smo mi jedina kuća koji smo od svojih zaboravljeni.

Fala Bogu, ne daj Bože da vi ovako dočekate, di vam je ljubav i milosrđe, oli mislite da nećete umrit, kako vam prođu tako lako blaženi sveci, a da vam ne dođe na pamet jedina sestra bez mame. Viška sam, Mate ima svoju fameju i on se muči, a mi nemamo nikoga nego Boga.

Pisala sam bila Vjeri pa niti ne odgovara. Od Luce i Pavicepošalji mi adresu ako su žive, od mene samo da znate da sam živa i da fali meni i Katici, ako možete ugledajte nas jer znate da valja umrit, umrla je i šjora Milena ovih dana. Molim te da ovo pismo pošalješ Vjeri i Momolini, žalosna sam da su me zaboravili. Uz pozdrav svima, tvoja sestra Bare

Žene i karijera

S vremenom su žene uzele sudbinu u svoje ruke, neke su stekle važne položaje i otvorile put novim generacijama. Iz današnje perspektive mnogo toga izgleda prirodno i kao da je oduvijek tako bilo, ali puno toga je rezultat truda prethodnih generacija. Kako u svom članku kaže Vesna Kukavica - *osjeća se krhkost položaja žene koja je predmet volje globalnih sila na koje se tako rijetko može utjecati.*

Da je tome tako vidi se čim imamo potrebu isticati prve žene na nekim funkcijama, što znači da su do tada to bile privilegije muškaraca. Istina je da se ne radi o prvoj generaciji, već o potomkinjama iseljenika kojima je put već bio utrta pa ipak spomenimo neke od njih:

Clare Petrich, prva je žena na čelu Uprave luke Tacoma, WA, SAD;

Lynn Yelich, iz Kanade, prva je ministrica hrvatskog podrijetla u jednoj vladi Sjeverne Amerike;

Ljiljana Ravlich, prva je Hrvatica koja je ušla u Zakonodavnu skupštinu Zapadne Australije;

Lenka Franulić, prva žena u povijesti Čilea koja je dobila državnu nagradu za novinarstvo, a nakon njezine smrti utemeljena je nagrada koja nosi njezino ime;

Patricia Štambuk, prva je čileanska novinarka i prva Čileanka hrvatskog podrijetla koja je postala članica Akademije za jezik Čilea.

Unatoč divljenju prema rezultatima koje su neke vrijedne žene postigle, moje divljenje nije niti malo manje prema svim onim nepoznatim ženama koje su svoju sredinu zamijenile nekom drugom, udaljenom i nepoznatom. Životopisi poznatih žena danas su dostupni na društvenim mrežama pa sam se zbog toga više posvetila anonimnim ženama i njihovim sudbinama.

U davnim vremenima kada se jednom otišlo, u domovinu se više nije vraćalo. Putovale su samo misli jer su čak i pisma bila rijetka, a nepismenost česta. U novijim vremenima sredstva komunikacije su olakšala stvar, ali samo u jednom dijelu. Puno toga ostaje za preboljeti, puno snage treba izvlačiti niotkud i puno toga treba pretrpjeti. Lijepo je to opisano u jednome čileanskom tekstu:

Svaki iseljenik nađe se podijeljen u dva dijela. S jedne strane je ono što je ostavio iza sebe, a s druge ono što je zatekao tamo gdje je došao. Nema tu mira niti povratka. S tim se mora naučiti živjeti.

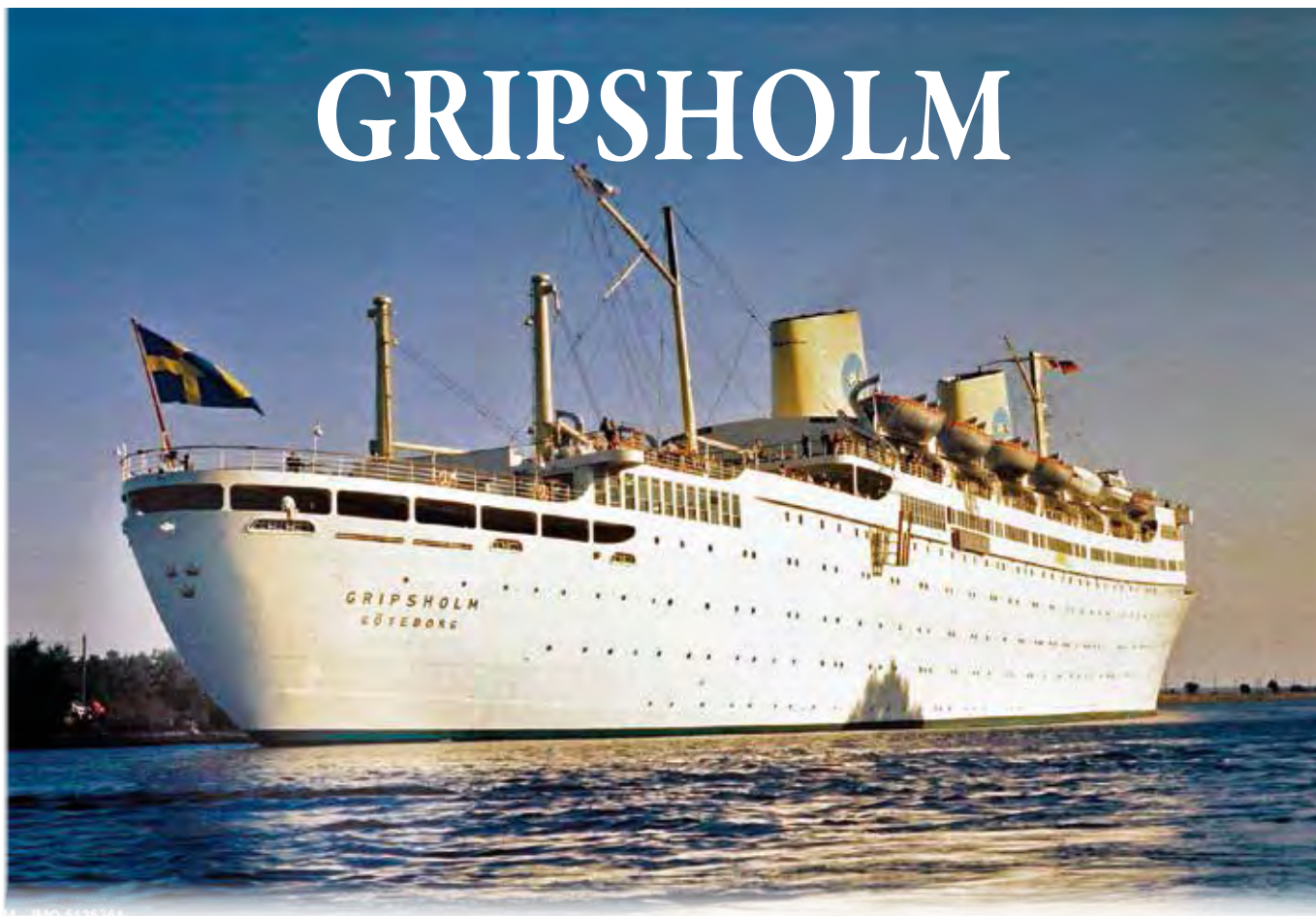

Bolivija, obitelj Dubravčić 1952.

Perth 1941., Zapadna Australija, Marica Šeparović s mužem i djecom

GRIPSHOLM

Ostalo je zabilježeno da je na 51-dnevnom kružnom putovanju po cijeni od 1525 USD po osobi sa polaskom 8. ožujka 1962. iz New Yorka GRIPSHOLM uplovio u mnoge luke Sredozemlja, među kojima i Kotor, Sveti Stefan i Dubrovnik.

Piše:
Neven Jerković

Sredinom 1955. švedski brodar Swedish American Line (SAL) je u talijanskom brodogradilištu Ansaldo iz Genove naručio izgradnju svog do tada najvećeg broda od

23 tisuće GT za prekoatlantski prijevoz 778 putnika. Porinut u more u travnju sljedeće godine i kršten imenom GRIPSHOLM bio je dug 193 metra a Götaverken diesel glavni pogonski strojevi ukupne snage 19800 KS su mu omogućavali brzinu od 18 čvorova. Bio je nešto veći

od gotovo identičnog broda KUNGSHOLM. Ime je dobio po svome čuvenom prethodniku sagrađenom između dva svjetska rata koji je 1954. prodan njemačkom brodaru Norddeutscher Lloyd za kojeg je dalje plovio pod imenom BERLIN. Na prvo putovanje novi GRIPSHOLM odlazi 14. svibnja 1957. iz Göteborga za New York. Poremećeno odlazi i na krstarenja u kojima je mogao prihvatiti svega 440 putnika. U kombiniranim prekoatlantskim i kružnim putovanjima kvalitetno sagrađeni brod bez većih problema ostaje sve do 1975. kada je SAL odlučio prekinuti putnički servis i ostati samo u trgovačkoj pomorskoj plovidbi.

Iz tog je vremena ostalo za-
bilježeno da je na 51-dnevnom
kružnom putovanju po cijeni
od 1525 USD po osobi sa
polaskom 8. ožujka 1962. iz
New Yorka GRIPSHOLM plovi
itinererom Cadiz – Gibraltar –
Tanger – Malaga – La Valetta
– Aleksandrija – Haifa – Soči –
Jalta – Istanbul – Epidaurus –
Pirej – Delos – Mikonos – Rodos
– Iraklion – Itea – Kotor – Sveti
Stefan – Dubrovnik – Messina –
Sorento – Napulj – Villefranche
– Barcelona – Palma – Lisabon
– New York.

6. ožujka 1963. GRIPSHOLM
polazi iz New Yorka na
52-dnevno kružno putovanje
tičući luke Cadiz, Ceuta, Tan-
ger, Malaga, La Valetta, Alek-
sandrija, Port Said, Haifa, Soči,
Yalta, Istanbul, Pirej, Delos,
Mikonos, Rodos, Iraklion, Itea,
Kotor, Sveti Stefan, Dubrovnik,
Messina, Stromboli, Sorento,
Napulj, Villefranche, Barcelo-
na, Palma de Mallorca i Lisa-
bon.

GRIPSHOLM redovno podu-
zima slična kružna putova-
nja svake godine sve do konca
1975. kada je prodan grčkom
brodovlasniku Karageorgisu.
Rekonstruiran je u brod za
kružna putovanja kapacite-

Gripsholm

ta 608 putnika i 330 članova
posade pa je dobio i novo ime
– NAVARINO. Od tada ima
22005 GT a na prvu dvotjednu
plovību po Sredozemlju odla-
zi iz Venecije 22. svibnja 1976.
tičući luke Katakolon, Pirej,
Istanbul, Izmir, Mikonos, De-
los, Rodos, Iraklion, Santorini,
Krf i Dubrovnik. Nažalost, više
ne dolazi u Boku kotorsku.

Posljednji put 23. listopa-
da 1981. iz Dubrovnika odla-
zi u 12,30 sati sa 597 putnika
prema Veneciji nakon što je
u prethodnih 6 godina u du-
brovačkom akvatoriju ostvario
ukupno 72 posjete. U sljedećoj
planiranoj plovidbi u kojoj je

opet trebao doći u Dubrovnik,
NAVARINO se nasukao kod
grčkog otoka Patmos te je teško
oštećen odsukan i odmah pro-
dan kompaniji Sally Shipping
Commodore Cruises.

Na popravku ga je u brodo-
gradilištu zahvatio katastrofalni
požar. Raspremljen je sve do
1984. kada ga kupuje Regency
Cruises za kojeg od studenog
1985. sljedećih deset godina
plovi pod imenom REGENT
SEA. Nažalost, ne više u voda-
ma istočnog Sredozemlja. Na-
kon stečaja matičnog brodarka
brod je konačno raspremljen u
američkoj luci Tampa i 2001.
prodan za milijun USD rezali-
štu Alang u Indiji prema kojoj
je pomoću nizozemskog re-
morkera SOLANO otegljen 17.
travnja iste godine. U teglju su
ga usput opljačkali gusari u
blizini Dakara a nedaleko Rta
Dobre Nade uplovljava u veliku
oluju nakon koje je 12. srpnja
2001. potonuo na morsko dno
gdje i danas leži na dubini od
4200 metara. U međuvreme-
nu, dok je plovio prema Indiji,
pokrenuta je u Švedskoj širo-
ka akcija njegovog spašavanja
gdje je sve bilo spremno da u
Stockholmu postane plutajući
putnički terminal i hotel. Lo-
kalne su vlasti odugovlačile sa
dozvolama koje su trebale biti
odobrene tek u kolovozu. Na-
žalost, za legendarni GRIPSHOLM
to je već bilo prekasno.

Navarino

SERIJAL

GRBOVI KOTORSKE VLASTELE

XIV VIJEKA

Piše:

Jovan J. Martinović

Za istoriju grada Kotora tokom prve polovine XIV vijeka neicrpno vrelo podataka čini prva, zapravo najstarija sačuvana knjiga kotorske notarske kancelarije od 1326 -1335. godine, te druga knjiga isprava za 1329. i period od 1332 – 1337. godine.

Ove dvije knjige, preklapajući se djelimično, pokrivaju razdoblje od 1326. do 1337. godine, a sadrže svaka po osam sveščica razne debljine, koje su ispisivali zakleti gradski notari.

Sadržaj notarskih isprava je izuzetno raznovrstan i zahvata sve oblasti života i društva srednjevjekovnog Kotora. Zapravo su ti unesci minijturni isječci svakodnevnog života visoko razvijene gradske komune Kotora u jednom re-

lativno ograničenom periodu, nešto poput kockica mozaika koje je moguće složiti u suvisle cjeline, kako bi se dobila jedinstvena i višeslojna slika života svih staleža kotorskog društva.

Podaci za plemićke porodice Kotora dobijeni su pažljivim čitanjem originalnih latinskih tekstova notarskih unesaka u kojima se kriju brojni podaci o svim vidovima aktivnosti za svakog pojedinog člana roda, te o rodbinskim odnosima i stepenu srodstva

među članovima pojedinih porodica, na osnovu čega su izrađena rodoslovna stabla. Takođe su doneseni i heraldički simboli, grbovi tih porodica sa opisima i grafički prikazanim bojama, te sa fotosima pojedinih sačuvanih primjeraka.

PIMA

(PIMMA, PIMME)

PIMA, grb

Grb ovog roda sačuvan je u Kotoru jedino na nadvratniku glavnog ulaza u raskošnu renesansno - baroknu palatu Pima, koja čini istočnu fasadu Trga od brašna u Kotoru, dok ga van Kotora nalazimo u svećanjoj auli Univerziteta u Padovi (Italija), gdje je jedan član porodice, Ludovik Pima, studirao pravo oko 1640. godine. Postoje zapravo tri varijante ovoga grba, koje se međusobno malo razlikuju:

1. Plavo polje štita je presječeno crvenom desnom kosom gredom na dvije polovine, od kojih u gornjoj desnoj stoji zlatno sunce sa zracima i ljudskim crtama, a u donjoj lijevoj srebrni polumjesec i 6 zvijezda i to 4 uz gredu, a 2 uz ivicu štita;
2. Plavo polje štita je presječeno širom crvenom desnom kosom gredom, u čijoj se sredini nalazi zlatni

ljiljanov cvijet, a sa strane dva lava okrenuta ulijevo. Gornja desna polovina štita je ista, a u donjoj je srebrni polumjesec okrenut vrhovima udesno, između 3 zvijezde, od kojih su 2 iznad a 1 ispod polumjeseca;

3. Treća varijanta je sasvim jednaka prethodnoj, samo što lavovi na gredi korčaju, a polumjesec je okrenut vrhovima ulijevo dok su zvijezde raspoređene jedna iznad, a dvije ispod polumjeseca.

Jireček kaže za ovaj rod da su plemići u Kotoru od XIV do XVII vijeka, ali nadodaje da krajem XIV vijeka živi u Kotoru neki Grubojuca de Pima, čiji se potomci počinju prezivati: Grubojuca.

Od ovog roda, kasnije veoma značajnog za kulturnu istoriju Kotora, tokom perioda koji za-

Grb na palati Pima

hvataju najstarije sačuvane notarske knjige, pominju se: Rusin Pima i njegovi sinovi Petar i Vita, te kćerke: jedna nepoznatog imena, udata za

Nikolu Kapše, i Rada, udata za Marka Dragonovog (Drago).

Na osnovu ovoga moguće je uspostaviti sljedeće genealoško stablo porodice Pima:

RUSIN

PETAR
ž. Dobre
sestra
Silvestra
Macedauro
iz Dubrovnika

VITA

kćerka /?/
udata za
Nikolu
Kapše

Rada
žena
Marka
Dragovog
(Baldvina
Drago)

- Dužd Frančesko Erico dodijelio je kavalijerat Sv. Marka Bartolu, sinu Bernarda Pime, dana 24.o7. 1634. godine.

*(Po želji autora tekst nije lektoriran)
(Kraj serijala)*

In memoriam

Prof. Ljubica Štambuk

suradnik i član Hrvatske bratovštine Bokeljske mornarice 809 – Rijeka,
član Zajednice bokeljskih Hrvata - Zagreb

(1946. - 2020.)

Ljubica Štambuk rođena je 25. 4. 1946. u Perastu. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Rijeci, diplomirala je 1969. na Pedagoškom fakultetu u Rijeci - studij matematike i fizike. Čitav radni vijek, koji je trajao 42 godine, Ljubica je radila u nastavi, najprije kao profesor matematike i fizike u Tehničkom školskom centru u Rijeci, zatim kao asistent pa predavač i viši predavač matematičkih kolegija na Tehničkom fakultetu Sveučilišta u Rijeci te kao viši predavač matematičkih i statističkih kolegija na Veleučilištu u Rijeci.

Profesorica Ljubica Štambuk objavila je nekoliko knji-

ga s područja matematike i statistike i to kao autor (6 knjiga), koautor (3 knjige) te nekoliko znanstvenih i stručnih radova. Bila je suradnica na više znanstvenih projekata.

Ljubica je bila u braku sa Slavkom Štambukom, u kojem su dobili četvero djece.

Bila je aktivni član Društva prijatelja glagoljice, Zajednice bokeljskih Hrvata i Hrvatske bratovštine Bokeljske mornarice 809 - Rijeka. U svim navedenim organizacijama Ljubica je svojim aktivnim pristupom i predanim radom ostavila neizbrisiv trag.

Ljubica Štambuk

Iz posljednjeg pozdrava s ispraćaja Ljubice Štambuk:

Posljednji pozdrav,
draga Ljubice!

Ljubav prema Boki kotorskoj, prema svojem rodnom kraju i narodu, bila je znak prepoznavanja i uspostavljanja prijateljstava. Ljubica Štambuk u nastupu je bila tiha, nenametljiva, u stajalištima odlučna i nepokolebljiva. Ljubica se dičila svojim podrijetlom, dičila se pripadnošću bokeljskim Hrvatima. Žar kojim je pristupala bokeljskim temama plijenila je i privlačila. Izlaganja kojima je svake godine ponovno izazivala radost u pripadnika

naše bokeljske zajednice bila su uvijek dobro pripremljena, postavke su bile matematički točne, iznesene tvrdnje otvarale su novi pogled. Ljubica Štambuk postavljala je svojim radom visoko i teško ostvarive standarde, svojim žarom osvjetljavala je puteve naše zajednice. Temama poput - **Tragovi glagoljice u Boki kotorskoj, Otočić Gospe od Škrpjela - od hridi do svetišta, Spomen na don Graciju Brajkovića, zaslužnog bokeljskog svećenika i znanstvenika, Nadbiskup Andrija Zmajević u djelima don Gracije Brajkovića** - Ljubica Štambuk uvrstila se među one odabrane zaljubljenike Boke kotorske koji su uzvratiti ljubav svom kraju. Bila je tiha i nenametljiva u svojem radu i djelovanju, baš kao i svojem življenju. Na danima Bokelja u Rijeci, održanim ove godine u veljači, Ljubica Štambuk održala je predavanje na temu **Otočić Gospe od Škrpjela - od hridi do svetišta**. Već vidno uzdrmana bolešću, tihog glasa, iscrpljena, ali ponosna i ustrajna, gordo je stajala pred zajednicom i skicirala nastanak Gospe od Škrpjela (male Sikstinske kapele). Unatoč svemu, ni tada je žar nije napuštao. Nakon predavanja tiho mi je rekla kako za drugu godinu neće moći sve sama, pripremit će izlaganje, ali za-

molit će me za asistiranje u izlaganju.

Ljubica Štambuk bila je moja draga prijateljica. Spojila nas je emocija prema rodnoj grudi i prema pripadnosti zajednici. Prijateljstvo obvezuje, prijateljstvo je odanost, potpora, prijatelj je uvijek oslonac, prijatelj je uvijek tu za pomoć i savjet. Ljubica je bila iskonski prijatelj. Prijateljska potpora, jedno snažno „čestitam“, „bravo“ bila je snažna veza prijateljstva koja ostaje i nakon svega. Na jednom skupu o Bokeljskoj mornarici koji je organizirala u Zagrebu Hrvatska bratovština Bokeljska mornarica 809 - Rijeka potporu su svojim dolaskom dali Ljubica i Slavko, uvijek zajedno, nerazdvojni, kao jedno. Nisam oče-

kivao njihov dolazak, sjećanje na to i osjećaj tog prijateljskog susreta te potpore ostali su snažni i sada dok pišem ove retke.

Molitve Ljubice su uslišane, otišla je s ovog svijeta na dan kad se u rodnom joj Perastu, za kojim je silno žudila, već više stoljeća održava dan posvećen blaženoj Djevici Mariji, otišla je na dan 22. 7. kad se u Perastu održava tradicija Fašnade.

Ljubice, hvala ti na predanom radu za ovu zajednicu, hvala ti na prijateljstvu!

U ime Hrvatske bratovštine Bokeljske mornarice 809, Tomislav Brguljan

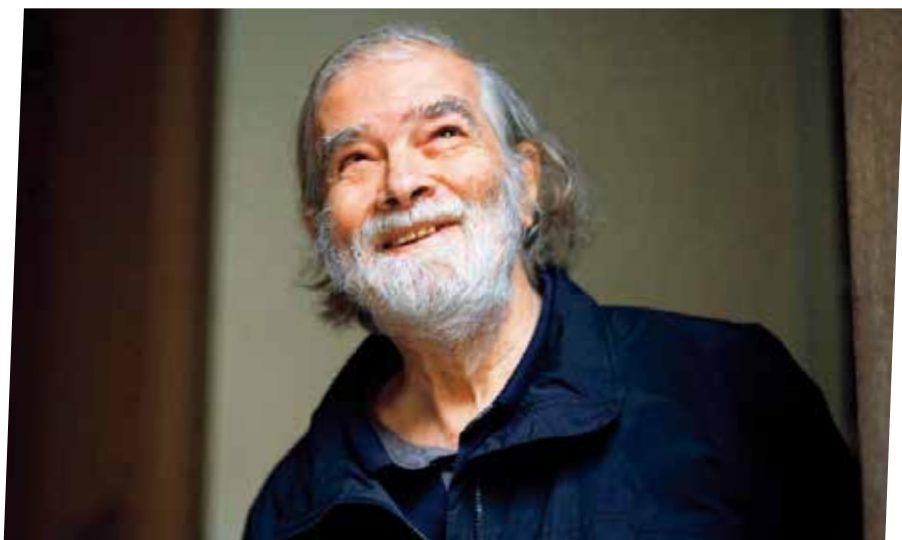
In memoriam

Akademik Tonko Maroević

(Split 22.X 1941. - Stari Grad 11.VIII 2020.)

U Starom Gradu na Hvaru, u pradjedovskoj kući, vrućeg kolovoskog popodneva iznenada je preminuo akademik Tonko Maroević, pjesnik, esejist, prevoditelj s više jezika, znanstvenik, istraživač hrvatske umjetnosti i one susjednih zemalja, likovni i književni kritičar, redovni član HAZU i dopisni član CANU. Intelektualac renesansne širine, humanist, čovjek obdaren mnogim vrlinama. Prijatelji i mnogobrojni štovatelji osobe i djela akademika Maroevića, s nevjericom su primili tužnu vijest o iznenadnom odlasku stupa hrvatske kulture, rijetkog erudite i nedostižnog govornika koji je, kao malo koji suvremenik, zadužio hrvatsku kulturu. I ne samo hrvatsku jer njegovu su doprinosi itekako značajni i kulturama nekoliko susjednih zemalja.

Često je boravio na području Crne Gore, bilo kao predavač na Univerzitetu u Podgorici, kao suradnik na međudržavnim i međukulturnim projektima, kao predstavljajući raznih književnih ili likovnih izdanja. Pratio je i podupirao djelovanje suvremenih književnih i likovnih stvaraoce na području Crne Gore kao i onih nastanjenih u Hrvatskoj. Istraživao je i književne prinose proteklih stoljeća. Posebno je vrijedan Maroevićev prilog u razumijevanju i promoviranju Njegoševa djela koje je izuzetno cijenio, osobito, kako mi je jednom priznao, „Luću mikrokozmu“. Bio

Tonko Maroević (foto Ivan Posavec)

je iskren prijatelj Boke, njene kulture i arhitekture, koja ga je podsjećala na urbana mjesta zavičajnog Hvara. No, posebno njene stare književnosti. Bio sam svjedokom Maroevićeva oduševljenja kada sam mu jednom zgodom nabavio rijetko izdanje humanističkog pisca – Kotoranina Bizantija, kopiranjem originala koji se našao, a gdje drugo nego u privatnoj biblioteci nezaboravnog Miloša Miloševića. A kako je tek bio oduševljen kada je otkrio nepoznate Lucičeve soneta istaknutim suvremenicima, među kojima i onih posvećenim Kotoranima Ludoviku Paskaliću, Jurju i Aleksandru Bizantiju, Marinu Grubonji i Vinčencu Bući. U pripremi članka o tome imao sam čast i veselje pomoći u pronalaženju podataka o

rečenim Kotoranima. Nažalost, studija za Maroevićeva života nije objavljena, no jesu njegovi izvrsni prepjevi tih soneta.

Iako smo se poznavali još i ranije, naša je suradnja započela 1998. kada smo kao suautori pripremili izložbu „Boka Kotorska u hrvatskom slikarstvu“ koja je bila postavljena u Zagrebu i potom u Splitu. Suradnja s Tonkom Maroevićem bila je ne samo ugodna nego i vrlo poučna jer je nesebično dijelio svoje ogromno znanje, a također priznavao u radu svaki tuđi prilog. Ovaj rijetko nadahnuti pisac i nedostižan govornik, uvijek je težio istaći ono dobro u nečijem djelu. Nije pisao samo o „velikima“ i priznatima, ali nije ni odstupao od davno postavljenih kriterija. Uključivao je, a ne isključivao,

bio širok a nikada uskogrudan. Njegov je um i duh nadilazio zatvaranje u povlaštene intelektualne grupe, on je pripadao bratovštini cjelokupnog naroda i kulture. Lijepo je netko rekao da je Tonko Maroević bio jedna od „najdosljednijih konstanti u kulturi koja okuplja, obogaćuje... i izvlači ono lijepo i dobro u svima nama i oko nas.“

U posebno lijepom sjećanju ostao mi je rad na likovnoj monografiji slikarice bokeljskih pejzaža Melite Bošnjak, i zbog zajedničkog rada s Tonkom, ali i zbog želje da doprinesem predstavljanju opusa jedne divne slikarice i, također, dragog prijatelja. Planirali smo i druge zajedničke projekte, primjerice izložbu tivatskog slikara Antona Peana i drugo, ali su obveze „tjerale“ drugim poslovima, a život tekao uvijek novim smjerovima. No, u dugom razdoblju, Tonko Maroević me je počastio brojnim predgovorima u katalozima izložbi kao i u likovnoj monografiji, recenzijama, popratnim tekstovima i nezaboravnim nastupima na predstavljanjima raznih knjiga bokeljske tematike. Znao je istaći kako naši zavičaji – Hvar i Boka – pripadaju istom kulturno krugu Jadrana i Mediterana, pa je tako na jednoj od brojnih *kartolina*, koje čuvam među uspomjenama na iskrenog prijatelja i velikog čovjeka, započeo: „Dodirom Mediterana što nam vezuje ishodišta...“ Kada je god posjetio Crnu Goru, obradovao me javljanjem, a ja sam uzvraćao zaljevskim vizurama za ljetnih boravaka u Boki. Tonkovi su kratki zapisi bili poput starog bokeljskog veza – tkanog od sjajnih misli i finog jezika: kratki, jezgroviti, smisleni, a duhovni i poetični.

Kroz naše osobno poznanstvo, potom prijateljstvo, razvila se i suradnja s udrugom Bokelja u Zagrebu. S veseljem

se odazivao na naše molbe za sudjelovanje i zdušno podržavao projekte koje smo organizirali unutar zagrebačke Bratovštine. S velikom stručnošću, znanjem i voljom te zapanjujućom elokvencijom i s veseljem druženja predstavljao je naša tiskana izdanja ili otvarao tematske izložbe. Imao sam priliku da budem inicijator prijateljstva između svoja dva genijalna prijatelja – Tonka Maroevića i Miloša Miloševića. Nakon promocije Miloševe knjige u izdanju Matice hrvatske u Zagrebu, slijedilo je nezaboravno druženje u mom skromnom stanu, a dvojici su se velikana pridružili dragi Bokelji Jozo Gjurović i Ilija Radović i prijatelj Nikola Albaneže. Te neponovljive večeri nije nedostajalo ni duhovnih razgovora, a ni veselja i finog humora. Aktivnosti su se nastavile s izdanjem zbirke pjesama Kotoranke Dubravke Jovanović, koju smo Tonko Maroević i ja s veseljem predstavili u Zagrebu, u organizaciji nekadašnjeg, neumornog predsjednika udruge zagrebačkih Bokelja Joza Gjurovića. Pa iako je odlazak dragih prijatelja uvijek bolan, vremenom tugu zamijene sjećanja na lijepa druženja i vesele zgođe.

Tonko Maroević preminuo je tiho, bez riječi. Zbilo se tamo, gdje nas većina želi dočekati kraj – u svom ishodištu, zavičajnom mjestu, što više u kući iz koje je, još kao dječaćić, krenuo u istraživanje okolnog svijeta, začuđen upijajući ljepotu. Iz *starogrojskog* i *spliskog svita* dospio je u zagrebački „knjižnički raj“, gdje su ga općinilo bogatstvo biblioteka te zauvijek zarabilo. Pa iako je obišao i upoznao mnoge centre „velikog svijeta“, živio i djelovao u Rimu, Trstu i Milanu, njegov se život odvijao na relaciji dviju prijestolnica – kontinentalne i obalne hrvatske s čestim posjetima voljenom Hvaru.

Znatizelja, koja je zaiskrila u sasvim malešnom Tonku, nikada ga nije napustila. Knjigu je ljubio od najranije dobi, a već s deset godina čitao Hektorovića. Ubrzo i pisao poeziju, posebno sonete. Kao *dite* nije radio u vrtu već čitao, a s ribanja se vraćao umjesto s ulovom s novim sonetima. Intelektualna otkrića i saznanja budila su u njemu, jednako u osmom kao i prvom desetljeću života, neviđeno oduševljenje, koje je prenosio na druge i nenametljivo ih poticao da slijede njegov primjer. Jer, Tonkov je, profesionalno i ljudski pošten i dubok pristup istraživanju, pisanju poezije, književnih i likovnih kritika... i posebno njegova posvećenost književnim djelima, likovnim opusima, kulturološkim temama, pružao svima sklonim bilo kojem obliku stvaranja, čvrst model životnog puta posvećenog radu. Tonko Maroević je ljubio rad i njemu se bezrezervno predavao, slijedeći misao bokeljske pjesnikinje i dramatičarke Ide Verona da je život bez rada poput vala koji nestaje na pučini. Motivirao je mnoge iz svog okruženja – neposredno ili posredno, otkrivao putokaze koji vode željenom cilju, poticao prijateljskom riječju s velikim veseljem i nerijetkim oduševljenjem. U radu, kojim se odmicao od surovosti svijeta, bio je nedostizan, i kvantitativno i kvalitativno. Posebno mu po brojnosti područja ljudske kulture kojima je suvereno vladao nije bilo, niti će biti premca. No, njegova vrhunska postignuća nisu ga u ničemu promijenila. I prije i poslije, hodao je pješice, nosio običnu odjeću, smatrao da nedovoljno zna, a svoj, kako je, beskraino skroman, znao reći „povlaštene položaj“ pripisivao ne svojim sposobnostima, nego životnoj sreći. I unatoč svim uspjesima i dometima, ostao je „običan“ čovjek iz naroda, drag, dobar i

Na predstavljanju u Zagrebu, 2014. (foto Vedran Benović)

svakom pristupačan. U razgovoru s njim svaka je osoba, bez obzira na stupanj obrazovanja, rasla i osjećala se vrijednom. On je, ističući tuđe uspjehe i prinose njihova djela, uzdizao dostojanstvo osobe. Podrškom i veseljem postignuća drugih, otkrivao nam je još jedan vid svoje ljudske veličine.

Čitanje i pisanje bili su Tonkova velika ljubav i pričinjavala mu neizmjereno zadovoljstvo. Čitao je hodajući, ne samo da mu ne propadne vrijeme, nego prije svega jer je do zadnjeg daha bio žedan knjige. Njegova znatizelja za sadržajem nove knjige nije dozvoljavala odgodu. Pisao je neprestano i brzo. Svakodnevno su odzvanjali metalni udarci slovnih tipki njegova pisačkog stroja. U vrijeme kad je cijeli svijet već zaboravio na tu tehniku, on, kako je negdje priznao, „Gutenbergovo dijete“ ostao je principijelno odan tehnici svoga vremena. Njegov čvrst karakter manifestirao se i jakim udarcima kojima je aktivirao slova svog pisačkog stroja. Stara tehnika pisanja, zahtijevala je unaprijed formiranu misao, a pogotovo „kostur“ cijelog, pa i najsloženijeg, teksta jer nije se moglo, kao s kompjutorom: naprijed-nazad i umetni, sve je moralo unaprijed biti u glavi. I bilo je, u Tonkovoju. Fascinirala me brzina kojom je nastavljao

tipkati, nakon prekida razgovora. Čim je posjetitelj prekoračio prag Maroevićeve sobe, njegova stvaralačkog raja na Institutu za povijest umjetnosti, nastavila bi se glazba Tonkovih misli na starim „udaraljka“ . Nevjerojatno je da tijekom razgovora o drugim temama nije izgubio prethodne misli i konstrukcije. Kad mu je, jednom prilikom, sugerirana mogućnost korištenja Interneta kao izvora mnogih informacija, odgovorio je „Što će mi višak informacije, imam ja dovoljno posla.“ I bome ga je itekako imao! Nesaglediva je to ostavština...

Osim pisanja bio je nedostižan majstor i usmene riječi, profinjen, a moćan govornik. Ulazio je u srž djela, a njegova su izlaganja bilo koje vrste i teme bila glazba za uho. Slagao je riječi tečno, logično, nizao misli jasno i duboko. Činilo se kao da plete govor koristeći gomile klupka u svim bojama i nijansama. Da smo snimali njegova izlaganja, danas bi imali sačuvane neponovljive i nevjerojatne „relikvijare“ misli i riječi – snažne, a delikatne, bogate, a jednostavne, jasne, a višeslojne – izbrušene „dragulje“.

Rijetko je imao vremena za odmor, a smatrao ga je i nepotrebnim luksuzom, jer kako je jednom odgovorio, na dobronamjernu primjedbu da se premalo odmara, a previše radi:

„A, možda je previše, ali što bih radio kad ne bih radio. Ne znam ti se ja, prijatelju, *divertiti*“. I zbilja nije držao do zabava, a pogotovo, kao pripadnik autohtone obitelji koja je stoljećima obitavala pored mora, ni do ljetnog *banjanja*. Začuden pitanjem novinarke da li se kupava, odgovorio je: „Što bih se kupavao, Bog s tobom, to je uvreda za Dalmatinca.“ Ali je zato volio hodati: „Bog nam je dao noge kad nam već nije dao krila“, rekao je jednom zgodom. Zaputio bi se nekamo ni ne znajući kolika je udaljenost, a to ga nije brinulo jer dok su noge radile – ruke su listale knjigu. Imao je, kao nekadašnji alpinist, i kondiciju uspona. Kad sam mu jedne godine bio vodičem po mom rodnom gradu u kojem se zatekao na pola dana, iako znatno mlađi, uspinjući se strmim zidinama prema vrhu brijega nad Kotorom – utvrdi sv. Ivana, vrlo brzo sam izgubio ulogu vodiča i bezuspješno pokušavao sustići sve manji i manji Tonkov lik. Našli smo se na vrhu, gdje je s oduševljenjem promatrao Grad i Zaljev. Planirano studijsko putovanje u Boku, koju sam mu jako želio detaljnije pokazati, odgađalo se zbog neodgodivih poslova, pa iskrsnulog problema i, na žalost, nije se dogodilo.

Jedinstveni i neponovljivi Tonko Maroević, velikan ljudskog uma, koji je cijeli život skrivao svoju veličinu, iskreno umanjujući svoje talente i dosege, u svojim je pjesmama težio prenijeti svjetlost ambijenta koji nam ga je darovao – prastarog Farosa. Uvijek se vraćao svom ishodištu, pa je i sudbina htjela i da zauvijek usni upravo u svom Starom Gradu. Otišao je tiho i skromno kako je i živio, ispunjen beskrajnom dobrotom koju je velikodušno dijelio. Zaspao je zauvijek, ne sluteći kolika je tuga i praznina nastala u srcima obitelji, rodbine, kolega i prijatelja, čak i onima

koji su ga samo jednom susreli. Na vijest o Tonkovoju smrti jedan je njegov stari prijatelj iskreno reagirao riječima: „Tko će sada čitati“, a neki slušatelj u svom komentaru na Radio

Skali zapisao: „duša njegova, duboka kao more, neka počiva u miru“... Preostaje nam sjećanje na dragog Tonka Maroevića. I njegova ostavština – koja je toliko opsežna, bogata i moć-

na da ćemo doživotno osjećati njegovu duhovnu prisutnost i s beskrajnim poštovanjem se vraćati njegovu djelu.

Željko Brguljan

Prof. Mijo Adžić, najveći hrvatski scenograf, predsjednik Crnogorsko-hrvatskog prijateljskog društva „Ivan Mažuranić“ na Cetinju, zamolio je uredništvo HG da objavi tekst o akademiku Tonku Maroeviću.

Dvanaestog kolovoza 2020. godine na groblju u Starome Gradu na antičkome otoku Hvaru uz prisutnost svoje obitelji, rodbine, prijatelja, poštovatelja i najviših predstavnika hrvatske kulture i znanosti te uz oproštajne zvuke Faroskih kantadura ispraćen je na vječni počinak akademik profesor Tonko Maroević, legenda hrvatske znanosti i umjetnosti.

Bio je istaknuti hrvatski pjesnik, esejist, prevoditelj, istraživač suvremene hrvatske umjetnosti, likovne i književne kulture, kritičar i autor mnogih znanstvenih djela: monografija, retrospektiva, kritičkih osvrti, hrvatskih i jugoslavenskih likovnih umjetnika. Bio je intelektualac najvećega ranga („par excellence“).

Diplomirao je na zagrebačkome Filozofskom fakultetu komparativnu književnost i povijest umjetnosti te doktorirao na tom fakultetu na temu: „Likovna umjetnost u hrvatskoj književnosti“. Također je bio profesor povijesti umjetnosti na zagrebačkome Filozofskom fakultetu.

Bio je suradnik mnogobrojnih kulturnih i znanstvenih institucija u Hrvatskoj i inozemstvu. Bio je istaknuti član Hrvatske akademije znanost i umjetnosti (HAZU) te dopisni član CANU - Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, profesor na crnogorskom fakultetu UDG-u. Suradio je s mnogobrojnim kulturnim časopisima i u znanstvenim izdanjima te održao mnogobrojna predavanja na europskom prostoru. Ostvario je iznimno izlaganje na crnogorskoj Akademiji umjetnosti o Njegoševom filozofskom djelu (Luča mikrokozma). Posebice je bio cijenjen i rado viđen u Boki kotorskoj na mnogim znanstvenim skupovima i predavanjima ovoga znamenitog akvatorija koji je neizmerno volio i rado mu se vraćao.

Bio je Mediteranac, Europejac, Dalmatinac, Starograđanin te posvuda gdje se kretao - promotor hrvatske kulture i umjetnosti.

Iz velikoga impozantnoga stvaralačkog opusa izdvajam nekoliko značajnih djela:

- Primjeri (1965.)
- Polje mogućega (1969.)
- Nives Kavurić-Kurtović (1986.)
- Ivan Lacković Croata (1987.)
- Zrcalo adrijansko: obilježja hrvatsko-talijanskog književnog dijaloga (1989.)
- Zlatko Kauzlarić – Atač (1996.)
- Antun Zuppa (2000.)
- Zlatko Šimunović (2001.)
- Antun Babić (2002.)
- Mijo Adžić – Retrospektiva HAZU - Palača Milesi u Splitu (2004.)
- Akademik Dimitrije Popović (više puta do 2020.)
- Borgesov čitatelj (1987.)
- Napisane slike (2007.)
- Družba da mi je: domaći književni portreti (2008.) itd.

Antologije:

- Bikova koža: Mala antologija katalonskog modernog pjesništva (1987.)
- Uskličnici: četvrt stoljeća hrvatskoga pjesništva 1971. do 1995. (1996.)
- Riječi za jedan lapidarij - Novije katalonsko pjesništvo (2018.)
- Svjetlaci: Hrvatsko pjesništvo trećega porača (1996 – 2019), (2019.)

Pjesme:

- Primjeri (1965.)
- Slijepo oko (1969.)
- Motiv Genoveve (1987.)
- Trag roga, ne bez vraga (1986.)
- Četveroručno (1992.)
- Sonetna struka (1992.).

Mnogobrojne nagrade i priznanja:

- 1998. godine: Nagrada „Tin Ujević“
- 2013. godine: Nagrada „Vladimir Nazor“ za životno djelo
- 2018. godine: „Goranov vijenac“ za pjesnički opus te mnoga druga priznanja i nagrade.

Prijevremenom smrću legenda je otišla u povijest ostavljajući nenadoknativ gubitak u području hrvatske kulture te području znanosti našim prostorima.

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Časopis bez granica

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuirana se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Europi, SAD, Kanadi, Australiji...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe.

Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

ČASOPIS MOŽETE PRONAĆI:

- U katedrali sv. Tripuna u Kotoru
- U uredu HGD CG
- U Tivtu u uredu Hrvatskoga nacionalnog vijeća

Tiskanje časopisa potpomogli:

OBITELJI MARKA I BOŽA FRANOVIĆA IZ SYDNEYA • FOND ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA CRNE GORE • SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA HRVATE IZVAN R. HRVATSKE • GRAD DUBROVNIK • DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA • TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA • ZRAČNA LUKA DUBROVNIK • MERCATOR CRNA GORA – IDEA • INA CRNA GORA • OPŠTINA KOTOR

MEDIJSKI PARTNERI

99,0 MHz i 95,3 MHz

LOKALNI JAVNI EMITER RADIO KOTOR

S ponosom nosimo ime svoga grada!

Nezavisni radio, Stari grad,
Trg od oružja, 85330 Kotor

E-mail: radiotivat@com.me
www.radiotivat.com

HRVATSKO
Tivat

BokaNews

www.bokanews.me
www.bokanews.com
e-mail: boka@bokanews.me

FINIA

CRNA GORA

Croatia Airlines
Rim
Venecija
Vueling
Rim
Volotea
Venecija
easyJet
Milano

Izravni letovi iz Dubrovnika!

Croatia Airlines
Düsseldorf
Frankfurt
Lufthansa
Frankfurt
München
Eurowings
Berlin
Düsseldorf
Hamburg
Hannover
Stuttgart
EasyJet
Berlin
Air Berlin
Düsseldorf
Transavia München

easyJet
Edinburgh
London
Bristol
British Airways
London
Monarch
Birmingham
London
Jet2.com
Belfast
Edinburgh
Leeds
Manchester
Newcastle
Nottingham
Norwegian
London
Thompson Airways
Bristol
Glasgow
London
Manchester
Newcastle
Birmingham

Vueling
Barcelona
Iberia
Madrid
Norwegian
Barcelona
Madrid

SAS
Kopenhagen
Oslo
Stockholm
Norwegian
Bergen
Helsinki
Kopenhagen
Oslo
Stavanger
Stockholm
Trondheim
Finnair
Helsinki

Croatia Airlines
Pariz
Nica
easyJet
Lyon
Pariz
Toulouse
Volotea
Bordeaux
Nantes
Marseille
Transavia France
Pariz

DUBROVNIK AIRPORT
ZRAČNA LUKA DUBROVNIK

✉ headoffice@airport-dubrovnik.hr / ☎ +385 (0) 20 773 100 / 📠 +385 (0) 20 773 322

LUKA
PREMIUM
ukusa

📍 Portonovi

iDEA
GOURMET MARKET

www.idea.co.me/Gourmet-market

ZG

CROATIA
Full of life

ZAGREB

GRAD KULTURE / CITY OF CULTURE

pogledajte poslušajte osjetite / see listen feel

ISKORISTITE
MOGUĆNOSTI
KOJE VAM PRUŽA
ZAGREB CARD

USE THE
POSSIBILITIES
OFFERED BY
ZAGREB CARD

tel. + 385 (0)1 481 40 51

TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA
ZAGREB TOURIST BOARD

infozagreb.hr